

MOKSLO LIETUVA

2009 m. gruodžio 3 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 21(421)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 3 Lt

LEIDOS SAULĖ DEBESIN

DAILININKO JANO MATEIKOS PAVEIKSLAS „LIUBLINO UNIJA“ VILNIUJE

Antrą kartą per nepriklausomybės metus Vilniuje turime galimybę pamatyti ir įvertinti garsaus lenkų dailininko Jano Mateikos (Jan Matejko, 1838–1893) istorinę drobę. Nusileidžiant XX amžiaus uždangai, 1999 metais, Taikomosios dailės muziejuje buvo eksponuotas žymiausias dailininko darbas – šedevras *Žalgirio mūšis* (*Grunwaldzka bitwa*). Dabar istorijos ir meno mylėtojams nauja šventė: minint Liublino unijos 440 metų sukaktį iš taip arti galime džiaugtis kitu istoriniu paveikslu *Liublino unija*.

Jo pirmuosius štrichus J. Mateika padarė 1866 m., o užbaigė 1869 m., taigi Liublino unijos 300-osioms metinėms. Autoriui ši istorinė drobė pelnė Prancūzijos Garbės legiono kryžių, o lenkų tautai suteikė ypatingo pakilumo, teisėto pasididžiavimo jausmą. Dailininkas tikriausiai ne neįtarė, kad šiuo išpūdingu darbu pradės kurti garsų savo istorinį triptiką, kuriuo žadins lenkų tautinę ir istorinę savimonę. Istorinės drobės buvo ta erdvė, kurioje XIX a. antroje pusėje lenkai galėjo įgyvendinti savo istorines aspiracijas. Drobėse Janas Mateika padarė tai, kas glūdėjo lenkų tautos sąmonėje ir buvo prikelta jei ir ne politinėje erdvėje ar karinėse batalijose, tai bent mene.

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Sielvartaujančios Lietuvos įvaizdis – į sunkias mintis panirusio Jono Chodkevičiaus figūra dailininko Jano Mateikos drobėje „Liublino unija“

Lapkričio 18 d. Taikomosios dailės muziejuje Vilniuje atidaryta tarptautinė paroda *Liublino unija ir jos epocha Jano Mateikos kūryboje*. Svarbiausias parodos eksponatas – Jano Mateikos paveikslas *Liublino unija*. Ši istorinė drobė buvo saugoma Liubomirskių muziejuje Lvove, nacistinei Vokietijai 1939 m. rugsėjo 1 d. užpuolus Lenkiją paveikslas išvežtas į Visničių, atsidūrė Žemutinėje Silezijoje, po Antrojo pasaulinio karo perkeltas į Varšuvos nacionalinį muziejų, o nuo 1957 m. eksponuojamas Liubline. Be išpūdingojo paveikslo Vilniuje eksponuojami ir kiti meno kūriniai, susiję su XVI a. Lietuvos ir Lenkijos įvykiais, kurie mus nukelia į epochą, kai Europos žemėlapyje atsirado nauja

didvalstybė – Abiejų Tautų Respublika. Tai istorinių asmenybių eskizai, Liublino unijos sudarymo ištakas menantys kūriniai, meilės sužetai, kaip antai *Žygimantas Augustas su Barbora Radvilaite*, *Žygimantas Augustas Vilniaus sode*, *Tvardovskis, kviečiantis Žygimantui Augustui Barbaros Radvilaitės dvasią* ir kiti. Parodai eksponatų skolino Varšuvos ir Krokuvos nacionaliniai muziejai, kurie yra ir parodos organizatoriai kartu su Adomo Mikevičiaus institutu Varšuvoje, Lenkų institutu Vilniuje, Nacionaliniu muziejumi, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmais ir Lietuvos dailės muziejumi. Parodos globėjai – Lietuvos Respublikos kultūros ministras Remigijus Vilkaitis

ir Lenkijos Respublikos kultūros ir nacionalinio paveldo ministras Bogdan Zdrojewski. Paroda finansuojama iš Lenkijos Respublikos kultūros ir nacionalinio paveldo ministerijos lėšų. Atidarant parodą dalyvavo kadenciją baigęs Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus su žmona Alma, abiejų šalių ministrai Remigijus Vilkaitis ir Bogdan Zdrojewski, kiti oficialūs asmenys.

Lapkričio 19–20 d. Taikomosios dailės muziejuje vyko tarptautinė mokslinė konferencija *Liublino unija: idėja ir testinumas*, kurios rėmėjai – Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija prie Lietuvos

Nukelta į 12 p.

2, 16 p.

GYVENIMAS
HARMONIJOJE
SU GAMTA

4–5 p.

NEJAU TIK
BIRUS
PUSTOMAS
SMĖLIS?

6–7 p.

MUSELĖ,
SKALDANTI
KALNĄ

11 p.

VIVAT
BONA
SFORCA!

15 p.

LIETUVIŠKŲ
VIRŠŪNIŲ
IDĖJOS
GENAMI

GYVENIMAS HARMONIJOJE SU GAMTA

Romualdas JUKNYS

Šiuolaikiški žmogaus ir gamtos santykiai

Žmogaus ir gamtos santykiai žmogijos istorijoje labai pasikeitė. Nors šiai temai skirta daug mokslinių traktatų, išskirtini trys kokybiškai skirtingi žmogaus požiūrio į gamtą ir jo santykių su gamta etapai. Pirmasis civilizacijos raidos etapas dažnai traktuojamas kaip žmogaus gyvenimo harmonijoje su gamta periodas, nors iš tiesų tai buvo etapas, kai gamta diktavo žmogui savo sąlygas, o žmogus jos prisibijoję, dažnai ją sudievindavo ir bandė kiek įmanydama prie jos prisitaikyti.

Antrojo žmogaus ir gamtos santykių etapo pagrindai sukurti industrinės epochos pradžioje, kai žmogus išmoko naudoti efektyvesnius energijos šaltinius, daugiausia pagrįstus organinio kuro deginimu, o rankų darbą pakeitė mašinos. I. Niutono atradimų nulemtas mechanistinis pasaulio suvokimas lėmė gamtos užkariavimo pasaulėžiūros susiformavimą, kurios pagrindinė nuostata – gamta ne šventovė, o dirbtuvė, žmogus gamtą ne tik gali, bet ir privalo pertvarkyti savo nuožiūra taip, kaip jam naudingiausia. Sparčiai vystantis mokslui ir technikai galimybė keisti ir pertvarkyti gamtą taip išaugo, kad žmogus tapo pajėgus nuversti kalnus, atimti sausumą iš jūros ar atvirkščiai – sausumą paversti įvairaus dydžio mariomis ar jūromis, pakeisti upių tekėjimo kryptį ir t. t.

Gamtos pertvarkos idėjos neaplenkė ir Lietuvos. Kolūkiečių laikų Lietuvos laukų melioracija neatpažįstamai pakeitė Lietuvos kraštovaizdį. Įgyvendinant fragmentiškam mūsų šalies kraštovaizdžiui nepritaikytus nusausinimo projektus sunaikinta (paversta kanalais arba užtvindyta statant nereikalingas užtvankas) daugiau nei 85 proc. natūralaus Lietuvos upių hidrografinio tinklo. Taip pat suniokota melioracijai trukdžiusi svarbi laukų apsauga – nedideli agromiškeliai ir sodybų želdiniai. Tik mokslininkų pastangomis pavyko patvirtinti specialią kalvotų žemių melioracijos metodiką ir taip sustabdyti melioratorių planus iš esmės pertvarkyti kalvotų Lietuvos regionų gamtą. Pravartu prisiminti, kad buvo sukurti, bet neįgyvendinti dar „rimtesni“ kalvotų žemių pertvarkymo planai, – parengta metodika, kaip taikant specialią žemės apdirbimo technologiją palaipsniui išlyginti Aukštaitijos ir Žemaitijos kalvas, padidinti jų derlingumą.

Tačiau septintajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje žmonija ėmė suvokti gamtos pertvarkos keliamą grėsmę pačiam žmogui. Taip prasidėjo trečiasis žmogaus ir gamtos santykių etapas – žmogaus ir gamtos santykių harmonizavimas. 1972 m. Stokholme vykusioje pirmojoje Jungtinių Tautų konferencijoje aplinkosaugos klausimais

Be gamtos neišsivaizduojamas harmoningas žmogaus gyvenimas

konstatuota, kad žmogaus galimybės veikti ir keisti gamtinę aplinką tapo pavojingos ir gerokai viršija žmogaus galimybes numatyti tolesnius šių veiksmų padarinius, kurie dažnai būna visiškai netikėti ir kelia grėsmę pačiam žmogui, todėl būtina ši poveikį kontroliuoti ir reguliuoti.

Mechanistinis (deterministinis) požiūris į gamtą, pagal kurį žinanant dabartinę objekto būseną galima tiksliai apskaičiuoti jo ateitį, paneigtas dar praėjusio amžiaus trečiajame dešimtmetyje, kai vokiečių fizikas V. Heizenbergas, remdamasis kvantų fizikos atradimais, suformulavo neapibrėžtumo principą, kuris, kaip pasirodė, yra universali gamtos savybė ir sudaro dabartinio tikimybinio pasaulio suvokimo pagrindą. Pagal šį principą neįmanoma tiksliai numatyti išikišimo į gamtos procesus padarinių.

Esama nemažai pavyzdžių, kai gamtos pertvarka davė visai kitokių rezultatų nei tikėtasi. Norint padidinti sausringų vidurio Azijos stepių ir pusdykumių derlingumą, jų drėkinimui panaudota didžioji dalis Syrdarjos ir Amudarjos upių nuotėkio, tačiau vietoj derlingų žemių susiformavo druskožemiai, o Aralo jūra nuseko tiek, kad gali visiškai sunykti. Masiškai suarus Kazachstano stepes ir sunaikinus daugiametę augaliją, vėjo erozija pasiekė tokius mastus, kad ne tik palaidojo tuomečius Sovietų valdžios planus pagaliau išspręsti duonos ir pašarų trūkumo problemas, bet pasiekė net europinę tuometės Sovietų Sąjungos dalį. Užtvinkus Dono upę ir pastačius Cimliansko hidroelektrinę dėl lygaus reljefo susiformavo palyginti seklys, bet didžiulis (beveik 3000 kv. km) tvenkinys, kuris ilgą laiką buvo gamtos

pertvarkos pavyzdys. Tačiau dėl vis spartėjančių eutrofizacijos procesų ši gėlo vandens saugykla palaipsniui virto dvokiančia bala.

Žlugus viltims, kad mokslo ir technologijų pažanga suteikia galimybę išspręsti visas dabarties ir ateities žmogijos problemas, atsiradusią ideologinę tuštumą sėkmingai užpildė darnaus vystymosi – žmogaus gyvenimo harmonijoje su gamta – idėja. Po 1992 m. Rio de Žaneiro viršūnių susitikimo darnaus vystymosi koncepcija laikoma priimtinausiu tolesnio žmogijos raidos modeliu, o Europos Sąjunga pelnytai pripažinta šio proceso lydere.

Nors esminė gamtos pertvarka akivaizdžiai prieštarauja darnaus vystymosi koncepcijai, tenka pripažinti, kad iš viso nekeičiant gamtos, tolesnė visuomenės raida beveik neįmanoma. Vienas svarbiausių darnaus vystymosi teorijos ir praktikos klausimų – kokią dalį dar išlikusio gamtos kapitalo (miškai, pelkės, pievos, vandens telkiniai ir pan.) galima pakeisti žmogaus sukurtu kapitalu, t. y. miestais, gyvenvietėmis, keliais, dirbtiniais vandens telkiniais?

Pripažįstant, kad išsivysčiusiose šalyse žmogaus sukurtas kapitalo didėjimo gamtos kapitalo sąskaita, t. y. gamtos komponentų pakeitimo žmogaus sukurtais komponentais, galimybės iš esmės išsemtos, ES teisės aktuose apibrėžti išimtiniai atvejai ir principai, kuriais remiantis tai gali būti padaryta. Pavyzdžiui, ES Bendrojoje vandens politikos direktyvoje suformuluota, kad pagrindinis siekis vandens politikos srityje – **išlaikyti ir atkurti kuo natūresnę vandens telkinių būklę**, o reglamentuojant vandens telkinių fizinių charakteristikų pakeitimo ir upių tvenkimo galimybes, nurodytos dvi svarbios sąlygos:

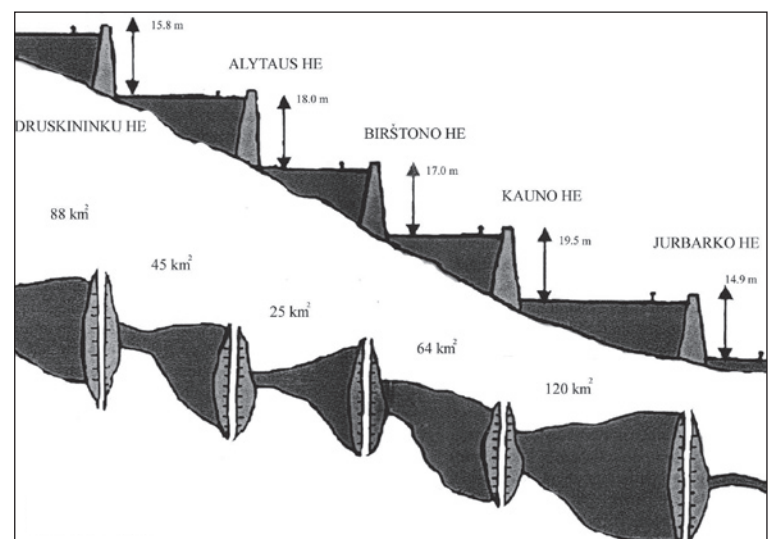
– tokių pakeitimų priešastys turi būti labai svarbios visuomenės interesams, o naujų pakeitimų nauda žmonių sveikatai, saugai ar darniam vystymuisi turi būti didesnė už naudą, kurią aplinkai ir visuomenei teikia geros būklės vandens telkiniai;

– pakeitimai leidžiami tik tada, kai nėra jokių kitų aplinkosauginių požiūriu palankesnių ir techniškai įmanomų bei finansiškai pateisnamų alternatyvų pasiekti tai pačiai naudai, kurią atneštų planuojami vandens telkinio fizinių charakteristikų pakeitimai.

Beveik pažodžiui šios sąlygos pakartotos reglamentuojant ūkinę veiklą

ES Ekologinio tinklo *Natura 2000* teritorijose ir kitais panašiais su leistinu poveikiu gamtai susijusiais atvejais. Tai reiškia, kad atsižvelgiant į šiuos apribojimus bent kiek didesni gamtos pertvarkos ir jos naikinimo projektai netoleruojami.

Todėl itin aštriu disonansu darnaus vystymosi idėjomis nuskambėjo Pramonininkų konfederacijos, Hidroprojekto ir LŽŪU Vandens ūkio (buvęs hidromelioracijos) fakulteto mokslininkų parengta ir 2002 m. įteikta LR Vyriausybei *Lietuvos hidroenergetinių išteklių naudojimo schema*, pagal kurią numatyta pastatyti 170 hidroelektrinių. Tris iš jų, tiksliai pagal dar 1951 m.

Numatoma Nemuno patvenkimo schema

Maskvoje parengtą projektą, planuojama pastatyti ant Nemuno – tai busimos Alytaus, Balbieriškio ir Druskininkų hidroelektrinės. Vadinas, aukščiau Kauno neliktų nė metro natūralios Nemuno vagos ir po vandeniu atsidurtų tūkstančiai hektarų ypatingos vertės apsauginių miškų, žemės ūkio naudmenų ir saugomų teritorijų, įskaitant didelę Punios šilo bei Dzūkijos nacionalinio parko dalį ir kitą unikalų gamtos bei kultūros paveldą. Be to, numatyta užtvankų kaskadas įrengti ant absoliučiai visų didesnių ar mažesnių Nemuno ir Neris intakų visiškai nepaisant to, kad nemaža jų dalis teka per saugomas teritorijas ir pastačius užtvankas bei užtvindžius upių slėnius būtų sunaikinta daug saugomų gamtos ir kultūros vertybių. Įgyvendinus šią schemą, Lietuvoje neliktų nė vienos upės su natūralia vaga, nes visi mažesni upeliai dar sovietų laikais buvo sunaikinti ir paversti kanalais vykdam

beatodairišką Lietuvos melioraciją. Bendromis mokslininkų, kultūros veikėjų, politikų ir visuomenės pastangomis pavyko įrodyti, kad lygumų šalyse upių energetinis potencialas itin menkas, o užtvindomi žemės plotai ir daroma ekologinė žala – didžiulė. 2004 m. Seimas priėmė LR Vandens įstatymo pataisą (14 straipsnis), draudžiančias statyti užtvankas ant Nemuno ir kitų ekologiniu bei kultūrinu požiūriais vertingų upių.

Tačiau dabar, naudojantis sunkmečio padėtimi, artėjant Ignalinos AE uždarymui, įvairios valstybinės įstaigos tiesiog užverstos hidroenergetikos verslo atstovų raštais, reikalaujančiais panaikinti minėtas Vandens įstatymo pataisą ir taip atverti kelią tolesniam Lietuvos gamtos naikinimui. Jau kiek anksčiau tos pačios jungtinės pajėgos, kurios rengė minėtą *Lietuvos hidroenergetinių išteklių naudojimo schemą*, ją gerokai „patobulino“ – dabar jau ant Neris siūloma statyti ne vieną hidroelektrinę, o septynių hidroelektrinių kaskadą. „Patobulinti“ ir hidroelektrinių kaskadų statybos ant Nemuno planai. Jei 2002 m. pateiktoje schemoje hidroelektrinių statybos žemiau Kauno dėl itin didelių užliejamų plotų atsisakytą, tai dabar žemiau Kauno HE siūloma pastatyti net penkias nedidelio aukščio užtvankas. Neatsisakyta ir planų užtvankų kaskadas įrengti ir ant beveik visų bent kiek vandeningesnių Nemuno ir Neris intakų ir oficialiai planuojama mažųjų hidroelektrinių pajėgumus padvigubinti. Įgyvendinus šias gamtos pertvarkas, Nemunas ir Neris bei jų intakai būtų paversti technologinių tvenkinių sistemomis ir taip būtų sunaikintas beveik visas dar likęs natūralus hidrografinis tinklas.

Keisčiausia, kad prie šių pajėgų neseniai prisijungė ir MA Vandens problemų tarybos mokslininkai, paskelbdami specialią rezoliuciją, kurioje raginama panaikinti Vandens įstatymo pataisą, draudžiančias statyti hidroelektrines ant Nemuno ir Neris ir siūloma Neris ir Nemuno vagas užtvankų kaskadomis pertvarkyti taip, kad jos tiktų gabenti stambių gabaritų ir sunkiasvorius krovinius, o užtvankas pritaikyti ir hidroenergetikų poreikiams. Rezoliucijoje reiškiamas didžiulis susirūpinimas privačiomis investicijomis, tačiau nėra net menkiausias užuominos apie ekologinius siūlomų veiksmų padarinius.

Susidaro išpūdis, kad nei Vandens problemų tarybos pirmininkas Vidmantas Gurklys, nei jos nariai nieko negirdėjo nei apie ES Bendrosios vandens politikos direktyvoje

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2009 m. „Mokslo Lietuva“ vykdo projektą Mokslui, visuomenei ir kultūrai. Siekdamą populiarinti laikraštyje publikuojamą medžiagą redakcija leidžia naudotis publikacijomis tol, kol Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas remia minėtą projektą.

LIETUVOS TECHNIKOS BIBLIOTEKA OPTIMIZAVIMO IŠVAKARĖSE

Pabaiga, pradžia Nr. 19

Kultūrinis ir techninis bastionas**Jolanta Kaušpėdaitė, architektė, projektų vadovė, LTB skaitytoja.**

Esu šios bibliotekos skaitytoja nuo tų laikų, kai studijavau Vilniaus inžineriniame statybos institute (dabar Vilniaus Gedimino technikos universitetas). Bibliotekoje rinkau medžiagos kursiniams darbams, vėliau ir diplominiam darbui. Gerai žinau, kas buvo tie tarybinių laikų informacijos bado metai. Architektams, projektuotojams specialioji literatūra buvo sunkiai prieinama, todėl ypač ją vertinome. VISI Architektūros fakulteto biblioteka, kaip ir daugelis kitų, mūsų poreikių netenkino. Net Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, kurioje tos specialios literatūros buvo, nebuvo tokia patogi, nes tekdavo ilgai gaišti, kol gaudavome užsakytus leidinius ir knygas. LTB buvo pati parankiausia daugeliui skaitytojų, ir ne vien architektams ar dizaineriams. Tie, kurie išties domėjosi savo specialybe, siekė gauti naujausias informacijos – gaudavo jos LTB.

Dabar informacijos šaltinių daug, kai kurios solidesnės projektavimo įmonės sugeba kaupti savo bibliotekas. Nuo 2000 m. dėstau Vilniaus dizaino kolegijoje. Studentus tenka pratinti būti žingeidžiais, neužsidaryti internetiniame pasaulėlyje. Norintiems gauti kuo daugiau profesinių žinių, siūlau lankytis ir bibliotekoje. Mūsų specialybė yra tarptautinė, tarptautiniai leidiniai ir žurnalai labai brangūs, o LTB turime galimybę jais pasinaudoti.

Šioje diskusijoje buvo svarstoma, kas yra šiandienė LTB – archyvas, mokslo įstaiga ar keliems tūkstantams inžinierių tarnaujanti įstaiga. Mano nuomone, jeigu LTB atliktų net ir archyvo ar depozitinės bibliotekos funkciją, ir tai būtų gerai. Suprantama, būtina išlaikyti ir LTB sukaupus patentinės literatūros ir informacijos rinkinius.

Didelis šios bibliotekos privalumas, kad ji įsikūrusi miesto centre, Senamiestyje. Pritariu kolegos architektės Česlovo Šliažo požiūriui, kad Senamiestis visų pirma turi tarnauti kultūros reikmėms. Kuo mažiau Senamiestyje reikia leisti kurdintis bankams, verslo centrams, *Maximoms*, kuo daugiau – visuomenines erdves kuriantiems objektams. Visame pasaulyje miesto centruose stengiamasi formuoti kuo daugiau visuomeninių erdvių, o pramonė ir didieji prekybos centrai išsikelia į priemiestius. Bibliotekos yra būtinti kultūros centrai, kurie miesto centre labai pagaidaujami. Kai mokslo „bastionai“ keliami į miesto pakraščius, kad ir į Saulėtekio studentų miestelį, tai ne visada geriausias sprendimas Vilniaus miestui, jo kultūriniam ir moksliniam gyvenimui.

Knyga savo vertės neprarado**Astolda Šadienė, LTB LIBIS administratorė, Spaudinių kompleksavimo skyriaus sektoriaus vedėja.**

Mūsų biblioteka nuo 2000 m. dalyvauja Lietuvos integralioje bibliotekų informacijos sistemoje. Bibliotekos katalogai prieinami visiems skaitytojams, su mūsų fondais galima susipažinti ir elektroninėje erdvėje. LIBIS taip pat nuolat tobulinama. Mūsų biblioteka dalyvauja automatizavimo procesuose – netrukus neišėjus

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Šviesos spindulys šioje diskusijoje yra jau tai, kad ne vien Lietuvos technikos bibliotekos darbuotojai atėjo išsakyti savo nuomonę dėl LTB ateities. Atėjo skaitytojai, mokslininkai, architektai, verslo ir patentinės srities specialistai, spaudos darbuotojai. Ar tai ne pilietiškumo pasireiškimas? Tegu bet kuris, pareigūnas ar valdininkas, išdrįs pasakyti, kad čia susirinkusių žmonių balsai nieko verti, kad

iš namų bus galima tapti bibliotekos skaitytoju, užsisakyti skaitytojo bilietą internetu, prisitęsti iš bibliotekos paimtų knygų gražinimo terminus, elektroniniu būdu užsisakyti ir gauti visateksčius dokumentus, dokumentų kopijas ar jų skaitmenines dalis, prenumeruoti ir užsisakyti informaciją apie bibliotekoje gautus naujus ar skaitytojo pasirinkta tema, dokumentų rūši, leidinius. Šiuo požiūriu neatsilikame nuo kitų bibliotekų naujų technologijų diegimo srityje.

Marija Brantienė, LTB Bibliografijos skyriaus vedėja.

Visa studentija dabar „pakibus“ internete, nors iš jo visos žinių pilnatvės negausime. Įsiminė vienos kolegijos bibliotekos vadovo žodžiai: paieška internete – lyg adatos ieškojimas šieno kupetoje. Man atrodo, studentai po truputį pradeda suprasti, kad internete ne tiek jau daug kokybiškos medžiagos. Vis dėlto knygose išlieka svarbiausi sukaupus kokybiškos medžiagos šaltiniai. Internetu norint kokybišką medžiagą pasiekti, reikia labai gerai išsiaiškinti įvairių svetainių patikimumą, bet ir jose pateiktos žinios gali būti ne pačios giliausios. Knygos gali duoti daug daugiau. Tenka atlikti paiešką įvairiais klausimais. Įsitikinome, kad net 1957 m. ir anksčiau išleistos knygos labai reikalingos mokslininkams ir inžinieriams (pavyzdžiui, renkant medžiagą kad ir apie garo generatorius).

Bibliografijos skyriuje turime sukaupę referatinių žurnalų fondą. Gaila, kad apie jį net ne visi aukštųjų mokyklų dėstytojai žino.

Mūsų bibliotekos stiprybės**Daiva Kalvaitienė, LTB Organizacijų aptarnavimo skyriaus vedėja.**

Šiandien svarbiausios tikslinės

jie, tautos išrinktieji ar partijų paskirtieji, geriau išmano visus reikalus. Šiuo atveju jiems reikėtų čia išsakyti mintis stropiai fiksuoti savo bloknutuose ir pateikti atsakymus į diskusijoje išsakyti mintis. „Mokslo Lietuvoje“ tiems atsakymams išspausdinti rasime vietos. Nebent valdžia viską žino, jai patarimų nereikia, o žmonių balsų ji nelinkusi girdėti. Bet tikriausiai taip juk nėra.

skaitoju grupės, kurios lankosi Organizacijų aptarnavimo skyriuje – dizaineriai, architektai, inžinieriai, besidomintieji transporto reikalais. Neatsitiktinai diskusijoje pasisakė du architektai. Nemažai dizainerių metų metus čia lankosi, nes bibliotekoje randa literatūros, kurios nėra kitose bibliotekose. Mūsų paslaugomis nau-

cializacija: komplektuojami išskirtiniai dokumentai, kurie jokioje kitoje bibliotekoje nekomplektuojami – tai patentai ir standartai. Organizacijų aptarnavimo skyriuje labai populiaru atrankinės informacijos paslauga, kuria noriai naudojasi organizacijos

Antroji LTB stiprybė – vieta. Net ir naujoji deimanto formos

Apie Lietuvos technikos bibliotekos veiklą diskutuoja (iš dešinės): Bibliografijos skyriaus vedėja Marija Brantienė, direktoriaus pavaduotoja Sigita Vikšraitienė, Architektūros ir dizaino studijos vadovas architektas Česlovas Šliažas ir UAB „Jungtinės pajėgos“ architektė Jolanta Kaušpėdaitė

dojasi labai skirtingų poreikių įmonės. Atlikome apklausą ir supratome, kad esame reikalingi. O labiausiai reikalingi mažoms arba vidutinėms architektūrinėms ir dizaino firmoms. Didelės, stiprios bendrovės jau pajėgia ir pačios įsigyti ar prenumeruoti jiems rūpimus leidinius, bet toli gražu ne visos.

Mūsų bibliotekos stiprybė – spe-

Baltarusijos nacionalinė biblioteka, kurioje lankėmės prieš trejus metus, iš miesto centro perkelta į naują rajoną, prarado 30 proc. skaitytojų. Su šios bibliotekos darbuotojais kalbėjomės kaip profesionalai – atvirai, apie visas mūsų darbo subtilybes. Kai biblioteka iškeliamą už miesto, prarandami tie skaitytojai, kurie lankėsi dešimtmečius.

Nenorėčiau, kad taip atsitiktų ir mums.

Trečioji stiprybė – pastatas. Buvusio Šv. Ignato jėzuitų naujokyno pastato erdves panaudojame ne tik bibliotekinių paslaugų teikimui. Tai išskirtinės patalpos parodų ekspozicijoms. Rengiame įvairias menines parodas, tačiau mūsų prioritetas – teminės parodos, skirtos pramonės paveldui, technikos istorijai. Ypatingas dėmesys skiriamas patentinės informacijos sklaidai, nes stengiamės atstovauti savo steigėjo interesams (Valstybinis patentų biuras yra LTB steigėjas). Kreipiuosi į oponentus. Jeigu mūsų veikloje yra trūkumų, nurodykite juos. Manau, esame lankstūs ir galime pasitaisyti. Jeigu *kažkam* rūpi bibliotekos pastatas, vargu ar verta analizuoti LTB stiprybes ir silpnybes. Viskas bus nuspręsta be mūsų... Skaudu, kad apie LTB (ir ne tik!) naikinimą prabilta, kai Lietuva švenčia savo vardo paminėjimo tūkstantmetį, o Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009. Atrodytų, kad šiemet turime vienytis kultūros vertybių puoselėjimui ir išsaugojimui, o ne jų naikinimui.

Mūsų biblioteka visada dirbo ne statistiniams rodikliams, bet žmogui, Nacionalinės bibliotekų savaitės metu rengiame akcijas, pavyzdžiui, nemokamai dalijame skaitytojų bilietus. Ekonominio nuosmukio metu 5–7 litai kai kuriems žmonėms gali būti labai brangūs. Užsiregistravę mūsų bibliotekoje ir turėdami vieną bilietą, skaitytojai laukiami ir kitose 68-iose Lietuvos bibliotekose, nes šis pažymėjimas suteikia jiems tokią teisę.

Nudžiūvo gėlė? Atnešk į biblioteką ir gėlę atgis

Daiva Kalvaitienė. Į mūsų renginius, parodas gali ateiti lankytojai net ir neturėdami skaitytojo pažymėjimo. Į parodas atėjusieji žmonės registruojami tik kaip lankytojai, bet ne kaip skaitytojai. Taip elgiamės, kad kuo daugiau žmonių apsilankytų mūsų

Baigėsi Lenkų instituto Vilniuje direktoriaus Mariušo Gašto (Mariusz Gasztoł) ketverių darbo metų kadencija. **Mokslo Lietuvoje** spausdinome nemažai straipsnių apie Lenkų instituto renginius, tad prieš atsisveikindami kalbinome poną Mariušą Gašto ne vien apie Lenkų institutą, bet ir apie mūsų tautų tolesnį bendradarbiavimą Europos Sąjungos erdvėje.

Geriamasis pone Mariušai, ketveri Jūsų darbo metai Lenkų instituto direktoriaus pareigose prabėgo labai greitai. Visa laimė, kad greitai bėgantis laikas pėdsakus palieka žmogaus darbuose. Su kokiomis mintimis paliekate Vilnių?

Šie ketveri darbo Vilniuje metai man ypatingi. Tai buvo įtemptos veiklos metai, bet ir labai malonūs. Pirmą kartą į Vilnių atvykau 1990 m., nuo tada emociškai jaučiuosi susijęs su Lietuva. Net kai keleriems metams tekdavo grįžti į Lenkiją, vis tiek atvažiuodavau į Vilnių, nes čia įgijau draugų, jaučiau ypatingą šio miesto atmosferą, kurią kuria architektūra, kraštovaizdis ir klimatas. Vilniuje jaučiuosi labai gerai, taip pat turiu žinių, kad mano protėviai kilę iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės.

Išvažiuoju iš Vilniaus kiek prieštarinai nusiteikęs. Dalis mano jausmų ir širdies liks Vilniuje, bet tai juk nėra išsiskyrimas visiems laikams, neabejoju, kad į Vilnių teks įvairiomis progomis atvykti. Kita vertus, juk turiu galvoti ir apie tolesnę veiklą, nes esu karjeros diplomatas, Lenkijos užsienio reikalų ministerijos darbuotojas.

Būtų įdomu, jeigu pasidalytumėte savo darbo patirtimi. Ar atvykdamas į Vilnių turėjote, kaip kad sakoma, veiklos apmatų ar planą? O gal gyvenimas yra toks dinamiškas, įvairus, kad pats siūlo savo reikalavimus ir tik spėk sukstis?

Iš tikrųjų atvažiuoju su savo koncepcija, kokių tikslų norėsiu pasiekti, ką įgyvendinti vadovaudamas Lenkų institutui Vilniuje. Bet gyvenimas išties yra toks įvairus, o situacijos keičiasi ir tenka prie jų taikytis. Vis dėlto manau, kad daugelį sumanymų pavyko įgyvendinti. Svarbiausia mūsų darbe – pasiekti užsibrėžtų tikslų, o kaip tą padarysime, nėra taip svarbu, nes priklausau nuo konkretaus laiko ir galimybių.

Pagrindinis tikslas buvo pristatyti Lenkijos kultūrą Lietuvai ir skatinti bendradarbiavimą tarp lietuvių ir lenkų, kurti galimybes žmonėms susipažinti, remti bendrus projektus, jeigu tokie būtų sumanyti.

Ar ne tokią pat užduotį savo veikloje kelia „Paribio fondas“ (Fundacja Pogranicze), kuris veikia Seinuose ir jam vadovauja Kšyštofas Čiževskis (Kszysztof Czyżewski)?

Iš tikro mūsų tikslai panašūs. Ką Lenkų institutui Vilniuje pavyko padaryti įvairiose veiklos srityse? Kai 2004 m. Lietuva ir Lenkija tapo Europos Sąjungos narėmis, atsirado daug naujų galimybių bendradarbiauti. Buvo mažiau kliūčių, daugiau įvairių fondų, kurie tokį bendradarbiavimą rėmė.

Bet juk ir iki 2004-ųjų mūsų valstybės buvo strateginės partnerės, bendradarbiavo įvairiose srityse ir tai buvo abipusiškai naudinga.

Visiškai sutinku, kad mūsų šalių strateginė partnerystė turėjo didelės įtakos. Tačiau man rūpėjo kurti

KAD NEBŪTUME TIK BIRUS VĖJO PUSTOMAS SMĖLIS

Lenkų instituto Vilniuje direktorius Mariušas Gašto savo pareigas perdavė naujai direktorei Malgožatai Kasner

abipusių ryšių infrastruktūrą, tinklą tarp organizacijų ir institucijų. Tam tikslui organizavome keliones į Lenkiją, pavyzdžiui, į Gdynę, kur vyko lenkų vaidybinių filmų festivalis. 2008 m. organizavome kelionę Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos muziejų darbuotojams į Lenkiją. Per savaitę aplankėme septynis didžiausius Lenkijos nacionalinius muziejus Gdanske, Poznanėje, Vroclave, Krokuvėje ir Varšuvoje. Vienas iš efektingesnių mūsų veiklos akcentų bus Liublino unijos 440-ųjų metinių proga Jano Mateikos paveikslas *Liublino unija* pristatymas Vilniuje lapkričio mėnesį.

Antra sritis, kurioje veikėme – partnerių paieška bendriems darbams ne tik Vilniuje, bet ir kituose Lietuvos miestuose: Kaune, Panevėžyje, Alytuje, Marijampolėje, Druskininkuose, Palangoje, Plungėje, Telšiuose, Kėdainiuose, Pasvalyje. Šiuose Lietuvos miestuose rengėme įvairios tematikos parodas, daugiausia skirtas kultūrai, architektūrai. Surengta Mareko Ostrowskio fotografijų paroda *Gea – reiškia Žemė. Lenkijos vaizdai iš paukščio skrydžio*. Buvo ir istorinei tematikai skirtų parodų. Šį rudenį įvairiose Lietuvos vietose pristatėme parodą apie Šventąjį Tėvą Joną Paulių II ir jo reikšmę šiuolaikinei Europai. Šią parodą parengėme bendromis jėgomis su valstybinėmis įmonėmis *Lietuvos paštas* ir *Lenkijos paštas*. Nemažai renginių skyrėme Lenkijos kinui.

Kaip Lietuvoje šios ir kitos parodos buvo sutiktos?

Lietuvos žmonės parodas priėmė labai šiltai, visa tai padėjo užmegzti glaudesnius ryšius tarp Lietuvos ir Lenkijos, kurie bus naudingi savi-valdybėms ir atskiriems žmonėms – verslininkams, kultūros darbuotojams ir visiems, kurie tuos ryšius pasirengę užmegzti. Kai liepos mėnesį buvome Liubline, kur buvo minimos 440-osios Liublino unijos metinės, sutikome ir panevėžiečių delegaciją, mat Panevėžys ir Liublinas giminiuojasi. Tokių miestų yra ir daugiau. Tokia veikla padeda geriau vieniems kitus pažinti, užmegzti glaudesnius ryšius ir bendra-

darbiauti įvairiose veiklos srityse. Tai naudinga ir plėtojant verslą.

Visada didelį įspūdį palieka Lenkų instituto rengiami susitikimai su iš Vilniaus ar kitų Lietuvos vietų kilusių lenkų menininkais, mokslo žmonėmis, literatais. Likimo ar kitų konkrečių aplinkybių nublokšti į Lenkiją ten išskleidė sparnus, tapo Lenkijos kultūros ar mokslo veikėjais, bet išlieka įdomūs ir brangūs ir mums, Lietuvos žmonėms, vadinasi, yra ir Lietuvos kultūros dalis. Jie mūsų kraštiečiai, o krašto sąvoka ne mažiau svarbi už priklausomybę valstybei. Valstybės gali keisti savo sienas, kartais XX a. net dingdavo iš politinių Europos žemėlapių, bet žemė, kraštas išlieka, nes jo nei ištrinsi, nei išsiveši. Be to, ir tie žmonės

visam gyvenimui išsaugo prierašumą gimtinei, savo kraštui kaip didžiąją vertybę. Šaknų puoselėjimo veiklą Lenkų institutas gražiai ir turiningai sugeba palaikyti.

Tai, ką pasakėte, reikšminga, nes kiekvienam žmogui labai svarbu turėti šaknis. Taip pat ir tautai, nes be šaknų būsimė tik birus vėjo pustomas smėlis.

Šiandieniai globalaus pasaulio procesai ar ne ta kryptimi veikia, kad būtume kaip tas vėjo nešamas smėlis? Šiandien čia, rytoj – kur gyvenimo būtinybė (senovėje sakydavo – likimas) nublokš. Nelieta konkrečios žemės, gimtinės, šaknų pojūčio.

Reikia visa tai turėti mintyje, nuolat apie tai galvoti ir nedaryti klaidų, kurių jau daug padaryta. Iš savo patir-

ties žinome, kaip tos šaknys buvo kajojamos, iškeliant žmones ir net išstis tautas iš gimtųjų vietų, tremiant į Sibirą ir Rusijos šiaurę. Juk ir visa Sovietų Sąjungos istorija buvo pradėdama nuo 1917-ųjų metų, tarsi ligi tol buvo ne istorija, o kažkoks nesuderinamas procesas.

Deja, panašūs procesai dabar vyksta ir Vakarų šalyse, ypač Vakarų Europoje. JAV centrinėje dalyje žmonės konservatyvesni ir daugiau vertina savo šaknis, o Šiaurės Amerikos Atlanto pakrantė ir Vakarų pakrantė, Kalifornija – kosmopolitinės teritorijos. Tačiau jeigu JAV tie žmonių maišymosi procesai vyksta labiau stichiškai, tai Europoje, bent man toks išpūdis susidaro, šie procesai stimuliuojami Europos biurokratijos galvose. Nuolat primenama, kad atskiriems žmonėms ir tautoms reikėtų mažiau rūpintis praeitimi, istoriją palikti istorikams, o patiems daugiau galvoti apie ateitį. Ateitis suprantama kaip integracijos procesas.

Kuo taip suvokiamas Europos „vienijimas“ gali būti pavojingas?

Anksčiau ar vėliau žmonės supras, kas vyksta ir kaip jais manipuliuojama. Supratę atmes tokią politiką, tik bijau, kad tas atmetimas gali vykti skausmingai ir su nuostoliais Europos Sąjungai. Tam tikru požiūriu panašiai vyko mūsų gyvenamoje Europos dalyje ir tai patyrėme. Vakarų Europai ligi šiol tai vis dar nežinoma ir neišgyventa patirtis, dar nepažįstamas iššūkis. Štai čia matau tam tikrą Vidurio Europos tautų perspektyvą, nes galime kai ką labai reikšmingo ir naujo įnešti į Europos kultūrą. Labai svarbu atkreipti dėmesį į visus šiuos dalykus, kai Senasis žemynas ieško savo naujosios tapatybės. Jeigu norime kurti stabilią ir tvirtą Europą, visų pirma turime atsiremti į tvirtus pamatus, o tam pirmiausia reikia tuos pamatus turėti.

Ar šios idėjos buvo pabrėžiamos Lenkų instituto renginiuose?

Galiu priminti 2009 m. pavasarį Vilniuje surengtą tarptautinį kultūros kongresą *Vidurio Europos vaidmuo formuojant bendrą Europos kultūrinę tapatybę*, kurį globojo tuometis Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus ir Lenkijos Respublikos prezidentas Lech Kaczyński. Kongreso organizatoriai – Vilniaus, Vilniaus pedagoginis ir Mykolo Romerio universitetai bei Lenkų institutas.

Mariušas Gašto atsisveikina su Lenkų instituto darbuotojais

Pirmoje kongreso dalyje dėmesys buvo labiau telkiamas į Vidurio Europą ir vaidmenį kontinento istorijoje, prisiminti nuo viduramžių iki naujausių laikų Europoje vykę procesai. Kalbėta ir apie Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmetį Vidurio Europos įvykių kontekste, ir apie naujausias permainas Vidurio Europoje – Lenkijos *Solidarumą*, Lietuvos *Sąjūdį*, Šventojo Tėvo Jono Pauliaus II reikšmę šios Europos dalies permainoms.

Kalbėjome apie mūsų gyvenimą ir patirtį komunistinės sistemos sąlygomis, nes ta patirtis turi tapti mūsų įnašu Europos mąstysenai. Kongreso siekis – praeities pavyzdžiais parodyti, kaip Vidurio Europos valstybės ir tautos bendradarbiavo, veikė viso žemyno procesus. Vienas iš tokių istorinių pavyzdžių – Abiejų Tautų Respublika, kurios gyvavimą būtų galima nagrinėti ir kaip Europos Sąjungos pirmtakę. Taigi norėjome priminti ir pabrėžti, kad turime tautų bendradarbiavimo istorinę patirtį, kuria būtina pasinaudoti ir Europos Sąjungos labui.

Juk ką rodo patirtis. Kai bendradarbiaudavome, mūsų pozicijos Europoje visada būdavo stipresnės, o Vidurio Europa turėdavo ir alternatyvaus vystymosi galimybių.

Tačiau akių neturėtume užmerkti ir prieš nesutarimus, kurių mūsų tautų ir valstybių istorijoje taip pat pakako.

Būta nemažai ir tarpusavio nesutarimų. Tai ypač pasireiškė po Pirmojo pasaulinio karo. Kai tarpusavyje nesugebėjome susitarti, po 20 Lietuvos ir Lenkijos valstybių gyvavimo metų atsidūrėme viename kolūkyje. Istorijos pamoka akivaizdi: reikia ieškoti to, kas mūsų tautas ir valstybes jungia, daugiau bendradarbiauti. Tokia kongreso pirmosios dalies išvada.

Antroje kongreso dalyje nagrinėjome socialinius ir pedagoginius iššūkius, užgriuvusius mūsų šalis. Ban-

dėme nagrinėti tokias problemas kaip bedarbiavimas, skurdas, didėjanti emigracija, nusikalstamumas, alkoholizmas. Bandėme keisti patirtimi, kaip įvairios valstybinės ir savivaldybių institucijos, visuomeninės organizacijos bando tas problemas spręsti. Kaip mokykla, Bažnyčia, žurnalistai bendromis jėgomis gali padėti rasti išeitį.

Vilniaus centriname pašte veikė Šventojo Tėvo Jono Pauliaus II kelionės į Lietuvą 20-osioms metinėms skirtoji paroda

Trečioji kongreso dalis buvo skirta politologiniams dalykams – nagrinėjome dabartinius Vidurio Europos valstybių procesus: energetinį saugumą, migraciją, kosmopolitizmą, iš to kylančius iššūkius. Kalbėta ir apie tai, kaip spauda ir kitos masinės informavimo priemonės teigiamai ir neigiamai gali veikti visuomenę. Atsiranda galimybė kurti naująją realybę, manipuluoti žmonių ir visuomenės savimone. Iš to kyla kitų problemų, ypač jei stinga demokratiškos tos veiklos kontrolės. Ne paslaptis, kad per visuomenės apklausas, anketavimą atsiranda galimybės manipuluoti visuomenės nuomone, veikti net valstybių parlamentus ir valstybines institucijas. Medija tampa

manipuliavimo priemone.

Išleidome kompaktinius diskus, tad visi besidomintieji gali susipažinti su kongreso medžiaga. Gan smulkiai prisimintai tą įsimintą kongresą, nes bandome suvokti savo vietą ir vaidmenį Vidurio Europoje ir apskritai Europoje. Tai visiems labai svarbu: tiek pavieniams žmonėms, tiek ištisoms tautoms. Tų problemų našta galime pajusti kiekvienas savo kailiu, jeigu gamtinių dujų kaina staiga pakils, o mes neturėsime energetinių išteklių diversifikacijos galimybių. Štai kodėl tarptautinis bendradarbiavimas visiems yra toks svarbus. Turime ieškoti būdų, kaip veiksmingai galėtume paveikti Europos partnerius.

Bet kaip mums tuos savo Europos partnerius paveikti? Nesame nei labai turtingos šalys, nei labai įdomūs Vakarams. Mūsų žmonės ieško darbo kitose Europos Sąjungos valstybėse, esame tik darbo jėga, pigiau apmokama, vadinasi, labiau išnaudojama.

Pirmiausia turime geresnes sąlygas kurti savo šalyse, pradėdant nuo konkrečių darbo vietų kaimuose, miesteliuose ir miestuose. Tik taip galėsime pagerinti gyvenimo kokybę savo krašte ir valstybėje. Lenkijoje vyrauja nuomonė, kad savo gyvenimą turime kurti pirmiausia savo aplinkoje.

Šiame pokalbyje bandome atsakyti į klausimą: kaip gyventi? Man pačiam didelį įspūdį paliko Kšyštofo Zanusio (Kszysztof Zanussi) filmas *Iš tolimo krašto*. Tai filmas apie Joną Paulių II jam ir Lenkijai gyvenant nepalankiausias laikais – per Antrąjį pasaulinį karą, pokaryje, komunizmo laikais ir t. t. Panašiai ir Kšyštofo Kieslovskio (Kszysztof Kieslowski) *Dekaloge* ieškoma atsakymo į klausimą – kaip turime gyventi šiame pasaulyje? Zanusio ir Kieslovskio filmuose šis klausimas keliamas ir sprendžiamas politinių įvykių kontekste, bet štai

Kongrese „Vidurio Europos vaidmuo formuojant bendrą Europos kultūrinę tapatybę“ kalba Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius prof. Algirdas Gaižutis, viduryje – Mykolo Romerio universiteto Plėtos prorektorius Stasys Stačiokas ir Lenkų instituto direktorius Mariušas Gaštolas

į ką turėtume atkreipti dėmesį. Daugelio tų politinių padarinių priežastys pasireiškia daug anksčiau, sakyčiau, metapolitiniame lygmenyje, taip pat ir kultūroje. Nuo to, kokias vertybes turėsime ir pagal kokias gyvensime, tokie bus ir padariniai: per rinkimus į aukščiausiąsias valdžios struktūras rinkime ir atitinkamus politikus. Nuo jų priklausys valstybės sprendimai ir mūsų gyvenimo kokybė.

Sunku būtų nesutikti su tokia logiška ir nesudėtinga schema, bet kodėl realiame gyvenime viskas vyksta daug sudėtingiau ir prieštaringiau?

Pirmiausia todėl, kad dažnai einame į kompromisus. Realiame gyvenime vien racionalių sprendimų neužtenka. Jeigu viską darysime labai racionaliai, galų gale atsidursime akliatvėje. Valstybės mastu dėl tų labai racionalių ir pragmatinių sprendimų XX amžiuje gyvendavome pagal totalitarinius režimus, kuriuos labai gerai

žino mūsų tautos. Šito juk mažiausiai norėtume, nors tie režimai pasižymėjo, atrodytų, dideliu racionalumu ir pragmatiškumu. Tai Džordžo Orvelo (George Orwell) pasaulis, kai perdėtai racionalūs sprendimai galop atveda prie absurdo. O demokratija negali būti tik veiklos mechanizmas, demokratija be vertybių veda į totalitarizmą.

Įdomu, kad ir per Vilniuje vykusį minėtąjį kultūros kongresą apie tai buvo kalbėta: prof. Henrikas Kieres (Henryk Kieres) iš Liublino katalikiškojo universiteto labai nuosekliai parodė mažas mąstysenos klaidas, kurios XX amžiuje atvedė prie tokių politinių ir socialinių katastrofų kaip nacizmas arba komunizmas. O išaugo iš, atrodytų, labai smulkių gyvenimo pokyčių.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mane, profesionalią muziką, domina naujai kuriamos dainos. Juozo Elekšio šešioliktoje knygoje *Kas, mergaitė, tau dainuos?* vėl pateikiamas pluoštas jo žodžiams sukurtų dainų. Su Juozu bendrauju dažnai – mokytojų namų didžiojoje salėje dalyvavau koncerte, kur pristatytos dvi knygos: Jurgio Gaižausko ir Juozo Elekšio *Metai* bei Jurgio Gaižausko, Juozo Elekšio, Sonatos Tamašauskaitės ir Ipolito Petrošiaus *Iliuzijų valtėlė*. Atlikau keletą dainų, kurias vokaliniam ciklui *Metai* sukūrė Jurgis Gaižauskas. Su koncertmeisterė J. Umaraitė supratome – jis skirtas profesionaliam atlikėjui. Įdomiai, žaismingai ir techniškai sukurtas akompanimentas atskleidžia mėnesių nuotaikas. Nuoširdūs, greitai įsimenantys tekstai apie gamtą, žmones, jų tradicijas. Net šeši kolektyvai atliko Juozo Gaižausko žodžiams sukurtas dainas. Autorius reklamai beveik neskiria dėmesio – išleido 16 knygų ir tik keturis kartus organizavo jų pristatymą, nors jo žodžiams sukurta per 270 dainų. Knygoje spausdinamos

DŽIUGINA DAINŲ SKAMBESYS

ir kelios žemaitiškos dainos. Juozo Gaižausko žemaitiškiems tekstams yra kūrė Jurgis Gaižauskas, Antanas Erlickas, Ipolitas Petrošius, Raimondas Dievinas, Pranas Škimelis, Danutė Krakauskienė, Ramūnas Teniukas, Vaidevutis Tautavičius, Izolda Gulbinienė. Šį kartą į tą rikiuotę stoji ir aukštaitis Jonas Šukys. Dainas į repertuarus įtraukė per trisdešimt meno kolektyvų: trys Klaipėdos, du Vilniaus, taip pat Panevėžio, Šiaulių miestų, Akmenės, Mažeikių, Šiaulių, Tauragės, Ukmergės, Vilkaviškio ir kitų rajonų kolektyvai. Autoriui, kaip recenzijoje pastebėjo poetas Arvydas Genys, netrūksta žemaitiško humoro. Tarmių arealai blanksta, todėl gerai, kad yra žmonių, kuriančių ir savo tarne. Tai padeda išlaikyti mūsų etnografinį turta, liaudies dainininkams duoda naujų, šiuolaikiškesnių temų, melodijų. Daug liaudies kapelų net televizijoje dainuoja

vis tas pačias, anot muzikologo Arvydo Karaškos, „nudainuotas“ dainas. Į tai yra atkreipę dėmesį ir Lietuvos autorių teisių gynimo agentūros darbuotojai. Nauja kūrybinė mintis visada į sveikatą. Juozo Gaižausko kūrybą prof. Onutė Voverienė, bibliometrijos pradininkė buvusioje Sovietų Sąjungoje, vaizdžiai pavadino dvasios puota. Gerai ją yra įvertinęs muzikologas Arvydas Karaška ir, žinoma, melodijas kuriantys kompozitoriai. Leidinyje profesionalumu, skambumu pasižymi Jurgio Gaižausko dainos *Varmiai*, *Sviesios naktys Elektrėnu*, Ipolito Petrošiaus *Ainių daina*, Vytauto Kurnicko *Juokis, Kur ta gėlė*, Danutės Krakauskienės *Meilės vasara, Jei galim – dainuokim, Tik tau*, Leono Pranulio *Laumės pirtyje*, Prano Škimelio *Oi, tie seniai ir pupytės*, Jono Šukio *Žemaičių žemė, Saulei juokias Venta*. Beje, abiem dainoms gražias melodijas yra sukūrė

Jurgis Gaižauskas ir pats Juozas Elekšis. Įdomu, kad spausdinamos ir dvi skambios paties Juozo Gaižausko sukurtos dainos. Kūrybingasis Jonas Šukys dažnai randa ką naują pasakyti kartu su jam patikusiais žodžiais. Tokių dainų-dublių sukurta ir daugiau. Knygoje yra dar viena daina, kuri jau turėjo melodiją. Juozo žodžiams *Dar nesakom „Sudie“* (autorius priverstas juos keisti) sukurtos net keturios melodijos (autoriai Vytautas Mykolas, Jonas Šukys, Danutė Krakauskienė, Antanas Galdikas). Verta paminėti Antano Erlicko dainą *Raganiukė*, kuri išsiskiria žodžių ir melodijos šmaikštumu, skambumu. Ji su dideliu pasiskimu skambėjo didžiosiose Vilniaus ir Kauno salėse. Paminėtinas malonias daineles vaikams sukūręs jaunasis Andrius Petrošius. Nauju žanru išsiskiria Ramūno Teniuko dainos. Malonu, kad įvertinta ir mano

su Ipolito Petrošiumi sukurta daina *Himnas gydytojui*. Na, o kaip ji patiks gydytojams, parodys gyvenimas. Juozui Gaižauskui dainas yra kūrė 26 kompozitoriai ir gabūs meno kolektyvų vadovai. Dainos yra skambėjusios televizijos konkursuose *Dainų dainelė*, *Duokim garo*, *Nacionalinė muzikos lyga* (abiejuose konkursuose jas atlikdami *Ventukai* tapo nugalėtojais), Kauno sporto halėje, Vilniaus *Siemens* arenose, tremtinių sąskrydyje Ariogaloje, Lietuvos Respublikos Seime. Taip pat tapo kariškos dainos konkurso laureatėmis ir prizininkėmis. Juozas Gaižauskas yra Jungtinių Tautų, Pasaulio sveikatos organizacijos, Sveikatos apsaugos ministerijos, Žurnalistų sąjungos ir AIDS centro konkurso laureatas (2005), Sveikatos apsaugos ministerijos ir Žurnalistų sąjungos konkurso III vietos laimėtojas (2007), Sveikatos apsaugos ministerijos konkurso *Sveikatos apsauga – gerosios permainos laureatas* (2008), Tėvynės pažinimo draugijos premijos laimėtojas (2008). Lietuvos kaimo rašytojų sąjunga jam suteikė Lietuvos kultūros šviesuolio vardą. Juozas Gaižauskas įtrauktas į Amerikos biografijos instituto *International Who's Who of Twentieth Century Achievement ir Kas yra kas Lietuvoje?* 1995–1996, 1997–1998 ir 2008–2009 metų enciklopedinius leidinius, Žurnalistų sąjungos ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos leidinį *Senjorai*. Beje, jam, kol kas vieninteliams žemaitiškai rašančiam, kultūros ministras suteikė Meno kūrėjo statusą.

Aušra Liutkutė,
Lietuvos muzikos ir teatro
akademijos dėstytoja

Lietuvių kalbos institutas

skelbia konkursus eiti

Leksikografijos centre jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato); Kalbos kultūros skyriuje vyresniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato); Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriuje vyresniojo mokslo darbuotojo (1 etatas); Kalbos kultūros skyriuje vyriausiojo mokslo darbuotojo (1 etatas); Gramatikos skyriuje vyriausiojo mokslo darbuotojo (1 etatas) pareigas.

Konkurso dalyviai turi pateikti: prašymą leisti dalyvauti konkurse; mokslinės ir pedagoginės veiklos aprašymą; padalinio vadovo atsiliepimą (jei mokslo darbuotojas vienus metus dirbo pagal terminuotą darbo sutartį); mokslinių darbų sąrašą ir kopijas; pretendentai, neįnaujinti pareigų Institute, papildomai turi pateikti: gyvenimo aprašymą; aukštojo mokslo diplomo, kvalifikacinio ar mokslo laipsnio, pedagoginio mokslo vardo suteikimo dokumentų kopijas.

Dokumentai priimami iki 2010 m. sausio 27 d. adresu:

P. Vileišio g. 5, Vilnius, 156 kab. Informacija tel.: (8 5) 263 76 90.

MUSELĖ, SKALDANTI KALNĄ IR DANGŲ

Spalio 29-ąją Rašytojų klube Vilniuje buvo minimas kultūros gyvenimo žurnalo *Naujoji Romuva* atkūrimo 15-osios metinės.

Jau pats faktas, kad *Naujoji Romuva* yra – fundamentalus mūsų kultūros dalykas. Jeigu Juozo Keliuočio (1902–1983) įkurtoji *Naujoji Romuva* buvo leidžiama Lietuvai kopiant į kalnėn, tai atkurtoji leidžiama einant nuokalnėn. Tai Kovo 11-osios Nepriklausomybės Akto signataro Romualdo Ozolo žodžiai, kuriais ir norisi pradėti šį reportažą iš įvykio vietos.

Pirmasis atkurtosios *Naujosios Romuvos* numeris pasirodė 1994 m. liepos 7-ąją. Simboliška data, nes tą dieną 1940 m. išėjo paskutinis šio žurnalo įkūrėjo Juozo Keliuočio leistojo žurnalo numeris. Atsikūrė po 54-ųjų metų, o pirmasis jo redaktorius buvo poetas ir visuomenės veikėjas Vaidotas Daunys. Įžengusi į XXI amžių *Naujoji Romuva* ramaus užtekio nerado, gal ir neieškojo: vien per devynerius šio amžiaus metus redakcija net šešis kartus keitė savo būstą. Apsukusi ratą sugrįžo į tą pačią K. Sirvydo gatvę, kur jau yra tekę dirbti vos atsikūrus. Tiesa, ši kartą likimas atvedė į buvusius kunigaikščių Oginskių rūmus, kuriuose dabar įsikūrusi Lietuvos rašytojų sąjunga.

Ar taps šie rūmai *Naujosios Romuvos* nuolatine buveine, anksti spėlioti. Mažiausia, kuo visus šiuos 15 metų žurnalas buvo užsiėmęs, – ramaus užtekio paieškomis. Būdinga kultūros žmonių duona – rupi, karstelėjusi, kartais su ašakomis.

Knieti dar sugrįžti prie R. Ozolo palyginimo: jeigu J. Keliuočiui eilinių žurnalo numerių išleisti kas savaitę buvo organiška būtinybė – tas pats kas kvėpuoti, tai atkurtojai *Naujai Romuvai* tokie tempai sunkiai įkerta. Šitai tapo akivaizdu vos atkūrus žurnalą, todėl buvo nutarta leisti šešis numerius per metus, paskui penkis, o pastaraisiais metais apsisotą ties ketvirtiniu žurnalu. Kreivė leidosi vis žemyn, o tai rodė ne išsenkantį rengėjų ir leidėjų entuziazmą ir ne kūrybinių spėkų sklėjimą, bet veikiau valstybės požiūrį į kultūrą, kuris visados buvo aiškinamas ekonominiiais sunkumais, sunkmečiais ir kitomis priežastimis, kurios turėjo tarsi pateisinti tokį būvį. Objektivos sąlygos, visi kenčia, susiveržkite diržą ir jūs.

Paguosti gali nebent tai, kad dabartinė *Naujoji Romuva* peršoko šimto puslapių ribą, tampa vis spalvingesnė, o pastaraisiais metais įgijo ir akivaizdžių jaunatviškumo požymių, nors išlaikė ir vyresniam amžiui derantį solidumą. Įveikti šią priešarą, takoskyrą tarp vyresniosios kartos ir jaunųjų

kūrėjų šiandienei *Naujai Romuvai* sekasi stebėtinai lengvai ir net savaip elegantiškai, be jokios prievartos ar nesupratimo. Jau ne vieni metai vyriausiojo redaktoriaus Andriaus Konickio vadovaujama redakcija telkia poezijoje save mėginantį išreikšti jaunimą, negaili jam žurnalo puslapių, o 2009-ieji tapo reikšmingi poezijos bičiuliams ir redakcijai nauju gimtadieniu. Pasirodė *Pašvaistė*, mėnesinis kultūros gyvenimo

žurnalas jaunimui – pati tikriausioji *Naujosios Romuvos* dukrytė. Beje, romuviečiams (taip norisi vadinti redakcijoje dirbančius pasišventėlius) visai nebūdingas vyresnio ir jaunesnio santykis, labiau ir mažiau patyrusio

atskirtis, nes kūrybos vyksme visi turi būti lygūs (nors šis vertinimas ir netinka kūrybos rezultatams). Tad štai romuviečiai *Pašvaistės* nevadina dukryte, vadina jaunesniąją sėse. Gražus tolerancijos pavyzdys, nors šiuo atveju

tolerancija nepaneigia globėjiškumo, veikiau yra geranoriškumo ir išminties išraiška. Pašvaistėje reiškiasi ne vien moksleiviai, bet ir studentais tapę vakarykščiai mokiniai.

Galioja atvirkštinė priklausomybė tarp leidinio finansinės padėties ir išorinių įtakų poveikio, kitais žodžiais, kuo mažiau sąskaitoje, tuo daugiau laisvės ir nepriklausomybės. Ko gero, tai yra patyrę daugelio laikraščių ir žurnalų redakcijų, o ypač kultūros leidinių. Šiais parametrais matuojant *Naujoji Romuva* turėtų būti labai laisvas ir nepriklausomas žurnalas. Veikiausiai toks ir yra.

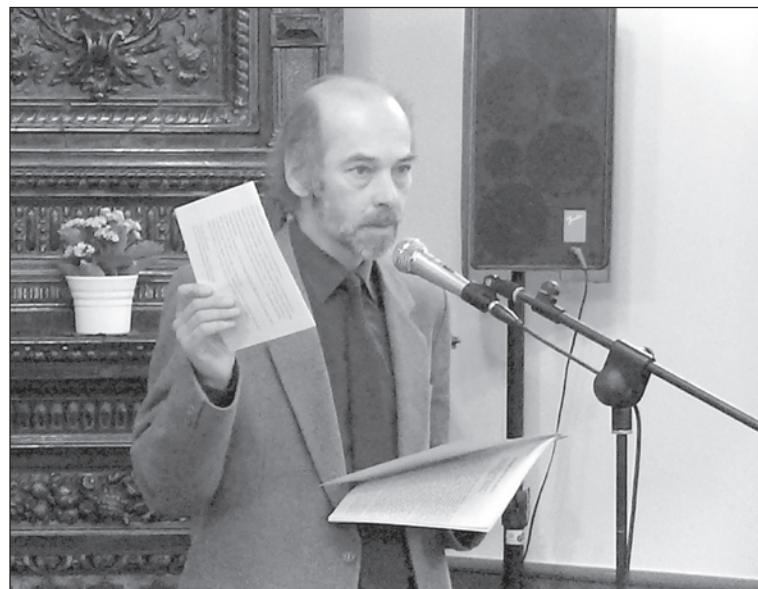
Ar ne panašiai vadinamajame tarpukaryje galą su galu durstė ir J. Keliuočio *Naujoji Romuva*? Pradėjęs leisti žurnalą neturėjo jokios materialinės ar finansinės bazės. Su Spindulio spaustuve atsiskaitydavo vekseliais, sumokėdavo iš prenumeratos surinktų pinigų. Kartais keliomis šimtinėmis sušelpdavo steigėjai. Už popierių taip pat švedams išrašinėdavo vekselius, vadinas, augo procentai. Patalpų nebuvo, vienas profesorius laikinai užleido du savo kambarius su vonia. Labai svarbu – vonia, nes autoriai vietoj honoraro gaudavo teisę... nusimaudyti. Visuomenei rūpėjo materialūs dalykai, tad žurnalą platinti sekėsi sunkiai. Kaune buvo šaipomasi: už nuodėmes kanaaninkas Tumas skiria bausmę – skaityti *Naująją Romuvą*. Arba lankyti modernistų dailininkų parodas.

Juokinga? Ne daugiau juokinga kaip ir šiais laikais. Vien pagalvojus, kad Keliuotis pirmąjį *Naujosios Romuvos* numerį išleido 10 tūkst. egzempliorių tiražu, kai tuos inteligentus buvo galima suskaičiuoti kaip baltas varnas. Šiandien Gedimino prospekte kas antras sutiktasis yra kūrėjas, meno veikėjas ar intelektualas, o Konickis priverstas gražuoli žurnalą leisti 800 egzempliorių tiražu – kone 13 kartų mažesniu nei sau leido Keliuotis. Ir tai dalį numerių dosniai tarsi koks mecenatas išdalija galimiems skaitytojams. Tad ar labai toli pažengėme kaip visuomenė?

J. Keliuotis vertėsi labai sunkiai, bet žurnalas ėjo. A. Konickis verčiasi dar sunkiau, bet žurnalas kažin koku stebuklingu būdu išeina. Savotiškas fenomenas yra kultūra, nenumarinama, kad ir kiek valdžia stengtųsi. Kas bus, kas nebus, o kultūra neprazūs? Ne pati didžiausia paguoda, nes tokį devizą priėmus įteisintume kultūros

Rašytojui Vytautui Girdzijauskui Juozo Keliuočio literatūrinę premiją įteikia Rokiškio J. Keliuočio viešosios bibliotekos direktorės pavaduotoja Daiva Vilckickienė, direktorė Alicija Matiukienė ir Rokiškio „Romuvos“ gimnazijos bibliotekos vedėja Reda Kiselytė

„Naujosios Romuvos“ vyriausiasis redaktorius Andrius Konickis pasakoja apie žurnalo paskutiniųjų metų darbus

nerėmimą kaip precedentą, kuris po truputį virstų norma. Kitų idealizmu lengviausia pasinaudoti, ir valdžios tą daro virtuoziskai, piktnaudžiauja nuoširdžiai dirbančių žmonių pasitikėjimu, žinodamos, kad kitaip tie žmonės dirbti nemoka ir negali – tai jų prigimtyje. Veikiausiai tai glūdi pačioje kūrybos prigimtyje.

Mėgindamas apibūdinti šiandienės *Naujosios Romuvos* kryptį, R. Ozolas prisipažino, kad tai beveik neįmanoma, nes ji labai plati, o tas platumas kartais yra ir atvirumas. Tuo šiandienė *Naujoji Romuva* panaši į Keliuočio laikų Romuvą, kuri buvo atvira diskusijoms, skatino kultūrinę dinamiką, o tautinę kultūrą siekė remti krikščioniškąja ideologija. Įvairių įsitikinimų autoriai bendradarbiavo žurnale, lygiai taip pat vyksta ir mūsų dienomis. Išties *Naujoji Romuva* yra mūsų gyvenimo pamatų žurnalas, bent jau tų pamatų, nuo kurių reikėtų pradėti tą gyvenimą kurti.

Stebina dabartinės *Naujosios Romuvos* žurnalo redakcijos autorių ir bendraminčių judrumas, sugebėjimas būti „čia ir ten“, palaikyti ryšius su skaitytojais, net jeigu tie skaitytojai gyvena atokesnėse vietose. Veikiausiai taip yra todėl, kad visų pirma pats redaktorius nesibodi bendrauti su žmonėmis, mėgsta judėti, todėl susiranda draugų ir bendraminčių. *Naujoji Romuva* provincija yra ne geografinė, bet siekių skurdumo sąvoka. A. Konickio lūpose tie redakcijos darbuotojų nomadiško gyvenimo maršrutai, gal ir ne eilės tvarka, atrodo šitaip: Kaunas, Rokiškis, Alytus, Druskininkai, Panevėžys, Pasvalys, Biržai, Molėtai, Ukmergė, Skuodas, Nida, Varėna ir Varėnos rajonas. Galima būtų vardinti ir toliau, bet ir to pakanka išvadai padaryti: bent jau kelionių maršrutais ir kilometrų skaičiumi dabartinė *Naujosios Romuvos* redakcija toli pralenkė savo žymųjį pirmtaką Juozą Keliuotį. Pastarasis dirbdamas žurnale dažniausiai jėi ir išvykdavo iš Kauno, tai į gimtąjį Rokiškio kraštą (gimęs

Joniškyje). Tiesa, baigė Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakultetą, 1926–1929 m. Paryžiuje studijavo filosofiją, literatūrą, žurnalistiką, meną ir sociologiją. Sorbonos universitete įgytųjų kvalifikacijų pakako 1931 m. įkurti *Naujosios Romuvos* žurnalą, o sovietams atėjus – užsitikrinti nemokamus kelionės bilietus pirmiausia į Pečioros lagerius (1945–1947), o vėliau ir į Solikamsko lagerius (1952–1956). Jeigu visą šį kilometrą sudėtume, dar nežinia, kas daugiau nukeliavo.

Atkurtoji *Naujoji Romuva* bene prieš penkėtą metų krito į naują nuodėmę – ėmė leisti knygas. Idėja sklandė ore – išleisti savo autorių publikuotų tekstų rinktines, bet šiai idėjai kelių pastojų kitas sumanymas – išleisti dar neskelbtus savo autorių tekstus. To padaryti nepavyko, nes šiam sumanymui ant kulnų ėmė lipti kitos ne mažiau geros idėjos. Jau buvo bepradedę rengti *Mokyklos* langų rinktinę, kai staiga tarsi iš dangaus bumbtelėjo pasiūlymas, dar labiau sumaišęs visas ligi tol dėliotas kortas. Buvęs muzikantas, dainininkas ir dainų aranžuotojas Alvydas Augustinas Jegelevičius tarsi tas pavasario lietus praplūpo eilėraščiais. Jau buvo parengęs ir knygos rankraštį, dairėsi leidyklos ir, aišku, pirmiausia akys nukrypo į jam geriausiai pažįstamą *Naujosios Romuvos* redakciją. Viskas parengta, reikia tik išleisti. Kad reikia, tai 2005 m. ir buvo išleista eilėraščių knyga *Keletas vakar šiandien motyvu ir vienintelis prašymas*. Šiandien A. Jegelevičius jau yra išleidęs keturias poezijos knygas. Antroji *Naujosios Romuvos* išleista knyga buvo *Mokyklos* langas. Įsivažiavo – dabar savo leidybinėje kolekcionijoje *Naujoji Romuva* turi išleidusi 11 knygų.

Naujausios knygos autorius – rašytojas Vytautas Girdzijauskas. Jam *Naujosios Romuvos* sukaktuviniame renginyje teko tikrai ne epizodinis vaidmuo. Jau treji metai, kai Rokiškyje teikiama literatūrinė Juozo Keliuočio premija kuriančiai asmenybei, kurios

Atkurtoji „*Naujosios Romuvos*“ pirmojo redaktoriaus Vaidoto Daunio žmonos Raimondos Daunienės ir dukrų ansamblis „*Regnum Musicale*“

veikla, iniciatyva prisideda prie naujų kultūros vertybių atsiradimo: už reikšmingus poezijos, prozos, literatūros kritikos, vertimų, publicistikos, J. Keliuočio kūrybos nagrinėjimo ir kitus prasmingus kūrybinius rašto darbus, tęsiančius J. Keliuočio diegtą kultūrinę vertybių ir tradicijų aktualizavimą ir sklaidą. 2007 m. Rokiškio viešojoje bibliotekoje vyko kraštiečio J. Keliuočio 105-osioms gimimo metinėms skirta konferencija. Jos metu bibliotekai suteiktas J. Keliuočio vardas, o *Naujosios Romuvos* vyriausiajam redaktoriui Andriui Konickiui įteikta pirmoji J. Keliuočio literatūrinė premija. 2008 m. antroji J. Keliuočio literatūrinė premija skirta kraštiečiai rašytojai Vandai Juknaitei, šiemet turime trečią laureatą – rašytoją Vytautą

Girdzijauską.

Premija V. Girdzijauskui Rašytojų klube per *Naujosios Romuvos* žurnalo 15 metų sukakties minėjimą įteikė Rokiškio rajono J. Keliuočio viešosios bibliotekos darbuotojos, priešakyje su direktore A. Matiukiene. Rokiškio rajono mero Almano Blažio bei Juozo ir Alfonso Keliuočių palikimo studijų centro pasirašytame rašte sakoma, kad V. Girdzijauskui J. Keliuočio premija paskirta už reikšmingą veiklą ir kūrybinius rašto darbus, Juozo Keliuočio ir Rokiškio krašto rašytojų atminimo įprasminimą ir įamžinimą, jų darbų aktualizavimą ir sklaidą.

Renginyje buvo ir kitų reikšmingų dalykų. *Naujosios Romuvos* žurnalo redakcija įteikė padėką produktyviausiam savo autoriui – profesoriumi Juozui

Algimantui Krikštopaičiui. Savo eiles skaitė jaunieji ir vyresni poetai. Vakaro menine kulminacija tapo atkurtoji *Naujosios Romuvos* žurnalo pirmojo redaktoriaus Vaidoto Daunio žmonos Raimondos Daunienės vadovaujamo ansamblio *Regnum musicale*, kuriame groja dukros Joana, Vita Marija, Elena ir Kotryna Ugnė, koncertas.

Užbaigsime paskutiniajame *Naujosios Romuvos* numeryje išspausdinto Aivaro Veiknio eilėraščių įvaizdžiu apie museją, giliai pelenuos naują žiezirbą skeliančią. Ir baisu pagalvot, kad gležnu sparneliu jau spėjo įskelti ir dangų, ir kalną. Argi tai ne apskritai kūrybos prasmę išreiškiantis įvaizdis?

Gediminas Zemlickas

Žingeidų skaitytoją pasiekė 40-oji klaipeidiečio rašytojo Kosto Kauko satyrinė knyga *Vai vai bam!** Žodžiu pasiekė skiriame tam tikrą dozę ironijos, nes 500 egzempliorių tiražas neteikia jokios garantijos, kad bent labai mažą net žingeidžiausių skaitytojų dalį knyga pasiekės. Todėl ir sakome, kad tai knyga nepaprastiems skaitytojams, kuriems vis dar rūpi, kas vyksta aplink mus ir mummyse, vadinasi, kas vyksta Lietuvoje.

Kam geriau už patį Kostą Kauką prisiminti, kaip jo paties satyrinės knygos buvo leidžiamos dešimttūkstantiniais tiražais ir graibstyte graibstomos skaitytojų (*Milžinų sąspyriniai*, 1975, *Didesni už save*, 1980, *Užterštas lizdas*, 1983), o tragikomiškos tragedijos apie narkomanus pirmoji dalis *Musei geriau* 1988 m. išspausdinta 45 tūkst. egzempliorių tiražu.

Nors svarbiausias inteligento bruožas – nepastebėti bjaurių dalykų, Kostas Kaukas bando įrodyti, kad gali būti ir kitaip. Jis ne tik pastebi mūsų gyvenimo bjaurastis, kurios, atrodo, didėja geometrine progresija, bet ir jas sumaniai demaskuoja. Labai sunkios užduoties ėmėsi autorius, nes mažai kam patinka teisuoliai ir moralistai. Malonu kitame atpažinti tas pačias žmogiškas silpnynes, su kuriomis pats kovoja, dažniausiai – beviltiškai. Savųjų aplinkoje jaučiasi saugusis, pagaliau juk tos nedidelės žmogiškos ydos tokios mielos, suprantamos, o ypač jei dar nieko blogo kitiems nedaranti.

Kostas Kaukas nėra iš tų nuobodžių kasdienių kiekvieno iš mūsų nuodėmių

* Kostas Kaukas, *Vai vai bam!*..., Klaipeida: Eglės leidykla, 2009. – 234 p.

KOSTO KAUKO KNYGA NEPAPRASTIEMS ŽMONĖMS

rankiotųjų, nes jam pakanka stambesnio grobio. Tas grobis turi daugybę vardų, o šį ryžčiausi įvardyti kaip nužmogėjimo ir nužmoginimo demaskavimą. Tai, kas liejasi iš daugumos spaudinių, komercinių televizijų ekranų, kartais net ir literatūros (jeigu kiekvienai knygai tinka sąvoka *literatūra*) puslapių kitaip kaip žmonių mulkinimu juk nepavadinsi. Gyvename dvasinės sumaišties laikais. Kažkam labai reikia, kad tos sumaišties būtų daugiau, jos tikslingai siekiama, ugnelė kurstoma kartais net ir labai profesionaliai. Kai kas tuose procesuose išvelgia „Maskvos ranką“ ar globalistų užmačias, nors tikriausiai viskas daug paprasčiau. Leisk žmogui visais įmanomais ir neįmanomais būdais siekti vien malonumų, nepakylančių aukščiau miesčioniško laimės supratimo, ir prasidės erozija, dvasinė degradacija, o tai tiesus kelias į vertybių praradimą ir visišką gyvenimo chaosą. Išėitų, kad

leisk žmogui būti pačiu savimi, taigi būti žmogumi, ir jis susinaikins.

Jeigu taip, kodėl žmonija išliko? Kiekvienam nuodui turėjo priešnuodžių, iš kurių didžiausias – tikėjimas anapusybe, Absoliutu, tuo, kas yra virš žmogaus ir žmonių, virš tautų ir valstybių. Tai nepajudinama ir nekintanti, laiko vėjams nepavaldi atskaitos pradžia ir pabaiga, esmių esmė, pagal kurią galima matuoti kasdienybės žingsnius, gyvenimą ir amžinybę. Didžiosios pasaulio religijos tą užduotį ir vykdė. Istorijoje žinomi mėginimai religiją atmeti arba ją pakeisti valstybės valdymo sistemos stiprinimu, religijai būdingų funkcijų perėmimu. Visa tai baigdavosi totalitarizmu su iškreipta ateizmo forma, diktatūromis ir panašiomis deformacijomis. Už išblavėjimą ir grįžimą į normalią vystymosi tėkmę tekdavo mokėti didžiulę kainą.

Štai Kostas Kaukas ir bando mūsų dvasinio gyvenimo prarastis parodyti, atverti piktžaisdes. Pasirenka pokalbių, pavadinkime, žanrą, panašiai kaip Platonas savo *Dialoguose*. K. Kauko pokalbių dalyviai – Angelas, Velnias ir Žmogus, kurie diskutuoja, vertina dabarties įvykius, reiškinius kiekvienas iš savo pozicijų. Angelas – iš amžinojo gėrio, Velnias – iš nenykstančio blogio pozicijų, o Žmogus balansuoja tarsi elektronas tarp pluso ir minuso. Vis dėlto Žmogus turi į ką atsiremti: tai žymiausi visų laikų filosofai, literatai, valstybininkai, žodžiu, žmonijos išminties, tiesos ir šviesos skleidėjai. Angelui ir Velniui grumiantis, kaunantis už žmogaus sielą, Žmogus bando paveikti abu: Velnią mėgina

pakreipti taip, kad šis atsisakytų savo apsidėmų, Angelą – kad šis taptų veiklesnis, ryžtingesnis kovotojas už gerį.

Kartais užverda tikra kova tarp nesutaikomų priešininkų, bet to ir siekia autorius savo personažo Žmogaus lūpomis. Autorius duoda didelę valią visiems trims pašnekovams, siekdamas išryškinti, atskleisti fakto ar reiškinio esmę. Štai kad ir tokio.

Pagal apklausos duomenis, visuomenė labiausiai pasitiki ugniagesiais gelbėtojais. Ne Seimu ar Vyriausybe, ne Bažnyčia ar bankais. Bet štai koks paradoksas: vieno banko vadovo atlyginimas 2008 m. buvo 140 tūkst. litų per mėnesį, kai gaisrininkas gelbėtojas į rankas gaudavo apie 900 litų. Valstybėje su ugnimi pasiaukojančiai kovojančio darbuotojo darbas vertinamas 155 kartus mažiau negu pinigų skaičiuojančio banko vadovo!

Būtų galima pasakyti, kad laimė ne piniguose, pasiremti prieš 5 tūkst. metų išrutuliota išmintimi, kad laimėtas tas, kuris pasiekė pusiausvyrą tarp materialinių ir dvasinių gėrybių... Beje, tai pastebi Nelabasis, jo mintį pratęsia Angelas, primindamas Aristotelį, kuris tobuliausiomis valdžios formomis laikė tas, kurios neleidžia valdininkams savavaliauti, kurioms esant valdžia tarnauja visuomenei. Deja, tai ne apie šiandienę Lietuvą. Įsidėmėtina Fedro mintis: blogųjų sėkmė – pagunda kitiems. Tinka visiems gyvenimo atvejams.

K. Kaukas cituoja daugelio visuomenės veikėjų, politikų, žurnalistų pateiktus faktus ir mintis, iš kurių Angelas, Velnias ir Žmogus daro savo išvadas, kurios mums padeda pažinti tikrovę, susivokti,

kas vyksta su mumis ir mummyse. O vyksta labai daug negerų dalykų. Antai gimnazijos jaunieji literatai užrašo savo išminties perlus: prasmė yra beprasmė, poezija – juo labiau, ieškoti savęs reikia ne savyje, o asilo, atspirašau cituodamas, – pasturgalyje... (Pastarąjį žodį sušvelninau, derindamas prie skaitytojų ausį ne taip rėžiančio žodžio.) Iš kur visa tai? Nesunku atspėti. K. Kaukas cituoja bjaurastis („Dailės vietoje – bjaurė“), kurias galima išvysti parodose, rasime atsivertę Lietuvos literatūrinius mėnraščius ir savaitraščius. Tai ta kloaka, kur mėgaujamas pasturgaliniais dalykais ir grožimasi bjaurastimis. Nenuostabu, kad jaunimas klusniai seka praminta vaga („Vilkuiukai vilkus seka“).

K. Kauko knygą būtų galima pavadinti mūsų kasdienybės knyga, tiesiog žaibiška reakcija į šalies įvykius. Knygoje gausu citatų iš įvairių spaudinių – kaip įrodymas, kad to, kas parašyta, ir kirviu neiškirsi. Žvirbliu išskridęs žodis niekur nedingsta, lygiai kaip ir atsakomybė už jį.

Paskutiniai Lietuva sudrebinę įvykiai – mirtini šūviai spalio 5-ąją, Drąsaus Kedžio istorija. Knygoje cituojami arba minimi spalio vidurio laikraščiai straipsniai, o paskutinis spausdintas spalio 19-ąją. Lygiai po mėnesio jau atsispindėjo trumpai aptariamose K. Kauko knygoje. Štai tokie šandienų knygu leidybos tempai, tokiam įvykių verpete sukamės. Naujausia šio autoriaus knyga ne vieną skubantį skaitytoją privers pristabdyti žingsnį ir susimąstyti: ar ten skubame, gal išvis nėra kur bėgti, nes gali tekti grįžti. Veikiausiai atgal, prie ištakų.

Gražvydas Kantvydas

Baltasis šviesoraščio metraštininkas, arba Penki vakarai su Bernardu

Pradžia Nr. 15

Šv. Jono bažnyčia Klaipėdoje

Iki Antrojo pasaulinio karo Klaipėdoje veikė 15 bažnyčių, per karą dauguma sugriautos. Išlikusios sovietų paverstos dirbtuvėmis ir sandėliais. Net ir kadais stovėję statiniai nušluoti per Antrąjį pasaulinį karą nedingo be pėdsako, paliko žymę jei ne dabartiniame miesto žemėlapyje, tai bent miestui neabejingų žmonių atmintyje, senose nuotraukose ir atvirukuose.

Bernardas primena kairiajame Dainės krante prie upės vagų atsišakojimo apie 1258-uosius metus pastatytą pirmąją Klaipėdoje Šv. Jono bažnyčią. Tai buvo katalikų bažnyčia, bet po 1525 m. ją perėmė liuteronai. Minėtais metais paskutinis Teutonų ordino didysis magistras Albrechtas Brandenburgietis, prisiklausęs Martino Liuterio patarimų ir gavęs dėdės Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Senojo pritarimą, panaikino Ordiną ir pasiskelbė naujai įkurtos valstybės – Prūsijos kunigaikštystės su sostine Karaliaučiumi – kunigaikščiu. Kryžiuočių ordinas nustojo gyvuoti, o buvusi ordino valstybė tapo pasaulietine. Įdomu, kad Albrechto Brandenburgiečio gyslose tekėjo ir šiek tiek Gediminaičių dinastijos valdovų kraujo, to Prūsijos kunigaikštis nepamiršo ir net buvo pareiškęs pretenzijas į Lietuvos didžiojo kunigaikščio titulą. Mažosios Lietuvos lietuvininkams šis kunigaikštis nemažai nusipelnė, palaike lietuviškąją raštiją, steigė lietuvių mokyklas, iš kunigų reikalavo mokytis vietos gyventojų, t. y. lietuvių kalbos.

Senuose atvirukuose ir nuotraukose Šv. Jono bažnyčia Klaipėdoje buvo pati iškilniausia mieste, išskirtinė istoriniu ir architektūriniu požiūriu. Bet tai XIX amžiaus bažnyčios vaizdas. Kaip atrodė XIII a., sunku pasakyti. Ne kartą buvo perstatoma, o paskutinį kartą po 1854 m. gaisro atstatyta 1856–1858 m. miestiečių pastangomis. Bažnyčia atliko arkikatedros vaidmenį, o kol Klaipėda neturėjo rotušės, joks pastatas mieste su šia bažnyčia negalėjo lygintis. XIX a. antroje pusėje 75 m aukščio bažnyčios bokštas darė didžiulį įspūdį, buvo svarbiausia miesto architektūrinė vertikalė, matoma iš jūros. Tarnavo jūrininkams kaip orientyras. Bokšto netektis – didelis nuostolis Klaipėdai. Apgriauta Antrojo pasaulinio karo metais, pokaryje bažnyčia buvo visiškai nugriauta.

Klaipėdiečiai svarsto galimybes, kaip Šv. Jono bažnyčią atstatyti. Graakštus silueto bažnyčia su bokštu galėtų sugrąžinti senamiesčiui sakralinės erdvės pojūtį.

Didžiojo magistro žiedas

Bernardo papasakota istorija apie didžiojo magistro žiedą turi sąsają ir su Klaipėdos nūdienu.

Albrechtui Brandenburgiečiui priėmus liuteronų tikėjimą visos Prūsijos pilys pakluso Prūsijos kunigaikščio Albrechto valiai. Išimtis buvo Klaipėdos pilis, kurios komturas Erichas fon Braunsveigas nepakluso Albrechto įvestajai naujovei ir toliau meldėsi Teutonų ordino globėjai Švenčiausiajai Mergelei Marijai.

Pats kunigaikštis Albrechtas atėjo į Klaipėdą, tada Memeliu vadintą, apsupo pilį ir pradėjo derybas su pilyje įsitvirtinusių užsispyrusių komturų. Šis nusileisti nebuvo linkęs, o puotos metu, kuri gerokai užsitęsė ir

Gedimino Zemlicko nuotraukos

derybininkų aistros atlego, Albrechtas kažkur pametė labai brangų savo žiedą. Visuotinės paieškos rezultato nedavė – žiedo nerado.

Derybos tęsėsi toliau ir baigėsi tuo, kad komtūras turėjo apleisti pilį. Kunigaikštis Albrechtas jį apdovanojo turtais ir suteikė jam deramą palydą kelionei į Europos šalis. Padovanotų turtų komturui turėjo pakakti visam gyvenimui svečiose šalyse. Taip be kraujo praliejimo Klaipėdos pilis perėjo Albrechto žinion, taip pat ir Klaipėdos miestas. Visos Klaipėdos bažnyčios tapo liuteronų maldos namais, neišskiriant nė Šv. Jono bažnyčios. Ji pradėta vadinti Jono bažnyčia, nes liuteronai šventųjų vardais bažnyčių nevadino.

Visas šis pasakojimas gerokai supaprastintas, tačiau svarbiau kitkas. Praėjus daugeliui amžių jau nepriklausomos Lietuvos laikais atliekant Klaipėdos pilies liekanų archeologinius tyrinėjimus buvo rastas, spėjama, Albrechto Brandenburgiečio žiedas. Kažkam iš klaipėdiečių šovė mintis ra-

dinį pavadinti didžiojo magistro žiedu, maža to, įsitvirtino ir kultūros magistro žiedo pavadinimas.

Kad per daug nenušveipintume

Štai per Klaipėdos gimtadienį rugpjūčio 1 d. kasmet trims garbingiems klaipėdiečiams už išskirtinius nuopelnus garsinant Klaipėdą teikiama kultūros magistrų žiedai. Tai pagal rastą autentišką magistro Albrechto regaliją sukurti auksiniai žiedai su deimantu. Bernardui viso šio ritualo potekstė visiškai nepriimtina: Vokiečių ordino, su kuriuo du šimtus metų kovėsi mūsų protėviai, didžiojo magistro žiedo kopija apdovanojami mūsų protėvių palikuonys. Nesuvokiama, kas daroma. Siekiant įprasmiti reikšmingus klaipėdiečių darbus ir norint pačiam tam įprasminimui suteikti iškilmingą formą, prarandama turinio nuovoka. Bernardas šias savo abejones išdėstė laikraštyje *XXI amžius*, bet niekam nė motais. Ligi šiol forma yra turinio

ponia, tad apie gilesnę šiaip jau labai reikalingo sumanymo prasmę organizatoriai nesusimąsto.

Keista, kad sveikintinas siekis ieškoti savojo regiono savitumo, suvedamas tik į vokiškumo šiame krašte priminimą. Ant šios meškerės kartais pakliūva net ir kai kurie Mažosios Lietuvos žinovai, nuoširdžiai mylintys šį kraštą. Kodėl griebiamas tai, kas guli paviršiuje, kodėl nepaieškojamos gilesnės lietuviškumo klotės? Mūsų kelrodžiai ir šviesuliai – Martynas Mažvydas, Kristijonas Donelaitis, Vydūnas, net iš vokiečio Jurgio Zauerveino galima daug pasimokyti, kaip reikia gerbti lietuviškąją savastį. Mažai tautai reikia ieškoti savų kultūros atsparų ir nesistengti taip sparčiai „europėti“, kai nieko savo nebelieka. Nejau taip ir liksime „cepelinų“ kultūros, ir tos pačios atneštinės, atstovais. Ar mūsų protėviai šaukėsi svetimų dievų? Ne, jie gynė savuosius ir dėl jų liejo savo kraują. Tam, kad ir šiandien kalbėtume savo prigimtine, o ne atneštine kalba, didžiutumas savo protėvių darbai,

o ne atėjusių nešamomis dovanomis, kurios dažnai virsdavo danajų dovanomis. XVIII a. ta pačia liga sirgo Lietuvos elitas, kuriam atrodė daug paprasčiau eiti su lenkyste, svetima kalba ir papročiais.

Tai vis pasekmė, kai nuvertintas tautiškas, kuris išguitas iš mūsų valstybės politikos kaip neatitinkantis ES politikos siekių. Norinčiųjų mus ir toliau „europinti“ pakanka ir ateityje pakaks, o štai lietuviškumo puoselėtojų ir populiarintojų gali pristigti.

Padarė klaidą, laimėjęs Žalgirio mūšį

Kartą vienos konferencijos pertraukos metu B. Aleknavičius pateikė klausimą žymiajam istorikui Edvardui Gudavičiui: „Pasakykite, profesoriau, kokią didžiausią savo gyvenimo klaidą padarė Vytautas Didysis?“ Profesorius svarsto: veikiausiai pralaimėtas Vorkšlos mūšis ir yra ta didžiausia klaida. „Ne, profesoriau, Vytauto didžiausia klaida ta, kad jis laimėjo Žalgirio mūšį,“ – sako Bernardas. Profesorius kiek nustebo, bet staiga pratrūko juoktis...

Ne istorikų uždavinys samprotauti, kas būtų, jeigu būtų, tačiau diskutuojant su Bernardu galima sau leisti nagrinėti priežastis ir pasekmes, kurių dėka esame tie, kas esame. Kalbame lietuviškai ir tai yra laimėto Žalgirio mūšio padarinys. Tačiau Lietuvos valstybė susitraukė kaip toji šagrenės oda ir iš didvalstybės virto tik mažoje dalyje etninių žemių per stebuklą išsilaikusi šalis, Lietuva vadinama.

Kas būtų nutikę, jei Vytautas būtų pralaimėjęs Žalgirį? Būtume didžios imperijos nuo Reino iki Dauguvos, o gal ir dar toliau į rytus, dalis, nebūtų Estijos, Latvijos ir Lietuvos, visi kalbėtume vokiškai ir garbintume Šventosios Mergelės Marijos teutonų ir Livonijos ordinus, didžiutumas ne Gediminaičiais, bet iš Brandenburgo kilusios dinastijos valdovais, vietoj gėlių prie Jūratis ir Kęstučio paminklo ateitume pagerbti Tristano ir Izoldos. R. Vagnerio, bet ne M. K. Čiurlionio muzika ir paveikslai būtų mūsų arijų, dvasios ir jausenos reiškėjai. Jaustumės labai didingi ir galingi, nesirgtume mažos tautos kompleksais ir netektų mums į kitus kraštus nukeliavus pasakoti, kad kadaise buvome didžios šalies atstovai, nuo jūros iki jūros.

Taigi būtume kitokie, bet geriau jau būti tuo, kuo esame, negu tuo, kuo, ačiū Dievui, netapom. Vytautas nepasinaudojo Žalgirio pergalės vaisiais, bent jau tokiu mastu, kuris buvo įmanomas. Neįgyvendinta galimybė taip ir lieka poetų galvystė šaltinis. Ar pasinaudosime galimybėmis, kurias teikia buvimas Europos Sąjungoje? Istorija prikišamai primena, kad didieji mūsų protėvių laimėjimai galų gale virsta į pralaimėjimus. Lietuvos didvalstybė, pretendavusi į imperijos statusą, galop susilaukė Liublino unijos ir trijų Abiejų Tautų Respublikos padalijimų. 1918 m. atkurtoji Lietuvos Respublika savo gyvavimą baigė kaip Ribentropo–Molotovo pakto slaptųjų protokolų auka. Pavyzdžio neturintis Lietuvos partizaninių kovų mastas baigėsi aktyviausių, energingiausių ir Tėvynei labiausiai atsidavusių sūnų ir dukterų netektimi, Sibiro tremtimis, lageriais ir pusę amžiaus trukusia svetimos valstybės okupacija. Kuo baigsis mūsų buvimas Europos Sąjungoje ekstatė? Nejau istorija išties yra ta disciplina, kuri ne tik nedisciplinuoja,

Klaipėdos miesto herbas

bet ir nieko neišmoko?

Gamtameldiškoji lietuvių religija ir kultūra padėjo jai 300 metų atlaikyti neįtikėtiną krikščioniškosios Europos spaudimą. Kokias atsparas turime šandien norėdami atlaikyti kosmopolitinį ir globalinį spaudimą? Kiek tversime neištirpę „istorinės būtinybės“ vandenyne?

Mąstyti šimtmečių masteliais

Tokios tad mintys aplankė prisėdus prie Lietuvos paminėjimo tūkstantmečio paminklo Klaipėdoje. Paminklas čia nieko dėtas, nors mintį žadina. Bernardas pasiūlė prie paminklo pasodinti ažuoliuką – gyvą žaliosios gamtos tvarinį, kuris amžių bėgyje pats taptų gamtos paminklu. Tik kaip pasodinti taip, kad užaugęs ažuolas ateityje neužstotų paminklui saulės? Šešėlyje tūnantis paminklas netektų šviesos ir šešėlių žaismo, prarastų labai svarbų elementą, kuris išryškina skulptūros tūriškumą, erdviškumą. Bernardas mąsto ne šiandienos, bet dešimtmečių ir šimtmečių masteliais. Taip ir turi mąstyti kultūros žmogus.

Šalia naujojo paminklo jaučiama atgyjanti, savo tapatumą įgyjanti Klaipėda, miesto kuriamoji galia: sutvarkytos Danės upės krantinės, ant vieno iš namų stogo atsiradusi vieta *Kaminkrėčiui* – išraiškingai skulptūrai

ant vieno iš namų stogo. Netoliese prie namo kampo, Biržos tilto link, dar viena ne be humoro sukurta skulptūrinė kompozicija: iš lietvamzdžio nuo stogo pabirę aukso pinigėliai. Taip ir knieti pasilenkti ir susižerti tuos pinigėlius – egi ne, pasirodo besantys pritvirtinti. Pinigai paberti ir niekas neima – kur dar yra tokia vieta Lietuvoje. Vis dėlto tai tik pirmas įspūdis, kad neima. Įdėmiau apžiūrėjus matyti, kad kai kas jau nulupta, kažkam niežėjo rankos. Bernardo sieloje pabunda fotografas ir jis tiesiog įsakmiai liepia fotografuoti iš tos pusės, kad pinigėliai saulėje sužaižaruotų, atgytų. Tenka paklusti, nors papildomai spragteliu *Leica* užraktą ir iš savaip regimo taško – juk negali žmogus ištirpti kito, tegu ir meistro matyme.

Bus Jurgiui Zauerveinui paminklas

Vienoje ir kitoje vietoje prašau Bernardą sustoti, papozuoti, ir jis neatsisako, klusniai vykdo prašymus. Prie vieno Liepų gatvės pastato Bernardas staiga pasikeičia, jo veidas įgyja ypatingo iškilmingumo, ligi tol nebūto. Klausia: „Dabar aš pats paprašysiu vieno dalyko, ar įvykdysi prašymą?“. Net keista girdėti. Ne jau prašys užtraukti *Lietuviais esame mes gimę*, o gal atlikti kitą ritualą? Labai jau menkas esu giedorius, galiu tik ramiai

pastovėti kitiems giedant.

Laimei, Bernardas neprašo aukas atnašauti jo mylimam Klaipėdos miestui, visas jo prašymas pasirodė labai paprastas: noris, kad jį nufotografuotų prie Liepų g. 22 pastato sienos. Tik būtinai stovintį su „bagsiuku“, pasistatytu priešais. „Bagsiuku“ Bernardas vadina savo diplomata, su kuriuo retai skiriasi.

Atsistoja labai iškilmingai, neįprastai pasitempęs, be šypsenos labai surimtėjusiu veide. Akivaizdu, kad tai ypatingas pastatas, kažką nepaprasto reiškiantis ir pačiam Bernardui. Gal medaus mėnesį čia praleido...? Nevykusiam šmaikštavimui, lengvabūdiškam tonui šį kartą Bernardas nepasiduoda. Kol jį su „bagsiuku“ fotografuoju vienaip ir kitaip, priešais baltą pastato sieną, tvieskiant akinamai saulei, Bernardas išlaiko rimtį. Po fotosesijos išduoda paslaptį: čia bus pastatytas paminklas Jurgiui Zauerveinui (1831–1904). Skulptoriaus Gintauto Jonkaus paprašė, kad priešais skulptūrą būtinai būtų pavaizduotas Zauerveino „bagsiukas“. Ne toks kaip Bernardo – gerokai didesnis. Su tuo lagaminu didysis pasaulio keliauninkas nesiskirdavo, jame laikydavo didžiausią turtą – knygas, su kuriomis kaip ištikimomis draugėmis ir keliaudavo.

Visa tai išgirdęs iš naujo statau Bernardą priešais namo sieną, fotografuoju ypatingą dėmesį sutelkdamas į jo „bagsiuką“, kuris mano akyse staiga įgyja ypatingos prasmės.

Tai jau ketvirtasis paminklas Klaipėdoje, prie kurio įgyvendinimo bus prisidėjęs Bernardas Aleknavičius, – Mažosios Lietuvos visuomenės ir kultūros veikėjui Jurgiui Zauerveinui skirtas paminklas. Klaipėdiečiai norėjo šio visų lietuvių bičiulio skulptūrinį atvaizdą Klaipėdoje įamžinti dar šiais Lietuvos paminėjimo tūkstantmečio metais. Veikiausiai nepavyks, nors Bernardas liko optimistas iki paskutiniųjų šių metų mėnesių. Ir vietą jau turi parinkęs – Liepų gatvėje.

Jurgio Zauerveino realistinę skulptūrą sukūrė klaipėdietis menininkas Gintautas Jonkus. Tai dviejų metrų dešimties centimetrų aukščio skulptūra. Sprendžiant iš nuotraukų J. Zauerveinas buvo neaukštas apykresnis vyras. Skulptorius jį pasiryžęs perteikti su ilgu kelionės apsiaustu ir skrybėle, greta ant žemės knygų prikrautas „bagsiukas“. J. Zauerveinas akimirksniu sustojo, atsirėmė į uosto atramas, kurias galima suvokti ir kaip atverstos knygos lapus. Didijį lietuvininkų draugą tarsi užbūrė Danės upės neskubi tėkmė, o gal koks kitas vaizdas prikautė jo mąslų žvilgsnį. Tai žmogus,

Bernardas Aleknavičius laimingas, kad Klaipėdoje pagaliau yra Lietuvos paminėjimo tūkstantmečio paminklas

kuris mokėjo paprastuose dalykuose matyti gyvenimo prasmes, o mažoje lietuvių tautoje – nuostabių vertybių, kurias šis mokslininkas su menininko siela sugebėjo parodyti ir kitų Europos kraštų žmonėms.

Nuo 1875 m. J. Zauerveinas apie 25 metus gyveno Mažojoje Lietuvoje, aktyviai reikėsi lietuvių spaudoje, pasirašinėjęs Girėno slapyvardžiu. Bendravo su Mažosios ir Didžiosios Lietuvos tautinio sąjūdžio veikėjais, lietuvių kalba parašė apie 300 kūrinių. Labiausiai išgarsėjo jo eilėraštis *Lietuvninkais mes esame gimę*, parašytas 1879 m. ir pirmą kartą išspausdintas laikraštyje *Lietuviška ceitunga*. Muziką šiam kūriniui 1908 m. parašė kompozitorius Stasys Šimkus, nuo pirmosios lietuvių Dainų šventės laikomas Mažosios Lietuvos himnu – Didžiosios ir Mažosios Lietuvos jungties simboliu. Buvo siūlomas ir kaip Didžiosios Lietuvos himnas. Oficialiu Lietuvos himnu tapo Vinco Kudirkos *Tautiška giesmė*, bet ir Zauerveino eilėraštis virtęs giesme neprarado vertės, dažnai giedamas iškilmingiausių renginių metu. Tiesa, kiek sumodernintas, pritaikytas visai Lietuvai: etnonimas *lietuvninkai pakeistas į lietuviai*, tad Mažosios Lietuvos himnas dabar pavadintas *Lietuviais esame mes gimę*. Giedamas ne visas – pirmasis, ketvirtasis ir paskutinis posmai.

Zauerveinas mokėjo nuo 60 iki 80 kalbų, kai kur minima, kad iki 200. Tos kalbos poliglotui pravertė verčiant Bibliją į daugelį kalbų, kuriomis iki Zauerveino tokio vertimo nebuvo. Ne mažiau svarbu, kad ši europinio masto asmenybė kėlė klausimus, kurie savo reikšmės neprarado ir šiandien: tautų ir piliečių laisvės, teisės, o esminių tautos pagrindų laikė kalbą.

Vien dėl eilėraščio, kurio žodžiai tapo Mažosios Lietuvos himnu, J. Zauerveinas nusipelnė išskirtinės mūsų pagarbos, bet vien tuo jo reikšmė lietuvių tautai neapsiriboja. Zauerveinas buvo asmenybė, pirmoji pažadinusi lietuvių tautos žadintojus. Ir tai ne žodžių žaismas. Jis suformulavo svarbiausias užduotis, nuo kurių turėtų pradėti lietuviai: burtis į organizacijas, leisti savo laikraščius, o tada pradėti galvoti apie tautos pri-

sikėlimą. Lyg ir savaime suprantami, akivaizdūs dalykai, bet šias idėjas reikėjo suformuluoti ir paskelbti. J. Basanavičius, J. Šliūpas ir kiti lietuviai ėmėsi praktinės veiklos šiuos priesais įgyvendindami, bet pirmasis idealistas buvo Jurgis Zauerveinas. Be jo ir pirmasis lietuviškas laikraštis *Aušra* veikiausiai būtų daug vėliau, o ne 1883 m., pasirodęs.

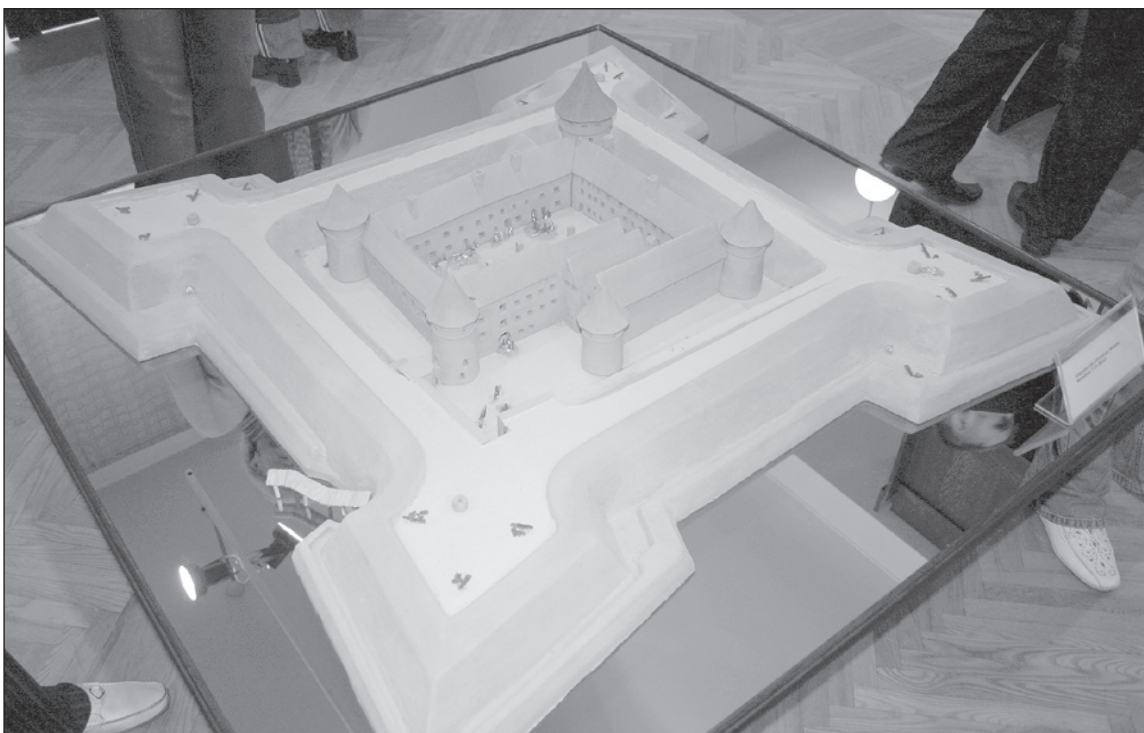
Toks tad lietuvininkų ir Lietuvos mylėtojas šis vokiečių, kėlęs lietuvininkų savimonę, o kartu juk buvo pasaulio ir Europos pilietis. Pasirodo, tai jokia priešara, kaip kai kas mums bando šiais laikais įteigti, bet viena iš kitos išplaukiančios vertybės. Lietuvių tautinio sąjūdžio ištakoms J. Zauerveino vaidmenį sunku pervertinti, ne mažiau sunku ir įsisąmoninti.

Dėl paminklo Zauerveinui vietos tarp klaipėdiečių būta įvairių nuomonių. Paminklo idėją 2004 m. išklė Klaipėdos universiteto tuometis Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas Aleksandras Žalys per universitete vykusią IV tarptautinę konferenciją *Jurgis Zauerveinas ir lietuvių tautos atgimimas XIX a. pabaigoje*. Šios asmenybės palikimo tyrinėtojai iš Anglijos, Danijos, Norvegijos ir Lietuvos paminklo idėjai pritarė. „Zauerveinas ne tik lietuviško tautiško žadintojas, bet ir mūsų vartai į pasaulį, nes ši asmenybė gerai žinoma daugelyje pasaulio šalių“, – tada pasakė A. Žalys. 2006 m. buvo minimos J. Zauerveino 175-osios gimimo metinės, bet paminklas lietuvininkų ir lietuvių bičiuliui neiškilo.

Daugelio žmonių nuomone, tinkamiausia vieta šiam paminklui būtų Didžiojoje Vandens gatvėje. Netoliese buvo spausdinama *Lietuviška ceitunga*, kurioje pirmą kartą išspausdintas ir Zauerveino eilėraštis *Lietuvninkais mes esame gimę*.

Tvirtinama, kad dėl sunkmečio paminklas Jurgiui Zauerveinui galėtų būti pastatytas ne anksčiau kaip 2011 m., kai sausio 15 d. bus minimos J. Zauerveino 180-osios gimimo metinės. Jeigu pavyktų iš rėmėjų gauti lėšų, paminklas galėtų iškilti ir greičiau, nes idėjinė dalis baigta, lieka materializuoti. Dalį lėšų žada skirti ir Klaipėdos miesto savivaldybė.

Bus daugiau

Senosios Klaipėdos pilies maketas Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje

Arnoldas PIROČKINAS

Pradžia Nr. 18

Tikrasis Klaipėdos krašto direktorijos mokyklų veidas

1924 m. Konvencija su prie jos pridėtu Klaipėdos krašto statutu ir vėlesni direktorijų išleisti nurodymai, išskyrus 1934 m. M. Reisgio direktorijos du potvarkius, netrukė vokietininkams ignoruoti pagrindinio mokyklai keliamo tikslo – lygiai mokyti abiejų kalbų. Vos viena kita direktorijos mokykla tėvų valia ir pastangomis buvo lietuvių dėstomąja kalba, dar kelios buvo dvikalbės, bet absoliuti jų dauguma, nepaisant vaikų kilmės ir gimtosios kalbos, buvo paverstos vienkalmėmis vokiečių mokyklomis.

Tad dabar apžvelkime konkrečią Klaipėdos krašto mokyklų būklę.

Neturime duomenų, kiek lietuviškų ar mišrių mokyklų atsirado krašte po 1923 m. balandžio 4 d. įstatymo. Turima statistika nenurodo mokyklų pagal dėstomąją kalbą. Kiek ne kiek orientuotis galima iš spaudoje pateiktamų faktų. Antai 1926 m. rugpjūčio 25 d. Klaipėdos miesto Lietuvių susivienijimo kuopa susirinkime svarstė Klaipėdos krašto mokyklų padėtį. Svarstant nustatyta, kad lietuviškiausioje Klaipėdos apskrityje esančios 73 pradinės mokyklos, kurių 45-ose lietuviškai vaikai sudarą daugumą (61 proc.), bet lietuvių kalba esanti tik penkiose (7 proc.) (žr. *Lietuvių kalbos padėtis Klaipėdos krašto mokyklose // Lietuvos žinios*, 1926 09 10, Nr. 207(2228), p. 1). Tad manyti, kad Šilutės ir Pagėgių apskrityse būta lietuviškų mokyklų, nėra pamato. Peržiūrėjus A. Juškos veikale sudarytą Šilutės pradinė mokyklų apžvalgą (p. 433–484), išskyrus vos kelias mokyklas, kur mokyta abiem kalbomis, visos buvo vokiškos. Tik ketvirtajame dešimtmetyje ėmė rasti privačių lietuviškų pradinė mokyklų, išlaikomų Klaipėdos krašto mokyklų draugijos.

Daugiau duomenų apie viso krašto pradinės mokyklas pagal dėstomąją kalbą 1933, 1936 ir 1938 m. gauname iš A. Juškos monografijoje esančios lentelės (p. 320). 1933 m. direktorija laikė iš viso 10 mokyklų lietuvių dėstomąja kalba (mokėsi jose 764 mokiniai), 10 mokyklų abiem kalbomis (442 mokiniai) ir 215 mokyklų vokiečių dėstomąja kalba (16 154 mokiniai). 1936 m. mokyklų skaičius lietuvių kalba buvo gerokai padidėjęs: 42 buvo lietuviškos (2934 mok.), 38 – mišrios (1607 mok.) ir 160 – vokiškos (12 958 mok.). Tais metais vokiškoji direktorija ėmė lietuviškas mokyklas jungti su mokyklomis vokiečių dėstomąja kalba, todėl 1938 m. lietuviškų mokyklų liko 26 (1956 mok.), 25 mišriosios (1006 mok.) ir vokiškų skaičius išaugo iki 184 (11 822 mok.). Bendras mokinių sumažėjimas direktorijai priklausančiose mokyklose susijęs su tuo, kad Klaipėdos krašto draugija smarkiai išplėtė savo lietuviškų mokyklų tinklą.

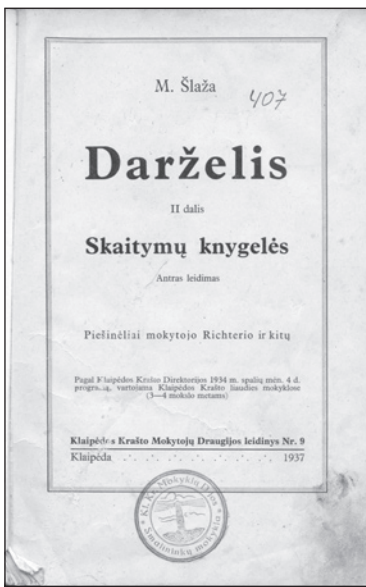
Iš šių skaičių aišku, kad direktorijos pradinėse mokyklose neproporcingai dominavo vokiečių kalba. Tas dominavimas nebūtų buvęs toks skaudus, jei vokiškose mokyklose būtų buvusios tinkamai išnaudojamos šešios savaitinės lietuvių kalbos pamokos nuo trečiųjų mokslo metų. Kol direktorijos vadovaudavo lietuviško požūrio pirmininkai, o švietimą prižiūrėjo jų palaikomi nariai, lietuvių kalbos mokymas vokiškose mokyklose, kad ir nenoromis, kad ir gana formaliai, buvo šiaip taip vykdomas. Tačiau kai susidarydavo vokiškos direktorijos, ypač vėliau veikiančios nacistinės ideologijos, šis mokymas daž-

IŠLEIDUS IŠ RANKŲ MOKYKLOS KONTROLĘ KLAIPĖDOS KRAŠTE

niausiai virsdavo atviru sabotavimu ir tyčiojimusi iš jos ir apskritai visko, kas lietuviška.

Visų pirma tinkamai dėstyti lietuvių kalbą mokyklose, objektyviai imant, nebuvo įmanoma todėl, kad visose krašto mokyklose didelė dalis mokytojų nemokėjo lietuvių kalbos. Antai jau minėtame 1926 m. *Lietuvos žinių* straipsnyje nurodyta, kad iš 436 krašto liaudies mokytojų (t. y. pradinių mokyklų mokytojų) tik 73 (17 proc.) moka lietuviškai, nors Konvencijoje buvo pasakyta, jog visi mokytojai turėjo išmokti iki 1926 m. balandžio 4 dienos. Padėtis buvo maža pakitus ir po trejų metų. 1929 m. Tauragės mokytojų seminarijos direktoriui dr. Mečiui Mačerniui Lietuvos švietimo ministerija pavedė patikrinti lietuvių kalbos mokymą Klaipėdos krašto mokyklose. Jis aplankė 4 mokyklas lietuvių dėstomąja kalba, 7 mišrias ir 91 mokyklą vokiečių dėstomąja kalba. Lankytų mokyklų mokinių tautybė: 2154 mokiniai lietuviškai, 863 – vokiečiai ir 107 – neiškilios tautybės. Šiose mokyklose lietuvių kalbą dėstyta patenkinamai – dvylikoje, nepatenkinamai – 90. Aplankytų mokyklų mokytojai taip mokėjo lietuvių kalbą: patenkinamai – 17, nepatenkinamai – 46 ir visai nemokėjo – 85. Mokytojų pilietybė: 113 – Lietuvos piliečiai, 35 – Vokietijos piliečiai (*Klaipėdos krašto mokyklų // Rytas*, 1932 04 04, Nr. 63(2339), p. 6; taip pat: A. Juška, cit. veik., p. 311–312).

Net ir po 1930 m. sausio 1 d., iki direktorija galėjo samdyti svetimšalius mokytojus be Lietuvos valdžios sutikimo, padėtis iš esmės nepasikeitė. Visą laiką Klaipėdos krašto mokyklose dirbo daug Vokietijos piliečių ir nemoکانčių lietuvių kalbos optantų (t. y. po 1923 m. Vokietijos pilietybę pasirinkę klaipėdiškiai senbuviai). Pavyzdžiui, 1932 m. vasario 1 d., gavę gubernatūros leidimą, visose mokyklose dirbo 92 Vokietijos piliečiai atvykėliai ir 35

Aktyvaus Klaipėdos krašto lietuvininko, visuomenės veikėjo ir pedagogo Miko Šlažos (1897–1955) parengto pradinėms mokykloms trijų dalių vadovėlio II dalies titulinis puslapis

optantai (*Kiek ir kokių svetimšalių bei optantų yra Klaipėdos krašte // Rytas*, 1932 03 14, Nr. 48(2324), p. 3).

Daugumas svetimšalių mokytojų, turėdami Vokietijos valdžių užtikrinimą, kad atleidimo atveju jiems bus suteiktas darbas Vokietijoje, ir jausdami vokiškų direktorių paramą, ne nesistengė mokytis lietuvių kalbos.

M. Šlažos vadovėlis „Darželis“ II dalies iliustracija

Jų pavyzdžiu sekė ir nemaža dalis Lietuvos pilietybę įgijusių vokiečių mokytojų. Dalis vokiečių mokytojų jos pramoko labai menkai. Jų kalbos „mokėjimo“ pavyzdžių buvo pateikta spaudoje. Per pamokas jie mokiniams kalbėdavo tokiais sakiniais: „Ką matome ant turgo? Kaip kakalys yra žiemoje ir kaip vasaroje? Yra penki vištai. Papasakok nu paukščia. Dabar papasakok nu paties žodeis. Kieno kepurė yra mažas? Kas laiko į ranką?“ (J. Jablonskis. *Kelios pastabos dėl mokyklų Klaipėdos krašte // Vairas*, 1934, Nr. 4, t. X, p. 419).

Vokiečių mokyklose radosi daugiausia atvirų revanšistų, kurie visokiais būdais ir visomis progomis kaldavo mokinukams į galvutes, kad Klaipėdos kraštas nuo amžių vokiškas, tik dabar neteisėtai, prieš žmonių valią, atiduotas nekultūringajai Lietuvai. Šios mintys pačia drastiškiausia forma buvo reiškiamos iš Vokietijos įvežamuose mokykliniuose vadovėliuose. To meto lietuvių spaudoje pateikta gausybė ryškių pavyzdžių. Antai geografijos vadovėlyje *Erdkundliches Arbeitsbuch für Mittelschulen. Heft I, Klasse 6. – Norddeutschland* (Geografinė darbo knyga vidurinėms mokykloms. I sąs., 6 klasė. – Šiaurės Vokietija) sakoma: „Sritį į šiaurę nuo Nemuno žemupio, vadinamąjį Klaipėdos kraštą (Memelgau), po Didžiojo karo turėjome atiduoti. Jis prieš gyventojų norą atiteko Lietuvai“ (laikraščio lietuviški vertimai kiek redaguojami). Vadovėlyje *Seydlitz – Scheer – Nitschke. Erdkunde für Mittelschulen* (Zeidleris, Šėris, Ničkė. Geografija vidurinėms mokykloms) mokiniams aiškinama: „Klaipėda, didžiausias Klaipėdos krašto miestas, išveža daug medienos. Šią kraštą, kuris pagal taikos sutartis turėjo būti atskiras kraštas, smurtu užgrobė lietuviai. Ši 2600 kv. km sritis, turinti 141 tūkst. gyventojų, nuo 1422 m. priklausė Rytų Prūsijai.“

Vokiškų mokyklų bibliotekose laikyta knygų, kuriose apie Lietuvą atsiliepiama dar pikčiau. Antai knygoje *Das Schicksal des Memelgebietes* (Klaipėdos krašto likimas) mokiniai galėjo skaityti: „Mūsų kraštas yra pamintas prieš kojos, bejėgis, beteis, pavergtas. Ir jūs esate nuo jo atplėšti kaip vaikai nuo savo motinos. Nes jūs buvote, esate ir būsite Vokietijos vaikai. Mes jūsų neužmiršime. Neužmirškite jūs mūsų. Mes puoselėjame jums vokišką ištikimybę. Jūs puoselėkite vokišką ištikimybę mums“.

Vokiškose mokyklose vartoti muzikos ir dainų vadovėliai ištiesai garbino Vokietiją. Antai dainų knygoje *Mein Sanggesell* (Mano dainų bendras) yra daina *Deutschland* (Vokietija), kurios buvo mokoma jaunoji Lietuvos piliečių karta:

Vokietija! Vokietija! O šventas varde!

O saldus skambesys! Tave myliu, tave myliu.

Dainoje *Deutscher Schwur* (Vokiečių priesaika) skelbiama:

Ištikimą meilę iki karsto prisiekiau tau širdimi ir ranka;

Už tai, kas esu ir ką turiu, dėkoju tau, mano vokiečių tėvyne!

Dar kelios eilutės iš dainos *Mein Deutschland* (Mano Vokietija):

Tesididžiuoja vokiečiai esąs vokiečiai bet kur pasaulį!

Kraštas, kur mūsų mirusieji tyliai ilsis smėlyj,

Kur mes visi gimė.

Sėkmės ir mokslo, meno, tikėjimo ir garbės

Neatims mums nė vienas svetimšalis.

Knygoje *Aussat. Deutsches Lesebuch* (Sėja. Vokiečių skaitiniai) išspausdinto eilėraščio *Glaube* (Tikėjimas) eilutės:

Tu tikėk Vokietijos ateitimi, savo tautos prisikėlimu,

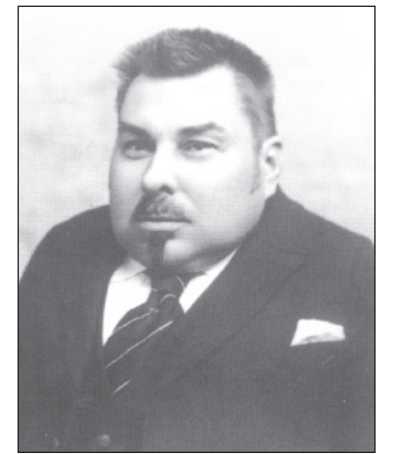
Neprarask šito tikėjimo, kad ir

kas įvyktų.

Veik taip, tarsi nuo tavo veikimo Priklausytų Vokietijos likimas ir būtum už jį atsakingas.

Šie pavyzdžiai pateikti straipsnyje: M. Ilg. *Taip buvo „mokomi“ Klaipėdos krašto jaunuoliai // Tautos mokykla*, 1934 08 15, Nr. 15–16, p. 308–309. Tokie kūrinių visai natūraliai skamba Vokietijos vokiečių mokykloje (ar iš viso Vokietijoje būta nevokiškų mokyklų?). Tačiau Lietuvos vokiškoje mokykloje jie skamba kaip disonansas, kaip iššūkis Lietuvos valstybei. O kaip tada buvo formuojamas jaunosios Klaipėdos krašto kartos požiūris į Lietuvą? Šio proceso autentiškų pavyzdžių iš mokyklos neturime. Suprantama kodėl. Tačiau mokyklai toną davė revanšistinė Klaipėdos krašto spauda. Pavyzdžiui, 1924 m. lapkričio 1 d. socialdemokratų laikraštysje *Memelner Volksstimme* (Klaipėdos liaudies balsas) išspausdinamas straipsnis *Die Volksschule ist in Gefahr!* (Liaudies mokykla pavojuje). Pasirodo, jai pavojų kelia vienas lietuvis mokytojas, kažkurioje krašto mokykloje parašęs lentoje sakinį: „Lietuva – mūsų tėvynė!“ Gaila, nenurodyta nei mokytojo pavardė, nei mokykla. Laikraštis dėl šio užrašymo toliau pareiškia: „Mes klausiamo, nuo kada Lietuva mūsų tėvynė, nuo kada nėra mūsų graivojo Klaipėdos krašto?“ Ir į savo klausimą kategoriškai atsako: „Lietuva negali niekada būti mūsų tėvynė, kol mes dar branginame ir gerbiame savo kultūrą!“ (išretinta laikraščio). Tai tokią direktyvą Klaipėdos krašto vokietininkams, visų pirma mokytojams, davė „internacionalinės“ partijos organas!

Cituotame Jono Jablonskio (kalbininko sūnaus) straipsnyje (p. 420–421) randame pavyzdžių, rodančių vokiškų mokyklų mokinių visiškai iškreiptą Lietuvos istorijos ir geografijos suvokimą, suformuotą ne be mokytojų pagalbos. Gana suprantama, kad jiems kryžiuočių ordinas buvęs kultūros nešėjas ir švietėjas. Ko gero, tokių pažiūrų skelbėję rastųsi net tarp mūsų dienų laipsniuotų istorikų. Kryžiuočiai norėję Gedimina

Ansas Bruožis (1876–1928), ryžtingas kovotojas dėl lietuviybės M. Lietuvoje, knygos „Mažosios Lietuvos mokyklos ir lietuvių kova dėl gimtosios kalbos“ (1925) autorius

apkrikitį, bet jis būdamas atkaklus pagonis, nuolat juos puldavęs, todėl šie turėjo nuo jo gintis. Apie Žalgirio mūšį per istorijos pamokas vokiškose mokyklose visai nekalbėta. Mokinių geografijos mokėjimą rodo tokie atsakymai: Klaipėdoje esą 200 tūkst. gyventojų, o didžiausias Lietuvos miestas – Naumiestis (Žemaičių). Vienoje mokykloje krašto švietimo patarėjas (tolygu švietimo inspektoriumi) per vizitą paklausinėjęs mokinių ir gavęs tokius atsakymus:

Kaip vadinasi Klaipėdos krašto vyriausioji valdžia? – Hindenburgas (tuo metu jis buvo Vokietijos prezidentas).

Kur yra Klaipėdos krašto valdžios

buveinė? – Berlyne.

Kuo vardu Lietuvos sostinė? – Maskva.

Tačiau ne šie kvaili atsakymai (panasių parinktime ir iš Lietuvos mokyklų; plg. dar televizijos laidą *Klausimėlis*) parodo tikrąją vokiškos mokyklos Klaipėdos krašte pragaištingą veiklą. Jos padariniai labiausiai išryškėjo 1938–1939 metais, kai, atšaukus karinės padėties įstatymą, nacių kurstomos vokiečių mokyklų minios ėmė rengti visokias akcijas. Daugumą jų dalyvių sudarė kaip tik Klaipėdos krašto vokiškose mokyklose išauklėtas jaunimas. Jų skaičius statistiškai nenustatomas: mastą galėjo suvokti tik tas, kam teko tada nacistinių gaujų siautėjimą stebėti savo akimis. Vyresniosios kartos Klaipėdos krašto vokiečiai buvo palyginti gana santūrūs: ne tokia didelė dalis rinkdavosi į sambūrius, kur iki paryžių net užkime šaukdavo: *Heil Sieg!* (Tegyvuoja pergale!). Daugiausia rėkavo jau Lietuvos laikais baigę vokiškas mokyklas jaunuoliai ir jaunuolės. Tarp jų nemaža lietuvininkų, kurie, paniekinę savo tėvus ir senelius, kalbėjusius lietuviškai, dabar buvo pavirtę tikrais vokiečiais. Apie tokius ištautėlius kadaise, 1953 m. vasarą, yra štai ką pasakęs Kintų miestelio (Šilutės raj.) senbuvis Meškys, apsisprendęs ir sąmoningas bene aštuoniasdešimtmetis lietuvininkas: „Kokie jie vokiečiai! Aš jų senelius gerai atsimenu: jie nė vieno žodžio vokiškai nemokėjo“.

Pastangos kurti atsvarą vokiečiams

Dar valdant Klaipėdos kraštą prancūzams, klaipėdiškiai lietuviai pajuto, kad švietimo įstaigose įsitvirtinę vokiečiai neužleis savo pozicijų mokyklose, ypač jei jiems pavyktų įgyvendinti savo planą sukurti Memeler Freistaat, laisvąją Klaipėdos valstybę, panašią į 1919 m. paskelbtą Laisvąjį Dancigo miestą. Tad lietuviai patriotai, nesitikėdami kitataučių pagalbos, susirūpino pačių jėgomis visų pirma įsteigti lietuvišką gimnaziją. Kun. Viliaus Gaigalaičio ir pedagogo Martyno Krukio iniciatyva 1921 m. pabaigoje ir 1922 m. pačioje pradžioje pirmiausia susiburia lietuviškai mokyklai laikyti Klaipėdoje draugija, kuriai 1922 m. balandžio 1 d. pavyko atidaryti pirmąją gimnazijos klasę, pagal vokiečių gimnazijų pavyzdį vadinamąją sekstą (t. y. šeštoji). 1923 m., prijungus Klaipėdos kraštą prie Lietuvos, lietuviška direktorija ją perėmė savo žinion ir atidarė antrąją klasę. Tada lyg ir atrito reikalas turėti draugiją, kuri rūpintųsi lietuviškos gimnazijos išlaikymu. Draugija tais metais likvidavosi: tikėtasi, kad ateityje normalia tvarka steigs ir laikys mokyklas krašto autonomine valdžia.

Deja, šios viltys pasirodė apgaulingos. Pirmąsias lietuviškas direktorijas pakeitusios „demokratiškai“ išrinktos vokiškos direktorijos lietuviškų mokyklų plėtimui buvo priešiškos. Juo toliau, juo aiškiau kilo reikalas steigti mokyklų draugiją, kuri, kaip privati organizacija, atidarytų lietuviškas mokyklas. Ta organizacija buvo Klaipėdos krašto mokyklų draugija. Apie jos veiklą esama nemaža literatūros. Be jau minėtų M. Purvino (p. 48–94) ir A. Juškos (p. 322) veikalų, apie šią draugiją nemaža rašyta periodikoje. Vertingų duomenų pavyzdžiui, randame straipsnyje *Lietuviška švietimo tvirtovė Klaipėdos krašte (Lietuvos aidas, 1936 06 06, Nr. 258(2874), p. 8)*, kuris skirtas draugijos 10 metų sukakties proga jos veiklai apžvelgti.

Bus daugiau

VIVAT BONA SFORCA!

Gruodžio 10 ir 11 d. Kauno menininkų namuose, gruodžio 15, 17, 18 d. Vilniuje, Taikomosios dailės muziejuje Liucijos Armonaitės pjesės *Bona Sforca*. Atsisveikinimas premjera. Režisierius Gytis Padegimas, Bonos Sforcos vaidmenį atlieka aktorė Olita Dautartaitė.

Tegyvuoja Lietuvos didžioji kunigaikštienė ir Lenkijos karalienė Bona Sforca (1494–1557)! Tegyvuoja italė, Milano ir Bario kunigaikštė, ištekėjusi už Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Senojo, daug nusipelnusi Lietuvai! Tai ji stiprino ir garsino Jogailaičių dinastiją, skleidama Lietuvoje Renesanso kultūrą, meną, mokslą! Tai Bona Sforca, Žygimanto Augusto motina, žinoma ir kaip sumani, ryžtinga politikė, daug dėmesio skyrusi ūkio klestėjimui. Kartu tai tragiško likimo asmenybė. Moteris. Ildovė. Motina, netekusi mylimo sūnaus meilės.

Tai – vos keli sakiniai, apibūdinantys garsią Renesanso asmenybę. Ji, dar visai jaunutė, garsėjo visoje Europoje savo išsilavinimu ir grožiu. Mažai kas šiandien žino, kad Bonos Sforcos grožį eilėmis apdainavo ne vienas poetas, parašytas romanas *Question de Amor*, kurio pagrindinės herojės puikiosios Belisandos prototipas buvo Bona Sforca. Tačiau visi nuolat kartoja, kad ji – Žygimanto Augusto žmonos Barbaros Radvilaitės nuodytoja. Spektaklio kūrėjai kviečia atidžiau pažvelgti į moterį, Žygimanto Augusto motiną, taip troškusią giminės – Jogailaičių dinastijos tęsėjos. Tikisi, kad bent žiūrovus paskatins suabejoti kaltinimais...

„Buvo labai įdomu pažinti Boną Sforcą, neeilinę istorinę asmenybę, – pasakoja aktorė O. Dautartaitė, vaidinanti Kauno menininkų namų spektaklyje. – Bet kurti šį vaidmenį sekėsi sunkiai, nes labai mažai žinojau apie XVI a. pradžios Lietuvos Didžiąją Kunigaikštienę ir Lenkijos karalienę. Liucijos Armonaitės pjesė, kurioje daug istorinių ir biografinių Bonos Sforcos gyvenimo faktų, visiškai nauja ir, aišku, įdomi patirtis.“

Faktų iš tikrųjų daug. Tarp jų vietas radosi ir priminimui, kad Bona Sforca įsteigė pirmąją Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, Vilniuje 1539–1542 m. veikusią aukštesniąją mokyklą. Kad ji, katalikė, globojusi reformacijos pradininką Lietuvoje, teisės mokslų daktaro laipsnį Vakarų Europos universitetuose įgijusį Abraomą Kulvietį. Pateikiamas net 1543-aisiais Abraomo Kulviečio Bonai Sforcai parašytas laiškas iš Prūsijos, kur jam teko bėgti nuo kaltinimų ir persekiojimų Lietuvoje.

„Ar skaitėte, ar prisimenate XVI a. viduryje A. Kulviečio rašytą laišką, kuriame jis be kitų dalykų lygina ir mokslo padėtį, studentų studijų ir pragyvenimo lengvatą Lietuvoje ir Prūsijoje? – netikėtai klausia pjesės autorė. – Stulbinanti ir vos ne identiška padėtis aiškėja šiandien lyginant Lietuvos ir Vokietijos požiūrį į mokslą. Bona Sforca labai pyko, kad Lietuvoje, Lenkijoje mokslas ir menas, kitaip nei jos gimtojoje Italijoje, nebuvo prioritetas. Todėl ji steigė mokyklas, siuntė gabius jaunuolius mokyti į Vakarų Europą, pati kiek galėdama diegė ir skleidė Renesanso kultūrą, meną, mokslą. Dėl to, beje, jos labai nekentė vietinė bajorija, visai nenekentė jos dideliems užmojams.“

Dramatiška, sudėtinga Bonos Sforcos asmenybė pakerejo ir klaipėdių kompozitorių Gintarą Kizevičių, daug rašantį spektakliams ir

Aktorė Olita Dautartaitė karalienės Bonos vaidmenyje

netradicinės, eksperimentinės muzikos.

„Buvo įdomu kurti muziką dramai *Bona Sforca*. *Atsisveikinimas* – turėjau puikią galimybę vėl prisiliesti prie turtingos ir intelektualios Renesanso epochos kultūros, – pasakoja G. Kizevičius. – Vakarų Europos kultūros, padovanojusios iškiliausios meno pasaulio gigantus, kurių meno kūrinių didybė, kupina jautrumo ir subtilumo, žavimės ir šiandien“.

Savo muzika spektaklyje nesistengiu imituoti ar kaip kitaip interpretuoti epochinės Renesanso muzikos, nes tai atskira, griežtai kanonizuota harmonijos ir polifonijos meno ir mokslo sritis. Į pagalbą pasitelkiau autentišką to laikotarpio muziką, jos įrašus (atlieka senosios muzikos ansambliai). Muzika puikiai atitinka tuometę rūmų dvasią. Tarp senųjų kūrėjų – istorinės asmenybės: iš Veronos kilęs žymus vargonininkas Alesandro Pesentis, pakviestas į karališkąjį dvarą Vilniuje, Katedros kanauninkas ir vargonininkas; vengrų kilmės liutnininkas Valentinas Barkfarkas, XVI a. viduryje atvykęs į Vilniaus Žemutinę pilį – Žygimanto Augusto dvarą.“

Būtent šioje istorinėje vietoje – Senajame arsenale, kuris gal šiandien labiau žinomas kaip Taikomosios dailės muziejus, bus rodomi Vilniaus premjeriniai spektakliai.

„Kaip tai simboliška ir gražu, kad spektaklis vyks šioje erdvėje! – džiaugiasi režisierius Gytis Padegimas. – Ir ne tik todėl, kad spektaklio veikėjai įsilies į istorinę aplinką. Juk čia pat, muziejuje, veikia paroda *Liublino unija ir jos epocha Jano Mateikos kūryboje!* Iš garsiosios J. Mateikos drobės žvelgia Žygimantas Augustas, šalia ir kiti jo darbai. Tarp jų ir

Spektaklį pagal Liucijos Armonaitės (dešinėje) pjesę „Bona Sforca. Atsisveikinimas“ aptaria režisierius Gytis Padegimas ir Lenkų instituto direktorė Malgožata Kasner

LEIDOS SAULĖ DEBESIN

DAILININKO JANO MATEIKOS PAVEIKSLAS „LIUBLINO UNIJA“ VILNIUJE

Atkelta iš 1 p.

Respublikos Prezidento kanceliarijos bei Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas. Konferencijos globėjai – prof. Mečislovas Jučas, prof. Juliusz Bardach ir prof. Klaus Zernack.

Paroda ir konferencija yra Lenkų instituto projekto *Lenkijos pristatymas Lietuvoje* dalis.

Paveikslai, žadinantys istorinę savimonę

Trys garsios J. Mateikos istorinės drobės XIX a. antroje pusėje simboliškai ir ne realų Lenkijos revanšą, tai bent kažką panašaus į atkirtį Abiejų Tautų Respublikos padalytojams – Rusijai, Prūsijai ir Austrijai.

1871 m. užbaigtoji drobė *Steponas Batoras prie Pskovo* priminė sėkmingas lietuvių ir lenkų kovas prieš Maskvą. 1878 m. sukurtoji batalinė drobė *Žalgirio mūšis*, garsioji Lietuvos ir Lenkijos pergalė prieš Teutonų ordiną, ne tik pakėlė lenkų tautos dvasią, bet ir pripildė ją naujomis jėgomis, tikėjimu, kad istorinė neteisybė ir tautos pažeminimas nėra duotybė visiems laikams, ją galima ištaisyti, nes praeitis gyva, ji tautos gyslose, tereikia ją pažadinti ir prikelti. Trečiajam Jungtinės Respublikos dalytojui ir skriaudikui – Austrijai – skirta 1883 m. sukurtoji drobė *Jonas Sobieskis prie Vienos*. Primenamas istorinis faktas, kai 1683 m. rugsėjo 12 d. Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Jonas Sobieskis kartu su austrais sumušė turkus, nutraukė Vienos apgultį – ar tai ne didinga pergalė? Šį istorinį faktą paveiksle įamžinusį dailininką J. Mateiką popiežius Leonas XIII apdovanojo Komandoro kryžiumi su Pijaus ordino žvaigžde.

Pastarieji trys didžiulę istorinės atminties puoselėtojo ir ugdytojo šlovę J. Mateikai pelnę paveikslai – *Steponas Batoras prie Pskovo*, *Žalgirio mūšis* ir

Dailininko Jano Mateikos istorinė drobė „Liublino unija“

mintimi, kiek su tautišku, lietuvių kalbos vartoseną viešajame gyvenime. Galimas dalykas, kad dėl to nukentėjo tiek lietuvių, tiek ir lenkų tauta, sumokėjusios skaudžią kainą jau XX a. viduryje. Ar pasimokė? Būtų sunku atsakyti vienareikšmiškai. XX a. atnešė tokias tragedijas Vidurio Europos tautoms, kurios sunkiai palyginamos net su trimis Abiejų Tautų Respublikos padalijimais XVIII amžiuje.

Istoriniai įvykiai ir jų padariniai nenukrinta iš dangaus netikėtai kaip ledų kruša vidurvasaryje, bet turi šaknis ir pošaknį, net jeigu priežastys ir ne iškart suvokiamos. Jos išryškėja

pasekmės tampa panašios į stebuklą, sunkiai suvokiama, protu nepažiną. J. Mateikos paveikslas *Liublino unija* žadina lenkų istorinę ir tautinę savimonę, patriotizmą, be ko nebūtų 1918 m. atkurtos Lenkijos Respublikos.

Lietuviams paveikslas *Liublino unija* kelia prieštaringesnius jausmus. Teisingiau pasakius, ne tiek J. Mateikos drobė, kurios užmoju ir meniškumu mažai kas abejoja, kiek pati Liublino unija. Gan ilgąs abejonių ir derybų kelias vedė į šias toli gražu nelygias jungtves.

Unijos būtinybė artėjo kaip neišvengiamybė

Vykstant Livonijos karui su Maskva, LDK atsிடūrė prieš sunkią dilemą: pralaimėti kare ir būti Maskvos pavergtai arba pasirašyti uniją su Lenkija. Pasirinktas antrasis kelias reiškė valstybės ir politinės tautos ateities susiejimą su lotyniškąja krikščionyste ir Vakarų kultūra, bet tai reiškė ir dalies suvereniteto prarastį. Tai, kas vyko Liublino Seime ir reiškė dviejų valstybių sujungimą į bendrą Respubliką, tebejaudina ir šiandien. Šiuos jausmus iš naujo žadina J. Mateikos paveikslas *Liublino unija*.

Gali atrodyti keista, kad labiausiai unijai su Lenkija priešinosi Lietuvos didikai. Tie, kurie greičiausiai sulenkėjo, kuriems lietuvių kalba niekada nebuvo vertybė, nes XVI a. tos kalbos jie jau ir nemokėjo. Turėjo ką ginti ir be kalbos. Už uniją pasisakė Lietuvos bajorai, kurių padėtis LDK buvo daug labiau priklausoma nuo didikų nei Lenkijos bajorų. Tačiau XVI a. LDK vyko procesai, kurie šios valstybės ekonomiką ir visuomeninę sanklodą darė vis panašesnę į vyravusią Lenkijoje. XVI a. viduryje pasikeitė Lietuvos dižojo seimo vaidmuo, kuris vis labiau atstovavo bajorijos, ne vien aristokratijos interesams. Formavosi LDK politinė tauta, vis daugiau teisių ir privilegijų gavę bajorai reikalavo ir politinių teisių. Jiems pavyzdys buvo lenkų šlėkta, daug labiau apsaugota

nuo didikų savivalės ir įtakos.

Prasidėjęs Livonijos karas (1558–1583) tik pagreitino LDK vykusių procesus. Ties Livonija kryžiuosiai Maskvos, Lietuvos, Švedijos ir Danijos interesai. Lietuvai kaip šviežio oro reikėjo Lenkijos karinės pagalbos, o ši neskubėjo ištiesti draugiškos rankos, nors Lenkijos karalius Žygimantas Augustas ir titulavosi Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. 1563 m. Lietuva neteko Polocko, tų metų vasarą Vilniuje susauktas Seimas svarstė ir unijos su Lenkija reikalus. Ponų taryba ir didikai priešinosi unijai. Tai reikštų suvereniteto praradimą, vis dėlto į bendrą seimą su Lenkija nutarta siųsti Lietuvos Seimo atstovus, kurie buvo įpareigoti derėtis tik dėl bendros gynybos.

Varšuvoje vykęs posėdis priminė audrą: lenkai už pagalbą kare su Maskva reikalavo Lietuvą įjungti į Lenkijos sudėtį. Lietuviai nesutiko – reikalavo laisvos sąjungos. Derybos tęsėsi, o unijos klausimai buvo nukelinėjami vis į tolesnę ateitį, nors buvo akivaizdu, kad viena Lietuva neatsispirs kylančiai Maskvos galybei. Unijos būtinybė buvo neišvengiama.

Lietuva dar jautėsi istorijos subjektas

Net ir kritiškomis sąlygomis Lietuvos derybininkai išlaikė orumą ir darė viską, kad išsaugotų politinį Lietuvos savarankiškumą. Bendrą seimą 1568 m. Kūčių dieną karalius sušaukė Liubline, lietuviai atvyko tik 1569 m. sausio 10-ąją ir posėdžiavo atskirai. Pusantrą mėnesio derybos rezultato nedavė. Lenkai nesutiko su lietuvių reikalavimais dėl LDK statuso bendroje valstybėje, karaliaus rinkimo būdo, paeilui Lenkijoje ir Lietuvoje šaukiamų seimų. Lietuvos delegacijai vadovavęs Mikalojus Radvila Rudasis (1512–1584), matydamas, kad reikalai nejudą, o jei ir juda, tai Lietuvai nepalankia kryptimi, ryžosi nutraukti derybas ir naktį į kovo 1-ąją lietuvių delegacija apleido Liubliną.

Ar tai buvo klaida? Gal nepagrįstos

ambicijos pranoko amuniciją? Jei taip, klaidinga buvo ir lietuvių savivoka – jaustis savarankiškos milžiniškos kono pusės milijono kvadratinį kilometrų ploto didvalstybės nuo jūros iki jūros atstovais. Palikuonys įvairiai vertino Radvilos Rudojo apsisprendimą, bet orumo stoka niekas neįstengė apkalinti. Lietuva vis dar jautėsi istorijos subjektas ir savo tolesnio likimo šeiminkė.

Pasinaudojęs tuo, kad lietuviai nutraukė derybas ir darbą bendrame seime, karalius Žygimantas Augustas kovo 5 d. paskelbė prijungias Lietuvai priklausiusią Palenkę ir Volynę prie Lenkijos. Birželio 4 d. karalius prie Lenkijos prijungė Kijevo ir Braclavo vaivadijas – Lietuva neteko pusės savo teritorijos, o Lenkijos teritorija po šių sprendimų padidėjo trigubai. Tai buvo monarcho savivalė, nes 1566 m. Antrasis Lietuvos Statutas nenumatė tokios galimybės, kad Lietuvos didysis kunigaikštis galėtų savo sprendimu sumažinti LDK teritoriją. Nedaug trūko, kad Lietuvoje būtų imtasi ginklo prieš Žygimantą Augustą ir Lenkiją.

Moralistams paliksime teisę vertinti šį Žygimanto Augusto ir Lenkijos žingsnį. Visada rasis, kas pasakys, kad negalima aukštajai politikai taikyti moralės principų, net jeigu tai santykiškai tarp krikščioniškų valstybių, juo labiau XVI a. politikai. Jeigu išties taip, tą patį tektų pasakyti ir apie XVIII a. antrąją pusę, kai Abiejų Tautų Respublika atsிடūrė kiek panašioje padėtyje kaip LDK XVI a. viduryje. Sunegalavusios Respublikos kepenis pradėjo lesti dvigalvis Rusijos erelis, kuriam entuziastingai talkino vienagalviai, bet ne mažiau godūs Prūsijos ir Austrijos arai. Kruvina puota baigėsi trimis Jungtinės Respublikos padalijimais ir natūralios valstybingumo raidos nutraukimu Lenkijai ir Lietuvai. Kartais istorija kartoja. Tik Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje buvo atkurtos abi šios jau atskiros valstybės, abi pretendavusios į Vilnių, dėl kurio istorinė lietuvių ir lenkų bendrystė buvo ilgam aptemdyta.

Varšuvos Kardinolo Stefano Višinskio universiteto prof. Jan Dziegielewski, Varšuvos universiteto Teisės istorijos instituto prof. Andrzej B. Zakrzewski ir kiti tarptautinės mokslinės konferencijos „Liublino unija: idėja ir tęstinumas“ dalyviai

Jonas Sobieskis prie Vienos – išreiškė ir dar vieną labai reikšmingą faktą: visos šios įspūdingos pergalės pasiektos bendromis lenkų ir lietuvių pastangomis. Prisiminus to meto sąlygas, kai buvo kuriamos tos istorinės drobės, vargu ar galėtume pasakyti, kad tai buvo signalas lietuviams, jog laikas prisiminti bendras kovas ir pergalės, iš naujo suremti pečius, kaip kad napoleonmečiu, 1831 ir 1863 metų sukilimų metu. Jeigu tokių šaukinių ir būta, jie nebuvo išgirsti, arba neadekvačiai suvokti, nes formavosi moderni lietuvių tauta, savo ateitį pirmiausia siejusi ne tiek su istorine at-

palaiptinui ir dažniausiai daug vėliau negu reikėtų. Bet tai jau mūsų pačių bėda.

Visai galimas dalykas, kad Lenkijos valstybės atkūrimo pradžia būtų galima laikyti ne Pirmojo pasaulinio karo pradžioje suformuotus Juzefo Pilsudskio legionus ir jų žygius, atvedusius į Lenkijos nepriklausomybės atkūrimą 1918 m. lapkričio 11 d., bet atskaitą teisinga būtų pradėti nuo sąmonės reiškinii, kuriuos lenkų tautoje pagimdė, prikėlė, naujos dvasios įpūtė ir Jano Mateikos drobės. Liepsnų žmonių ir tautos sieloje uždegančių priežasčių galima nematyti, nepastebėti, bet tada

Juoda saulė tekėjo virš Lietuvos

Grįžkime prie Liublino unijos sudarymo peripetijų. Kaip sakoma, lenkų spaudžiamas karalius Žygimantas Augustas valingais sprendimais perpus sumažino LDK teritoriją Karūnos naudai, tarsi pamiršęs, kad Lietuvos didžiojo kunigaikščio pirmoji prievolė – ginti LDK teritorinį vientisumą. Lietuvai sveikas protas lyg ir reikalavo neįsitraukti į naują karą: akivaizdu, kad jeigu nesiseka sėkmingai kariuoti „vienu frontu“, juo labiau nesugebės dviem. Karas su sąjungininke Lenkija gal ir būtų pateisinamas teisiškai ir morališkai, bet nebūtų paremtas galimybėmis. Tolesnių diplomatišnių derybų siekė ir Lenkija.

1569 m. balandžio pradžioje lietuviai grįžo į Liubliną, priešakyje su nauju delegacijos vadovu, Žemaitijos seniūnu, Lietuvos didžiuoju maršalka, Livonijos žemės administratoriumi ir etmonu Jonu Chodkevičiumi (apie 1537–1579). Delegacijai atsisakė vadovauti Lietuvos lauko etmonas, Lietuvos didysis etmonas Mikalojus Radvila Rudasis. Šventosios Romos imperijos kunigaikštis, vienas labiausiai pagarsėjusių karo vadų, buvo nuoseklus unijos su Lenkija priešininkas, šių savo nuostatų negalėjo išsižadėti net tuomet, kai kitos išeities nebuvo. Kartą pasitraukęs nuo derybų stalo, antrą kartą derėtis nesėdė. Karalienės Barbaros brolis kitaip pasielgti ir negalėjo.

Naujasis delegacijos vadovas J. Chodkevičius ne mažiau karštai gynė Lietuvos suvereniteto reikalą, bet atsідūrė nepavydėtinoje padėtyje. Arba taiki sąjunga su Lenkija, prarandant Lietuvos suverenitetą ir virstant viena iš Lenkijos provincijų, arba karinis pralaimėjimas Maskvai, su dar blogesniais padariniais. Į istoriją įėjo šio drąsaus karvedžio kalba, kuria jis prabilo Liublino seime 1569 m. birželio 28 dieną. Žodžiai buvo bejėgiai išreikšti, ką jautė LDK aukščiausieji diplomatai, suprastami, kad visa, ką Lietuva lipidė nuo Gedimino, Algirdo ir Vytauto laikų, dabar vienu metu prarandama.

Lietuvių delegacijos nariai su ašaromis akyse suklaupė prieš karalių kaip valstybės atstovai, kurie ir kovos lauke Livonijoje, ir derybose su lenkais iki galo gynė savo valstybės interesus, bet aplinkybės buvo stipresnės. Viena liūdniausių Lietuvos istorijos akimirų sugraudino ir lenkus, kai kurie taip pat šluostėsi ašaras, regis,

Taikomosios dailės muziejuje pristatant dailininko Jano Mateikos paveikslą „Liublino unija“ dalyvavo Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus su žmona Alma

bejausmis neliko ir karalius.

Šiandien, praėjus 440 metų nuo tų įvykių, tikriausiai nė vienas iš to įvykio Lietuvos delegacijos dalyvių negalėtų priekaištauti, kad reikėjo laikytis tvirčiau, padaryti daugiau. Buvo padaryta daugiau, negu apskritai tomis sąlygomis įmanoma. Jono Chodkevičiaus politinis išvalgumas, diplomatiniai sugebėjimai, kaip toliau pamatysime, pasirodė verti jo karinių pergalių. Ten, kur lietuviams tekėjo juoda saulė, jis sugebėjo išžvelgti esmingas galimybes Lietuvai.

Sielvartaujančios Lietuvos simbolis

Stovint prie paveikslų galima pasvarstyti, kas Lietuvos valstybei buvo geriau: kieta, principinga, į kompromisus nelinkusi Mikalojaus Radvilos Rudojo, ar lankstesnė, kompromisuose naudosis Lietuvai bandanti rasti Jono Chodkevičiaus pozicija? J. Mateikai, regis, didelį įspūdį darė abi šios asmenybės ir jų veikimo būdai. Nors baigiamojame derybų stadijoje, prieš priimant Liublino unijos Akta, nedalyvavo Mikalojus Radvila Rudasis, bet paveiksle „Liublino unija“ jam atsirado vietos. Dailininko valia Radvilą paklupdė kartu su Lenkijos didžiuoju etmonu Mikalojumi Maleckiu (apie 1540–1585), pasisakiusiu už Lenkijos ir Lietuvos uniją. Sunku sutikti su tokiu Radvilos traktavimu, bet kas trukdo lietuviams dailininkams pa-

teikti mums priimtinesnį, istorinę tiesą labiau atspindintį Radvilos Rudojo paveikslą? Tuo labiau, kad po Žygimanto Augusto mirties iki Stepono Batoro karūnavimo buvo faktiškasis Lietuvos valdovas.

Joną Chodkevičių J. Mateika perteikia kaip dramatišką tų įvykių dalyvį. Atrodo, kad jis bene vienintelis iš dailininko vaizduojamų personažų tarsi nedalyvautų Lietuvai lemtingame vyksme, giliai nugrimzdęs į savo mintis. Derybas pralaimėjusio ir susitaikyti su neišvengiamybe priversto valstybininko pavyza, sunerti rankų pirštai, kuriais Lietuvos didysis etmonas parėmęs palinkusią galvą, rodo jo sieloje siautusių audrų. Valstybės dramą jis priima kaip savo asmeninę tragediją. Ši figūra – tai sielvartaujančios Lietuvos simbolis.

Antspaudo vertė

Tolesnis LDK statusas bendroje valstybėje, taigi ir istorinis likimas priklausė ir nuo antspaudo ar antspaudų, kurie turėjo būti padėti ant Liublino unijos akto. Jeigu Aktas bus antspauduojamas vien Lenkijos antspaudu, tai reikštų Lietuvos prijungimą, sulydymą su Lenkija, galop virtimą viena iš provincijų. Pasiekęs, kad nebūtų panaikinti ir Lietuvos antspaudai ant unijos akto, J. Chodkevičius laimėjo laiko, nes konkretūs Lenkijos ir Lietuvos ryšių nustatymo klausimai turėjo būti sprendžiami vėliau. Atsirado galimybė

išsaugoti Lietuvos valstybingumą, kas ir buvo daroma po Žygimanto Augusto mirties 1572 m., kai iš vėliau valdžiusių Abiejų Tautų Respublikos valdovų buvo reikalaujama pripažinti Lietuvos antspaudus, vadinas, ir suverenumą.

Liublino unija smarkiai apribojo Lietuvos suverenumą, bet faktiškai jis išliko. Nors išrinkus Lenkijos karalių jis kartu tapdavo ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, ir toliau veikė bendras Lenkijos ir Lietuvos seimas. Jame Lietuvai teko tik trečdalis vietų (senate – penktadalis), bet juk išliko atskiras

Kamėja pagal J. Mateikos paveikslą „Liublino unija“

LDK valstybės titulas, teritorija, vykdomoji valdžia ir kariuomenė. Buvo galima visas šias institucijas vertinti ir kaip suverenios valstybės institucijas. Lietuva tebeturėjo savo kanclerius, be kurių antspaudo joks karaliaus įsakas LDK teritorijoje negaliojo, savo ministrus, išda, net sieną su Lenkija. Veikė Lietuvos Statutas – valstybės teisinės sistemos pagrindas. Nors Liublino unijos Akte buvo numatyti bendri Lietuvos ir Lenkijos pinigai, lietuviai išsaugojo savąjį auksiną, kuris buvo lygus 1,25 lenkiškojo auksino. Pagaliau Lenkijos piliečiai Lietuvoje dvarą galėjo įsigyti tik per santuoką, nors unijos Akte tokie apribojimai buvo pašalinti.

Realus gyvenimas kartais gerokai skiriasi nuo to, kas surikiuota raštuose, ką rodo ir Liublino unijos pavyzdys. Juk gerai žinome, kad ir toboli įstatymai dar negarantuoja teisinės valstybės buvimo.

Unijos privalumai

Nesitapatindami su Voltero *Kandido* daktaru Panglosu, kuris didžiausiose žmogų ir šalį užplūdusiose nelaimėse matydavo tik gerus lemties ženklus, pamėginkime ir į Liublino uniją pažvelgti iš pragmatiškų pozicijų. 1569 m. liepos 1 d. pasirašius Liublino uniją, Europos žemėlapyje atsirado nauja didvalstybė – Lenkijos Karalystės Karūnos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Respublika, kitaip dar vadinama Abiejų Tautų Respublika. Tiek LDK žemėse, tiek

į Lenkijos karalystės teritoriją įėjusiose LDK žemėse prasidėjo spartus bajorijos ir šlėktų lenkėjimas, atvedęs prie dalies tautos kamieno skilimo. Paradoksas, bet karščiausiai politiškai suvoktos Lietuvos patriotai, unijos priešininkai – didikai – pirmieji įsiliejo į lenkų kultūros marios. Pavymui ėjo bajorija. Vertinant iš modernios lietuvių tautos pozicijų, bent kaip jos buvo suvokiamos XIX a. pabaigoje–XX a. viduryje, tai buvo Lietuvos valstybingumo ir kultūros erozija. Lenkams – priešingai: civilizacinis laimėjimas, lenkiško mesianizmo sklaida į plotį ir gylį lietuvių, baltarusių ir ukrainiečių tautose. Iš čia įvairių tautų skirtingas unijos vertinimas.

Išlikome kaip Vakarų civilizacijos ir religijos savotiškas bastionas, nes toliau į rytus jau driekėsi bizantiškoji Rusija. Taigi išlaikėme savąją religiją ir lietuvių kalbą, nors nedaug trūko, kad būtume praradę, kalbėtume Puškino kalba, o žegnotumės iš dešinės į kairę. Vietoj Glaubico baroko šiandien Vilniuje žavėtumės ir atvykėlius bandytume užkrėsti bizantiškos architektūros cerkvių apžavais. Rusų carų stovylos, jeigu būtų ištvėrusios XX a. revoliucijų gavalus, tikriausiai sudarytų reikšmingą monumentaliosios dailės paveldo dalį. Čiulbėtume svetimais liežuviais ir gal retykiais prisimintume savo baltiškas ištakas, painiodami jotiingius su galindais ir neskirdami skalvių nuo nadruvių, nes mums būtų visvien. Kaip kad ir dabar visvien yra kokie nors alantai ar heruliai, nors mūsų gyslose tikriausiai teka ir jų kraujas.

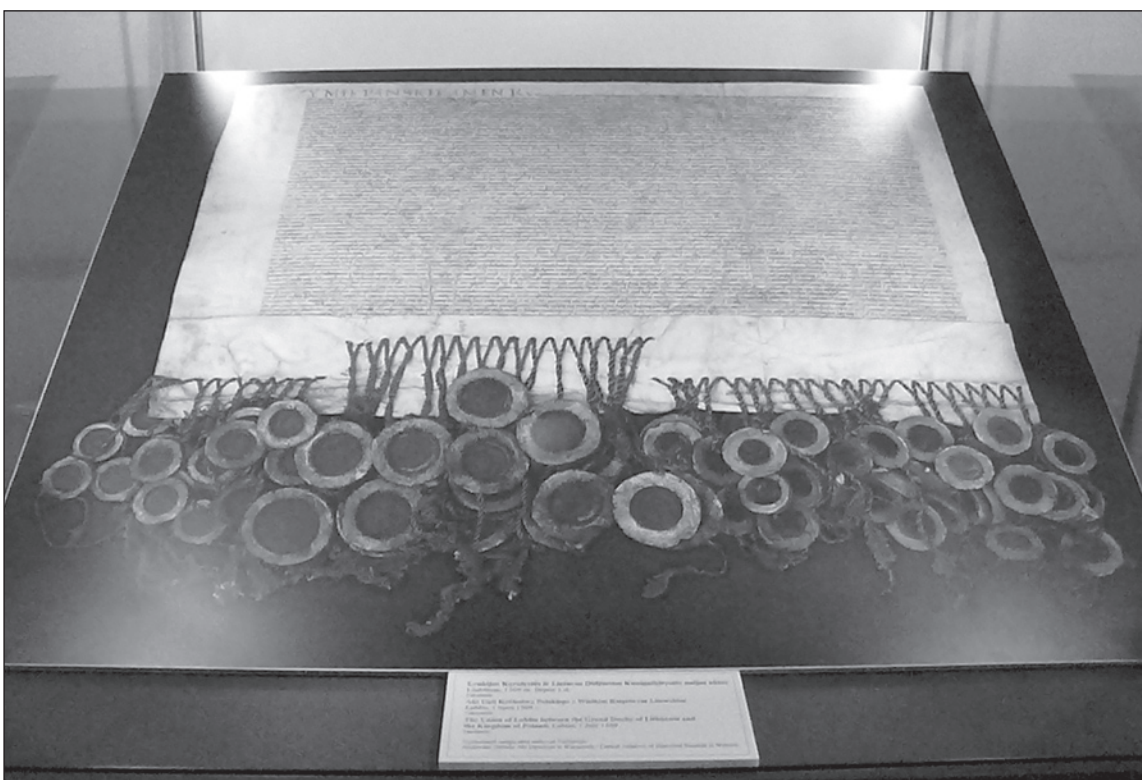
Tai štai kad viso to neatsitiko, galėtume išžvelgti Liublino unijos teigiamus padarinius. Ką beprimintų mums J. Mateikos paveiksle Jono Chodkevičiaus ašaros ir parklupdyto Mikalojaus Radvilos Rudojo rūsti veido išraiška, bet jų blogiausias pranašystės ir nuogaštavimai išsipildė tik iš dalies. Kad ir kaip begėdiškai likimas būtų pasityčiojęs iš mūsų valstybės, bet dar 200 metų Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė gyvavo, palaikė ir toliau formavo LDK piliečių savimonę, nepaisant aristokratiškosios ir bajoriškos Lietuvos dalies aplenkėjimo ar net visiško sulenkėjimo.

Prarastųjų LDK teritorijų klausimas taip pat ne iškart dingio iš Lietuvos politikos dienotvarkės. Mirus Žygimantui Augustui LDK politinis elitas padarė viską, kad į Abiejų Tautų Respublikos sostą būtų pasodintas Prancūzijos karaliaus Karolio IX brolis Henrikas Valua (Henri III Valois). Ne dėl gražių akių pakviestas valdyti, bet už pažadą, kad Lietuvai grąžins teisėtai priklausantį Kijevą, Voluinę ir Palenkę, padės atgauti iš Maskvos užgrobtas LDK žemes, o Livoniją paliks Lietuvai. Deja, Henrikas Valua nė vieno iš pažadų nespėjo įvykdyti, nes Abiejų Tautų Respublikos soste ištvėrė tik penkis mėnesius. Staiga mirus Prancūzijos karaliui nieko nelaukęs Henrikas išrūko į Paryžių rūpintis Prancūzijos sosto reikalais. Buvo karūnuotas Prancūzijos karaliumi Henriku III. Tapo paskutiniu Valua dinastijos atstovu Prancūzijos soste.

Lietuvai ir Lenkijai atėjo karaliaus Stepono Batoro ir jo įsteigto Vilniaus universiteto laikai. Tolesnė LDK raida kartu su Lenkijos Karalyste leido jai gan veiksmingai priešintis tolesniems agresyviems kariniams Maskvos veiksmams. Dar daugiau, 1609 m. Lietuvos–Lenkijos kariuomenė net buvo užėmusi Maskvą, caru paskelbusi savo statytinį, atgavusi visą Livoniją. LDK istorija tęsėsi Abiejų Tautų Respublikos sudėtyje.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Parodoje Taikomiosios dailės muziejuje eksponuojamas Liublino unijos Aktas

LIETUVOS TECHNIKOS BIBLIOTEKA OPTIMIZAVIMO IŠVAKARĖSE

Atkelta iš 3 p.

įvairių renginių organizavimu. Jeigu gėlė namuose vysta – atneškite ją į mūsų biblioteką ir pamatysite, kaip ji čia atsigaus, iš naujo pražys. Išties bibliotekos patalpas gaubia ypatinga aura. Matyt, kadaise vienuoliai neatitiktinai pasirinko šią vietą.

Skaitytoją reikia „išsiugdyti“, pripratinti jį naudotis bibliotekos paslaugomis taip, kad be mūsų jis negalėtų gyventi. Mums be galo malonu, kai skaitytojas, kuris mūsų bibliotekoje lankėsi dar būdamas studentas, ateina vieną dieną ir pasako: „Laba diena, jūs mane užauginote, o šiandien aš pas Jus sugrįžau kaip įmonės savininkas“. Šie lojalūs skaitytojai – mūsų veiklos variklis. Dirbame jiems ir panašiams į juos. Didžiuojamės skaitytojais, kuriuos patys išsiugdėme.

Jei užsukusiam į biblioteką dėstytojui patiko mūsų fondai, aptarnavimas, tai ir jo studentai apsilankys, nepaisant to, kad studentas turi teisę naudotis savo akademinė biblioteka, tiesiogiai orientuotą į besimokančių jaunimą. Visuomet yra galimybė rinktis.

ML. Kuo LTB skiriasi nuo akademinė bibliotekų?

Daiva Kalvaitienė. Akademinės bibliotekos orientuotos į studentus ir dėstytojus, o LTB pirmiausia skirta verslo žmonėms, inžinieriams, įmonėms ir organizacijoms, besimokančiam žmogui, t. y. neturinčiam baigto formaliojo išsilavinimo (aukštojo, profesinio) ar mokymosi visą gyvenimą šalininkui. Neneigsiu, kad esame populiarūs tarp studentų, nors akademinė bendruomenė nėra mūsų pagrindinė skaitytojų grupė. Tačiau džiaugiamės visais skaitytojais, kurie užsuka pas mus.

LTB jau seniai išaugo iš savo pavadinimo „marškinėlių“, bet mums šis pavadinimas svarbus, nes komplektuojamų fondų pagrindą sudaro ekonominė, techninė-inžinerinė literatūra. Mūsų ištikimieji dizaineriai, architektai, kraštovaizdžio ir apželdinimo specialistai žino, ko gali tikėtis iš mūsų. Galiu paminėti vieną reikšmingiausių įvykių 2009 m. – šių metų pavasarį LTB dalyvavo 1-ojoje Europos verslumo savaitėje. Renginius Lietuvoje koordinavo Ūkio ministerija. Finansinė parama nebuvo teikiama. Mūsų bibliotekos projektas buvo pavadintas *Informacijos greitelio verslumo link*. Neišsiplėsiu kalbėdama apie šį renginį.

„Nudžiūvo gėlė? – atneškite į biblioteką ir ji pražys“, – sako LTB Organizacijų skyriaus vedėja Daiva Kalvaitienė

Apie jį galite pasiskaityti LTB svetainėje adresu <http://tb.lt/Apie%20mus/projektai.htm>. Pasakysiu tik tiek, kad LTB buvo vienintelė šalies biblioteka, dalyvavusi šioje verslumo savaitėje. Norėjome atkreipti dėmesį į tuos žmones, kurie LTB traktuoja vien kaip patentų ar kitų specializuotų dokumentų saugyklą. Norėjome praplėsti kai kurių skaitytojų gretas, pavyzdžiui, įtraukti landšafto specialistus, floristus ir pan. Projekto partnerystei pasikvietėme Lietuvos floristų asociaciją, Vilniaus paslaugų verslo darbuotojų profesinio rengimo centrą ir Vilniaus pedagoginį universitetą.

Jeigu tarp mūsų skaitytojų sumažėjo inžinierių, ieškome naujų tikslinių grupių. Jeigu ne mes juos, tai jie mus randa. Verslininkystės savaitės metu įšiminė vienas pasisakymas: „Jūsų bibliotekos nerealaus fondai – tiek naudingos literatūros. Kai mano verslas žlugs, būtinai ateisiu pas jus skaityti“. Tai juokas pro ašaras. Seminare iš 60 pareiškusių norą dalyvauti floristų net pusė negalėjo atvykti. Smulkaus verslo įmonėse darbuotojų skaičius tiek sumažintas, kad pačiam bendrovės

direktoriui kartais tenka stovėti už prekybos vietą galimybės dalyvauti savo profesiniame renginyje. Paradoksu, tačiau ekonominis sunkmetis diktuoja savas taisykles. Bibliotekos tikslas – jausti savo vartotojų pulsą ir maksimaliai prisitaikyti prie besikei-

LTB dar prieš 20 metų išskirtinai pasirūpino žmonėmis su negalia. 1998 m. lankytojams su invalidų vežimėliais buvo pritaikytos pirmo aukšto patalpos: įvažiavimas į biblioteką, fojė, katalogus, skaityklą ir kt. Mančia, tai irgi daug ką pasako apie mus kaip

LTB Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėja Česlova Gabnienė, LTB Spaudinių komplektavimo skyriaus vedėja Rima Mockapetrienė ir LTB LIBIS administratorė Astolda Šadienė

čiančių informacinių poreikių.

Kalbant apie bibliotekos stiprybes, norėčiau paminėti vieną svarbų dalyką.

instituciją, besirūpinančią žmogumi. Galbūt todėl iki šiol vyksta gražus nevienadienis bendradarbiavimas su įvairiomis draugijomis, kurios dirba su specialiuoju poreikių turinčiais žmonėmis.

Internetas dar nepakeičia bibliotekos

Vladas Jakštas, UAB „Stachelita“ direktorius, LTB skaitytojas.

Mūsų bendrovė veikia Varėnoje, esame užmezgę ryšius su Lietuvos ir Latvijos betono mišinių gamintojais. Ką LTB duoda statybos technologo požiūriu? Ugnį uždegti galima ir trinant du pagaliukus vienas į kitą, bet modernus pasaulis ieško paprastesnių būdų, kaip vieną ar kitą problemą spręsti – tam reikalinga informacija. Per mėnesį tenka peržvelgti apie 30 statybos srities žurnalų. Randu naujovių, kuriose būtina orientuotis, kai kurias įdiegti savo organizacijoje. Dalį naujovių pasitikriname laboratorijose, tariamės su mokslininkais, taip pat su kai kuriais dalyvaujančiais šioje diskusijoje. Daugiausia reikalingiausias naujos medžiagos gaunu būtent šioje bibliotekoje.

Dar prieš gerus 30 ar daugiau metų įsikūrė pirmasis Lietuvoje vertėjų kooperatyvas. Versdavo straipsnius iš vadina-

mųjų valiutinių žurnalų. Gal tie straipsniai tiesioginės praktinės naudos kartais ir neduodavo, tačiau įšiminė kraštovaizdžio architekto Regimanto Pilkausko žodžiai:

„Kaip malonu sužinoti, kad mano kolega kitoje šalyje galvoja lygiai taip pat. Vadinasi, esame teisūs, mūsų koncepcija teisinga“. Nemanau, kad visa tai seniai praeitasis etapas, o kompetencijos svarba sumenko mūsų laikais. Nepriklausomybės pradžioje tie vertėjai prisiglaudę prie LTB, buvo rastas bendradarbiavimo būdas ir galiu patvirtinti, kad tai buvo labai reikalinga mūsų verslui ir pramonei. Ir šiandien ši biblioteka nepaprastai svarbus informacijos šaltinis, kurio nepakeis internetas.

Kazys Mackevičius, LTB direktorius.

Kalbant apie interneto ir bibliotekos vaidmenį informacinėje visuomenėje dažnai įsivaizduojama, kad rašytinių šaltinių kaupimas yra beviltiška atgyvena, esą viską galima rasti internete. Taip nėra. Reikėtų suprasti du svarbiausius dalykus. Pirmia, būtent bibliotekos dalyvauja kuriant duomenų bazines, kurios vėliau tampa prieinamos internete. Antra, dažniausia sąlyga licencijuotai duomenų bazei įsigyti (pirkti) – rašytinio šaltinio prenumerata.

Nemažiau svarbus, suprantama, ir paveldo aspektas.

Kintančiame pasaulyje ir biblioteka turi keistis

Danguolė Kliukienė, LTB mokslinė koordinatore.

LTB rūpinasi tomis pramonės įmo-

nėmis, kuriose dar veikia informacijos skyriai ar bibliotekos, o ypač tomis, kuriose šie padaliniai panaikinti. Esame technikos bibliotekų tinklo metodikos centras: kasmet organizuojame seminarus, konsultuojame veiklos klausimais, ugdome profesionalumą rengdami praktinius užsiėmimus ar trumpalaikes stažuotes skyriuose ir kt. Kai įmonėje panaikinama biblioteka, informacinis aprūpinimas gula ant mūsų pečių. Tai ypač svarbu krizės ar reformų laikotarpiu. Tačiau kai viskas kinta, ir biblioteka, juolab pagrindinė savo srities, turi keistis. Galbūt LTB galėtų ieškoti naujų bendradarbiavimo formų ir sąsajų su tomis šalies institucijomis, kurios užsiima inovacijų skatinimu ir parama inovatyvioms įmonėms, pavyzdžiui, Ūkio ministerija, Lietuvos pramonininkų konfederacija. Didžiausias LTB ir filialų, kaip paslaugų teikėjų, pranašumas – ne tik turtingas informacinis ir žmogiškasis potencialas, bet ir jų teritorinis artumas vartotojams bei per veiklos dešimtmečius išsiugdytas informacinių poreikių ir vietinių sąlygų specifikos supratimas.

Kazys Mackevičius, LTB direktorius.

Su Lietuvos pramonininkų konfederacija esame lyg ir sutarę, kad

„Senamiestis visų pirma turi tarnauti kultūros reikmėms, o LTB yra būtent tas kultūros centras, kuris turina Senamiestio viešąją erdvę“, – sako architektė Jolanta Kaušpėdaitė

jei kurioje įmonėje bus uždaroma biblioteka (panašiai ir buvo daroma per pastaruosius du dešimtmečius), mūsų biblioteka teiks visą reikiamą informaciją. To principo laikomės, kaupiamė visą įmonės reikalingą informaciją. Juk taupant ko pirmiausia atsisakoma? Bibliotekos. Dalį jų fondo perimdavome, nors stengėmės, kad nesidubliuotų su mūsų turimais fondais.

Įmonių bibliotekos daug metų specialistams buvo didžiausios pagalbininkės aprūpinant reikiama informacija ne tiek iš turimų fondų, kiek vaidinant tarpininko vaidmenį tarp LTB ir dirbančiųjų įmonėse. Gauti darbo vietoje atrankinę, t. y. apdorotą informaciją – ekonomiška ir racionalu. Sistema veikė kaip gerai suderintas mechanizmas. Nykstant šioms bibliotekoms LTB skaitytojų gretos ėmė gausėti jau individualiais abonetais tampančiais įmonių specialistais.

Valstybinės svarbos institucijoms LTB taip pat gali nemažai pasitarnauti.

Štai pavyzdys. Vilniaus miesto savivaldybė buvo pradėjusi svarstyti tramvajaus linijos tiesimo galimybę sostinėje. Mūsų biblioteka surinko visą įmanomą informaciją tam projektui, savivaldybė buvo labai patenkinta. Panašiai surinkta informacija naudojosi AB *Mažeikių nafta* (dabar AB *Orlen Lietuva*), Ignalinos AE ir daugelis kitų didžiųjų įmonių. Tačiau Lietuvoje vyrauja įsitikinimas, kad tik užsienio specialistai gali pateikti reikiamos informacijos, pristatyti studiją. O kad visa tai kainuoja, tai juk ne iš savo kišenės.

Net ir su dabartinėmis (gal ir ne idealiomis) technologinėmis galimybėmis bibliotekos informacinis potencialas yra didžiulis, profesionaliai įvaldytos informacijos paieškos ir atrankos metodikos, kuriomis originalios duomenų bazės. Paslaugų spektaras ir prieinamumas – visapusiškas. Gal tik savikritiškai reikėtų prisipažinti, kad silpnesnioji veiklos vieta – viešieji ryšiai (reklama). Antra vertus, nei spaudai, nei televizijoms (net ir valstybinei) bibliotekoje vykstantys renginiai dažniausiai neatrodo patrauklūs ar reikšmingi.

Arūnas Želvytis, Valstybinio patentų biuro Teisės ir tarptautinių reikalų skyriaus vedėjas.

Įdomu buvo klausytis diskusijos, kurią įžiebė tvirtai, gal net per aštriai suformuluotas klausimas. Diskusijoje teko išgirsti net labai kraštutinių pasisakymų, tačiau, matyt, visi pritarė, kad funkcija, kurią šiandien atlieka LTB, visuomenei reikalinga. Niekas iš kalbėtojų nepasakė, kad nereikalinga. Tačiau kaip ją įgyvendinti – jau kitas klausimas, gal net kitos diskusijos tema. Aišku, sunkmetis diktuoja savo sąlygas, o visuomenei teks ieškoti išmintingų sprendimų. Galbūt į susidariusią padėtį galime pažvelgti optimistiškai: tai galimybė bibliotekai dar labiau priartėti prie žmonių, teikti dar geresnes paslaugas skaitytojams. Tikiuosi, kad ir ši diskusija padės tuos sprendimus rasti.

Kad neliktume tik istorijoje

Kazys Mackevičius. Noriu padėkoti visiems šios diskusijos dalyviams, skaitytojams ir gerbėjams. Esame dėkingi LTB steigėjui – Valstybiniam patentų biurui. Esame dėkingi ir *Mokslo Lietuvos* redakcijai, kad išsiklausė į mūsų ir skaitytojų nuomonę, kuri veikiausiai bus išdėstyta ir laikraščio puslapiuose. Ankstesnėse laikraščio publikacijose, skirtose mokslinių bibliotekų problemoms, išdėstyta kitų bibliotekų vadovų ir mokslo institucijų atstovų nuomonė, o mūsų pozicijos ten nebuvo.

Šioje diskusijoje gal ne visus klausimus nagrinėjome, nes tam vienos diskusijos nepakanka. LTB nuveikti ir esami darbai labai dideli – apie mūsų veiklą rašomos ataskaitos ir straipsniai, tik svarbu, kad visa tai kas nors skaitytų.

Vadinamasis „optimizavimo“ projektas reiškia ne ką kita kaip bibliotekų sunaikinimą. Siūlymas išskirstyti spaudinių fondus – tai ne įstaigos kabinetų perkėlimas. LTB spaudinių fondai atsispindi suvestiniame Lietuvos integralios bibliotekų sistemos kataloge, o perkėlus juos į aukštųjų mokyklų bibliotekų sistemą ALEPH, visą katalogavimo darbą reikėtų pradėti iš naujo. Tai reikėtų, kad mažiausiai 5, o gal ir 10 metų šie spaudiniai visuomenei būtų neprieinami, nes pertvarkyti tektų apie milijoną dokumentų!

Kokią vietą valstybės gyvenime užima valstybinės bibliotekos? Šis klausimas nagrinėtas LR Seime lapkričio 11 dieną. Skaudžiausia, kad valstybinės reikšmės bibliotekos – Lietuvos mokslų akademijos, Lietuvos medicinos ir Lietuvos technikos bibliotekos, esančios Senamiestyje arba šalia Senamiesčio, – atsiduria tarp tų institucijų, kurių pastatus kai kam knieti privatizuoti. Šiandien valstybė tuos pastatus privatizuos, o rytoj iš privatizatorių rankų pirsks keleriopai brangiau. Jei uždarysime biblioteką, antrą kartą tokios neatidarysime. Tai negrįžtamas procesas, dalis Lietuvos paveldo bus prarasta, o buvusios bibliotekos liks tik istorijoje. Todėl ir stebina tokiu būdu reiškiamą politinę valią – ne kurianti, o griauanti.

Mokslo Lietuva. Dėkoju visiems kalbėjusiems ir išklausiems kitų nuomones. Norėčiau atkreipti dėmesį į dar vieną valstybinių bibliotekų turtą, apie kurį lyg ir nebūvo tiesiogiai kalbėta. Tai kvalifikuoti LTB ir kitų specialiųjų bibliotekų darbuotojai, kuriuos rengti, ugdyti, tobulinti reikia ne vieno dešimtmečio. Apie tai negalima pamiršti, nes biblioteka – tai ne tik knygos, literatūra ir pastatai. Tai intelektualinis turtas, kompetencija, mokėjimas dirbti su žmonėmis. Apie tai taip pat būtina galvoti prieš imantis valstybinės reikšmės sprendimų. Valdžios vyrams nereikėtų pamiršti, kad jie visų pirma turi atstovauti savo rinkėjams, plačiai visuomenei, ir tik paskui savo partijoms ar interesų grupėms.

Diskusiją vedė ir parengė Gediminas Zemlickas

LIETUVIŠKŲ VIRŠŪNIŲ IDĖJOS GENAMI

PROF. J. A. KRIKŠTOPAIČIO KALBA, PASAKYTOJI LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIOJE VYKUSIAME RENGINYJE „LIETUVIŠKOS VIRŠŪNĖS TIAN ŠANIO KALNUOSE“ 2009 M. LAPKRIČIO 5 D.

Mieli renginio dalyviai,

Mus čia subūrė keli paminėjimo verti įvykiai. Renginio pretekstas – šių metų kalnų žygeivių ir alpinistų renginys Azijos kalnuose, Tian Šanyje, Karakolo tarpekyje. Šis renginys, kitaip tariant, triada sutapo su pirmųjų mūsų alpinistų žūtis 50-mečiu. Renginio tikslas – kopti į viršūnes ir vienai dar bevardei suteikti *Lietuvos tūkstantmečio* vardą. Tikslas pasiektas. Apie tai, mielieji, žinote iš spaudos pranešimų. Dabar visa tai pamatysite ekrane ir išgirsite gyvus žodžius iš triados dalyvių.

Prieš 50 metų pasirodė pirmoji mano knyga apie alpinizmą lietuvių kalba *Snieguotosios viršūnės*. Dar po trejų metų ir antroji – *Didžiųjų Pamyro keliu*. Abu leidiniai – spausdinti alpinistų žodis, inicijuotas Pirmosios Baltijos šalių alpiniados Kaukaze, įvykusios 1957 metais. Pirmojoje knygoje šalia teksto, skirto pasaulio ir Lietuvos alpinizmo istorijai, pateikta daug minėtų alpiniados nuotraukų. Jose užfiksuoti alpiniados epizodai, dalyvių veidai. Tarp jų buvo tie asmenys, kurie 1964 m. organizavo Pirmąją lietuvių aukštumėnų ekspediciją į Pietvakarių Pamyrą. Tai – ypatingas žygis, kurio herojai trims neliestoms viršūnėms suteikė *Lietuvos, Čiurlonio, Donelaičio* vardus. Priminsiu: sovietmečiu tai buvo politiniu požiūriu pavojingas užmojis. Mat vardai nebuvo suderinti su „partija ir vyriausybe“. Tačiau šis akibrokštas nepasmerkėtas, o po straipsnio apie žygį dienraštyje *Tiesa* alpiniada buvo ir plačiau aptarta. Daug kas šiandien pamiršo, koks tai dienraštis. Priminsiu – partijos CK organas. Straipsniui į jį pakliūti nebuvo paprasta. Teko sutikti, kad tekstas būtų iškraipomas. Tvirtai laikiausi nuostatos, kad geriau cenzūra nei nutylėjimas įvykis. Taigi ekspedicija susilaukė santūraus pripažinimo.

Trečias paminėjimo vertas dalykas – Aukštuminės ekspedicijos 45-erių metų jubiliejus. Prieš penkerius metus minint 40-metį apie tai buvo daug kalbėta. Šiandien svarbu, kad pradėta tradicija viršūnėms suteikti lietuviškus vardus, tęsiama. Kalnų entuziastai jos vedini traukia ne vien tik į Tianšani, bet ir į kitus kalnynus. Pradėta vardų teikimo estafetė neša su savimi, deja, ir lengvabūdiškumo skraistę. Vardai pasirenkami tenkinant egoistinius poreikius, reklamuojant vietinės reikšmės dalykus ar vykdanč tuos užsakyimus. Tie „krikštytynų“ akibrokštai ne tik menkina pirmųjų lietuviškų vardų reikšmę, bet ir įžeidžia tikruosius alpinistus, gerbiančius nerašytą elgesio

kalnuose kodeksą.

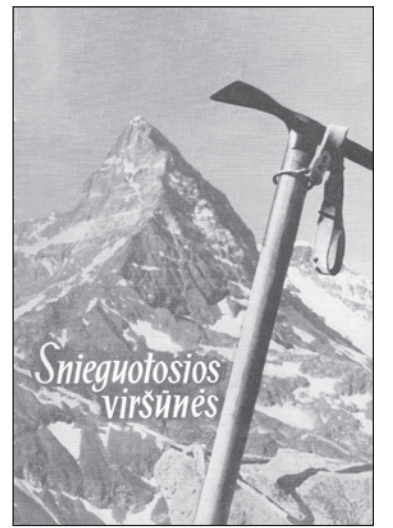
Keletą žodžių norėčiau tarti ir apie kintančius alpinistų ir kalnų žygeivių idealus. Tokia kaita yra natūrali civilizacijos raidos fone. Mat kinta materialios gyvenimo sąlygos, politiniai režimai, formuojasi naujos pažiūros. Ši reiškinį reikėtų vertinti kaip neišvengiamą duotybę.

Pirmoji Lietuvos alpinistų karta, savo veiklą pradėjusi maždaug nuo 1956 m., rėmėsi humanistinėmis vertybėmis, pasakyčiau drąsiau – romantinėmis vertybėmis. Jiems alpinizmas buvo ne tiek sporto sritis, kiek intelektualinės saviraiškos ir kūrybinių impulsų erdvė, atsiverianti kalnų stichijų prieglobstyje. Tokia nuotaika vyravo, matyt, todėl, kad aktyviausia buvo konservatorijos studentai ir kiti kūrybiškai nusiteikę humanitarinės prigimties asmenys, dar nesužaloti sovietmečio ideologijos.

Pirmoji karta daug rašė apie kalnus, juos fotografavo. Tos kartos pastangomis pasirodė serija knygų apie kalnus, surengta ne viena fotoparoda. Šiandien galime didžiulius puikiais Romualdo Augūno fotoalbumais. Pirmoji alpinistų karta įamžino Lietuvos alpinizmo istorijos pradžią spausdintu žodžiu, kuris, kaip žinoma, nei dega, nei be pėdsakų pranyksta. Bent vienas egzempliorius net ir po didžiausių katastrofų lieka kurioje nors bibliotekoje ar archyve. Deja, kitos alpinistų kartos, kas dešimtmetį įsiliejančios į pirmųjų gretas, – jau nebylios. Svarbiausia jiems greitai pasiekti rezultatų. Tapti garsiems sekasi puikiai dėl modernaus inventorius, pavyzdžiui, drabužiai, virvės, deguonies aparatai, kabliai, pagaminti iš specialiųjų lydinų, patogi ryšių sistema suteikia nemenkų galimybių įspūdingai sportinei veiklai. Tą veiklą dar įkaitina žurnalistai, siekiantys iš piršto laužtų sensacijų.

Noriu pabrėžti – nesiekiu vertinti ir sakyti, kas gerai, o kas ne, nes idėjų kaitą vertinu kaip natūralią įvykių raidą, atspindinčią visuotiną civilizacijos krizę.

Atskiroms dėmesio nusipelnė Vlado Vitkausko fenomenas. Šis alpinistas, manau, daugiausia nusipelnė garsindamas Lietuvos vardą pasaulyje. Privalome didžiulius asmenybe, kuri, perėmusi vertybes iš pirmosios kartos, kelė mūsų tautos vėliavą aukščiausiose visų žemynų viršūnėse. Ši žygių epopėja prasidėjo 1993 metais. Per trejetą metų šio šviešaus ir idėjai pasišventusio žmogaus rankose mūsų vėliava suplevėsavo arti Dausų net 8 kartus. Būtent V. Vitkausko žygis – vertingiausia dovana Lietuvos

vardo tūkstantmečiui. Visa kita tik tušti plepalai, apgailėtina savigny, užplūdusi mūsų spaudą, radiją ir televiziją.

Verta būtų kalbėti apie dar vieną fenomeną. Tai Lietuvos keliautojų sąjungos vadas Algimantas Jucevičius, kalnams paaukojęs ir karjerą, ir asmeninį gyvenimą. Kažin ar be jo mūsų kalnų keliautojų ir žygeivių gretos šiandien būtų tokios aktyvios ir taip gerai organizuotos? Ačiū jam, kad bent dalis jaunimo dar ši beį žino apie lietuviškus vardus kalnuose.

J. A. Krikštopaičio pastaba po ekrane parodytos medžiagos

Ką tik matėme Antano Varankos alpinistinius kino siužetus, susuktus beveik prieš keturis dešimtmečius, taip pat dabartinės kartos vaizdo epizodus. Minėjau, kad kas dešimtmetį ateinanti nauja kalnų mylėtojų karta atsineša jau pakitusias nuostatas ir idėjas, tolstančias nuo patirusių alpinistų tradicijos, kurios esmė – nerašytas elgesio kalnuose kodeksas. Tuo galėjome įsitikinti žiūrėdami kino ir vaizdo medžiagą. Stebėdami pirmosios kartos alpinisto Antano Varankos nespaltotas kino juostas, manau, visi išgyvenome mus giliai sujaudinusias minutes, kuriose sklėdėsi susitikimo su kalnų stichija dramatismas. Visiškai kitaip nuteikė šių metų triados dalyvių video epizodai. Išvydome saldžius „išlaisvintus“, tarsi banaliems reklaminiams reikalams skirtus spalvotus klipus. Matėme gėlytes, čiurlenančius upelius, gražias mergeles saulės atokaitoje, bet neišvydome nei alpinizmo, nei pagarbos kalnų didybei.

Palyginę ekrane skirtingų laikmečių vaizdus, manau, suvokėme nenuginčijamą tiesą: visiškai pasikeitė einančių į kalnus žmonių savimonė ir etika. Tai signalas, perspėjantis apie grėsmingas tendencijas.

LIETUVOS NACIONALINĖS MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKOS DOKUMENTŲ PROVENIENCIJOS PRISTATYTOS INTERNETINĖJE SVETAINĖJE

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius, puoselėdamas ir propagodamas savo fonduose saugomą Lietuvos kultūros ir istorijos paveldą ir minėdamas Nacionalinės bibliotekos 90-metį, gavęs dalinį finansavimą iš Kultūros rėmimo fondo, sukūrė interneto svetainę *Lietuvos nacionalinės bibliotekos dokumentų proveniencijos*. Jos tikslas – vaizdinėmis, grafinėmis ir tekstinėmis priemonėmis visuomenei atskleisti labai turtingą ir informatyvią bibliotekoje saugomo kultūros paveldo dalį: dokumentų proveniencijas (knygų nuosavybės ženklus – ekslibrisus, lipdes, antspaudus, įrašus); ją propaguoti parodant kaip istorinių ir kultūrinių tradicijų liudijimus, spaudos istoriją, suteikti daugiau informacijos apie procesus, susijusius su proveniencijomis.

Svetainę sudaro trys pagrindinės dalys: Nacionalinės bibliotekos proveniencijos, Asmenų proveniencijos, Įstaigų ir organizacijų proveniencijos.

Svetainėje pateikiama informacija, kuri bus nuolat pildoma, leis parodyti bibliotekos dokumentinio fondo formavimosi raidą, atskleisti proveniencijų geografiją ir chronologiją, dokumentų ankstesnę priklausomybę institucijoms, organizacijoms, privačioms kolekcijoms ir t. t., supažindinti visuomenę su lietuviškų ir lituanistinių knygų nuosavybės ženklų raida, naudojimo tradicijomis. Besidomintieji proveniencijų tyrimais Lietuvoje galės susipažinti su bibliografiniu knygų ir straipsnių są-

rašų. Tiems, kurie užmiršo terminų reikšmę, siūlome žodynėlį. Tie, kurie žino, kas yra proveniencijos, susipažinę su Lietuvos bibliotekų, knygų istorija, savo žinias gali patikrinti – pažaisti linksmą žaidimą. Svetainės adresas <http://proveniencijos.lnb.lt>.

Viliamės, kad svetainėje kaupiama medžiaga talkins bibliotekų specialistams, knygotyriminkams indentifikuojant knygas, bus pagalbini medžiaga dėsytoms paskaitose. Tikimės pagalbos ir pastabų, jeigu mūsų informacija netiksli arba neteisinga adresu rkrs@lnb.lt.

Jolita Steponaitienė, projekto vadovė, Retų knygų ir rankraščių skyriaus vedėja

MOKSLO LIETUVA

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Gerbiami skaitytojai, nuo šiol laikraštį *Mokslo Lietuva* galite prenumeruoti ne tik pašto skyriuose, bet ir internetu, tinklalapyje www.prenumerata.lt

GYVENIMAS HARMONIJOJE SU GAMTA

Šiuolaikiški žmogaus ir gamtos santykiai

Atkelta iš 2 p.

numatytus vandens telkinių fizinių charakteristikų keitimo apribojimus, nei apie tai, kad jau prieš keletą metų Lietuvoje įteisintos ES Ekologinio tinklo *Natura 2000* saugomos teritorijos, kurias patvenkti ar kitaip naikinti griežtai draudžiama. Atrodo, kad šios tarybos nariams nieko neteko girdėti ir apie tai, kad patvenkus Nemuną, Neris ir jos intakai liko vieninteliai lašišinių ir kitų vertingų žuvų migracijos į nerštavietes keliai, kuriuos išsaugoti Lietuva įsipareigojusi pagal Seimo ratifikuotas tarptautines sutartis.

Vertinant neigiamą užtvankų poveikį aplinkai dažnai bandoma apsibrėžti vien žuvų migracijos problemomis. Iš tiesų šios problemos didžiulės ir hidroelektrinių statyba lėmė vertingiausių žuvų nykimą. Tačiau lygumų kraštuose žuvų migracijos barjerų sukūrimas yra tik palyginti nedidelė bendro hidroenergetikos neigiamo poveikio aplinkai dalis, nes čia tenka paskandinti didelius vertingiausių apsauginių miškų, daugiamečių pievų ir ariamų žemių plotus. Taip be materialios žalos daroma didžiulė žala itin išraiškingam upių slėnių kraštovaizdžiui, biologinei įvairovei, naikinamos retų augalų ir gyvūnų rūšių buveinės, kultūros paveldas, sukeliami aktyvi krantų erozija, pažeidžiamas saugomų teritorijų režimas, kyla daug socialinių problemų.

Hidroenergetikos ekonominė nauda dėl mažo lygumų kraštų upių energetinio potencialo iš tiesų labai ribota. Jei patvenktume visas Lietuvos upes nesilaikydami jokių aplinkosaugos apribojimų, galėtume papildomai patenkinti apie 7 proc. Lietuvos elektros energijos poreikių. Pravartu žinoti, kad prieš 5 metus planuota statyti Alytaus hidroelektrinė ant Nemuno būtų patenkinusi vos pusę tuo metu dar veikusio Alytaus medvilnės kombinato poreikių, o užtvindyta būtų daugiau nei 1000 ha miškų ir beveik antra tiek žemės ūkio naudmenų. Tiesa, šios elektrinės savininkams ji būtų davusi nemažą pelną.

Teiginiai apie neva nežymų mažųjų hidroelektrinių poveikį aplinkai teisingi tik kalnuotose šalyse. Lietuvoje, kur vidutinė veikiančių mažųjų hidroelektrinių įrengtoji galia sudaro viso labo 250 kW, o vienos tokios hidroelektrinės užtvindomas plotas siekia beveik 60 ha, vienam megavatui įrengtosios galios tenka užtvindyti apie 250 ha natūralios miškų ir kitos daugiamečių augalijos bei žemės ūkio naudmenų su visomis iš to kylančiomis ekologinėmis pasekmėmis.

Kalbant apie galimas atsinaujinančių energijos šaltinių alternatyvas, pažymėtina, kad yra daug ekologiniu požiūriu palankesnių bei ekonominiu požiūriu efektyvesnių atsinaujinančių energijos šaltinių. Norint pagaminti tokį pat kiekį elektros energijos kaip viena šiuolaikiška 2,5 MW galinumo vėjo jėgainė, reikėtų pastatyti septynis vidutinio dydžio mažasias hidroelektrines ir paskandinti daugiau

Vytauto Didžiojo universiteto Aplinkotyros katedros vedėjas prof. Romualdas Juknys, Lietuvos žemės ūkio universiteto mokslų prorektorius prof. Albinas Kusta, Lietuvos Respublikos energetikos viceministras Henrikas Bernatavičius apskritojo stalo diskusijoje „Ar galimas tvarus Lietuvos upių vandens naudojimas“ Lietuvos mokslų akademijoje

nei 400 ha ploto, o pastačius vieną šiuolaikišką vėjo jėgainę jūroje nuo užtvindymo galima išgelbėti beveik 1000 ha (10 kvadratinį kilometrų!) ekologiniu požiūriu itin vertingų žaliųjų plotų. Lyginant hidroelektrinių ir biomasės deginimo efektyvumą matyti, kad apželdinus tokį pat plotą apleistų žemių trumpos rotacijos energetinėmis plantacijomis iš vieno hektaro galima gauti 2–3 kartus daugiau energijos nei užtvindant hidroenergetikos poreikiams itin vertingą gamtos ir kultūros paveldą. Yra ir kitų biomasės rezervų, kai nereikia nieko papildomai sodinti

aplankai, vėjo energetika ir biomasės deginimas turi privalumą palyginti su hidroenergetika. Kai bus sukurtos naujos, ekonomiškai efektyvesnės ir aplinkai palankesnės energijos gamybos technologijos, vėjo jėgainės gali būti išmontuotos ir perdirtos ar parduotos trečiosioms šalims ir neliks nei ženklo, kad jos čia stovėjo. Energetinių plantacijų teritorijos, nuėmus jų derlių, gali būti suartos, rekvituotos ir naudojamos žemės ūkio ar kitokioms reikmėms. Tuo tarpu hidroenergetikos poveikis aplinkai yra negrįžtama pobūdžio ir sykių patvindytose teritorijose

dešimtmetyje, visuomenei pradėjus suvokti užtvankų daromą žalą gamtai ir suaktyvėjus visuomeniniams judėjimams, baigėsi jau septintajame dešimtmetyje. Dėl neigiamo poveikio aplinkai ir ES Bendrojoje vandens politikos direktyvoje numatytų apribojimų, taip pat atsivėlgiant į itin sparčią kitų atsinaujinančių energijos šaltinių technologinę pažangą (vėjo jėgainių galinumas per pastaruosius dvidešimt metų išaugo daugiau nei 150 kartų), Europos Sąjungoje hidroenergetikos plėtra praktiškai nebevyksta, o kai kuriose šalyse (Vokietija, Prancūzija, Anglija) jos palaipsniui stabdomos ir išmontuojamos. Iš Eurostato duomenų matyti, kad sparčiai augant kitų atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimui, hidroenergija yra vienintelė, kurios naudojimas Europos Sąjungoje per pastaruosius penkerius metus sumažėjo beveik trimis procentais.

Kadangi upių užtvankos sustabdo ne tik biologinę, bet ir geodinaminę apykaitą, upių nešmenys pradeda kauptis ir prasideda spartus tvenkinių uždumblėjimas ir eutrofizacija. Kaip rodo pasaulinė patirtis, visų dirbtinių vandens tvenkinių anksčiau ar vėliau laukia neišvengiamas dvokiančių balų likimas. Šis procesas pastarąjį dešimtmetį spartėjo ir Kauno mariose.

Kartais bandoma aiškinti, kad dėl to kaltas padidėjęs aplinkos užterštumas. Iš dalies tai tiesa. Tačiau tikroji tiesa visiškai kitokia – kol upė neužtvenkta ir medžiagų apykaita nesutrūkdyta, ji sugeba apšvalyti, ypač tokio dydžio upė kaip Nemunas. Užtenka pavažiuoti 15–20 km į vieną ar į kitą

pusę nuo Kauno HE užtvankos, kad įsitikintume, jog tekančioje vagoje tokie hipereutrofizacijos požymiai kaip pusiau stovinčiame marių vandenyje, nepasireiškia. Šio skirtumo esmė labai paprasta – dirbtinis vandens tvenkinys faktiškai atlieka valymo įrenginių funkcijas, skirtumas tas, kad iš valymo įrenginių užterštas dumbblas periodiškai pašalinamas, o tvenkinyje nuolat kaupiasi. Kol aplinka buvo mažiau užteršta ir žemės ūkyje nebuvo naudojama tiek mineralinių trąšų, tvenkinių eutrofizacijos procesai vyko lėčiau, tačiau dabar jie keleriopai spartesni.

Pravartu prisiminti, kad kolūkinės melioracijos laikais ne tik buvo kanalais paversta didžioji dalis upių vagų, bet ir pastatyta beveik 1200 nereikalingų užtvankų. Negana to, padarius pseudomokslines išvadas, kad visi Lietuvos ežerai senka, melioracijai skirtų lėšų perteklius panaudotas ir iš ežerų ištekančioms upėms užtvenkinti. Taip buvo sutrikdyta ne tik upių, bet ir visų didesnių ežerų medžiagų apykaita ir paspartinti jų eutrofizacijos procesai, o Lietuva tapo viena iš šalių, kur natūralus hidrologinis režimas labiausiai transformuotas ir pažeistas, todėl ateityje turėsime dar rimtesnių aplinkos problemų.

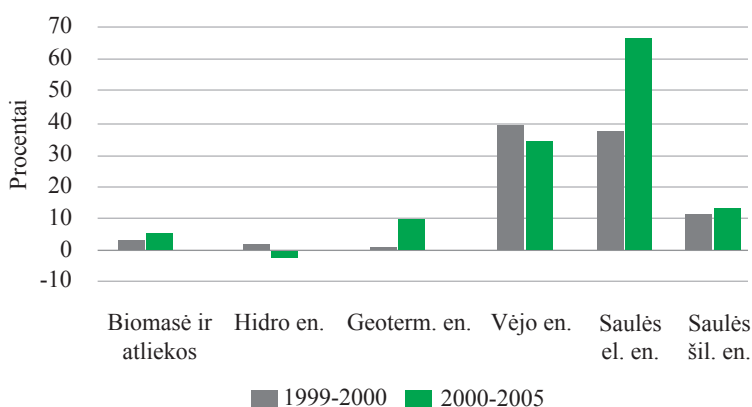
Atrodytų, atėjo laikas sustabdyti vis dar kuriamus likusių natūralių Lietuvos upių tvenkimo planus ir bandymus juos įgyvendinti. Mokslininkų vaidmuo ir balsas čia itin svarbus. Juk būtent Sibiro mokslininkų pastangomis dar prieš sužlungant Sovietų Sąjungai pavyko sustabdyti planuotą bene didžiausią pasaulyje gamtos pertvarką – Sibiro upių apgręžimą, kuris galėjo sukelti jau nebe lokalių ar regioninių, bet pasaulinio masto aplinkos problemų. Pravartu prisiminti ir Lietuvos mokslininkų indėlį stabdant kalvotų Lietuvos regionų gamtos pertvarkas, kurios nors ir nedidelės, tačiau būtų sukėlusios skaudžių padarinių.

Kita vertus, akivaizdu, kad mokslo bendradarbiavimas su verslu kuriant ir diegiant pažangias, ekonomiškai efektyvias ir aplinkai palankias technologijas – itin svarbus Lietuvos ateičiai. Tačiau dar praėjusio amžiaus pradžioje sukurtų Kaplano hidroturbinų propagavimas ir bandymai plėtoti atgyvenusią energetikos šaką ir pasipelninti Lietuvos gamtos sąskaita neatitinka nei šių laikų dvasios, nei poreikių.

Be to, laikas suvokti, kad Lietuvos gamtinės sąlygos tikrai nėra palankios nei hidroenergetikai, nei stambiagarbartei laivybai. Užtuot bandžius pertvarkyti Lietuvos gamtą ir pritaikyti ją būtent šioms ūkio šakoms, daugiau naudos turėsime vadovaudamiesi darnaus vystymosi principais ir plėtodami tas energetikos, transporto ir ūkio šakas, kurioms Lietuvoje sąlygos palankios.

Neabejoju, kad dauguma Lietuvos mokslininkų, nesvarbu kokioje tyrimų srityje jie dirbuotų, pritaris, kad iš tiesų laikas pereiti prie civilizuočių bendravimo ir bendradarbiavimo su gamta būdų ir naudoti Lietuvos gamtą tokia, kokia ji yra, o ji iš tikrųjų nuostabi.

Metinis atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimo prieaugis ES-27 šalyse

ir prižiūrėti, o tokį pat kaip visų 80 dabar veikiančių mažųjų hidroelektrinių energijos kiekį galima gauti sudeginant mažiau nei procentą visų Lietuvos ūkių šiaudų.

Nepaisant didesnio energetinio efektyvumo ir mažesnio poveikio

jau niekada nebežaliuos miškas ir nebeaugs žemės ūkio kultūros.

Kadangi hidroturbina pagal savo inžinerinės minties lygį yra garo mašinos amžininkė, civilizuotose šalyse hidroelektrinių statybos bumas, prasidėjęs praėjusio amžiaus trečiajame

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Stilistės Laura Bočiarovienė, Gintarė Leščinskaitė

Dizaineris Mindaugas Galkus

Patarėjai: Stasys Goberis, Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.

Laikraštis internete: <http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva/>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplius.lt/mokslo-lietuva/> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Monuškos g. 21, 2004 Vilnius

Tiražas 550 egz.